

VERITAS
VITA

Číslo 4 (2006)

Pravda má všeobecnú platnosť. Ani v zmenených podmienkach pravdu nemožno meniť. Jej aplikácia už môže rezonovať podľa zmenených okolností, ale jej podstatu treba vždy zachovať. Veľkí myslitelia boli práve v tom veľkí, že zostali verní pravde, že ju žili a vyjadrovali vo svojich myšlienkach tak, aby bola životaschopná v ich dobe i v nasledujúcich pokoleniach.

Pravda o človeku je na poprednom mieste záujmu mysliteľov. Lebo všetko, čo je vo svete, má slúžiť človeku. Tak rozhodol na počiatku Stvoriteľ. Človek svojím umom preniká do hĺbín stvorenia a objavuje tam stále nové a nové zákonitosti, ktoré ho posúvajú zasa do ďalších. Sám pre seba je záhadou. Poznal to už žalmista: „Hĺbočina je človek a jeho srdce priepasť“ (Ž 64,7). Vďaka mysliteľom aj tu sa človek posúva dopredu. K tomu však potrebuje čistý zrak, nezakalený vášňami. Konzumný človek to nedokáže. Preto sme svedkami úpadku kultúry, mravov, citlivosti pre utrpenie. Ono nás síce rozžiali, i slzy vyroníme, ale nič pre zlepšenie neurobíme.

Buďme vďační mysliteľom. Oni posúvajú pohľad človeka na seba samého dopredu. Revolúciu v tomto pohľade urobil Kristus. V dobe, keď sa otroctvo považovalo za samozrejmosť, keď sa nikto nad tým nepozastavoval, on vyhlásil rovnosť všetkých ľudí. U prvých kresťanov patriciovia spolu s otrokmi sa schádzali na „lámaní chleba“. Tam treba hľadať začiatok všetkých demokratických a humanistických myšlienok. Európa je od koreňa poznačená kresťanstvom. Dnes sa k tomu nechce priznať. Myslitelia sú aj dnes potrební, aby ju zachránili. A treba si všimnúť a vzdať úctu aj tým, ktorí nám zanechali svoj humanistický a kresťanský odkaz. Medzi nich počítame aj Pavla Straussa.

Mons. František Tondra

Spišské Podhradie 16. 6. 2006

My a zjednotená Európa. – Ján Pavol II. zanechal Slovensku znamenité slová, ktoré by bolo treba vytesať do mramoru v budove slovenského parlamentu: „Slovensko má osobitnú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobré si to uvedomte! Je povolané ponúknuť svoj veľmi významný príspevok k novému pokroku európskeho kontinentu svojimi tradíciami a kultúrou, svojimi mučeníkmi a vyznávačmi, ako aj živými silami svojich nových generácií. Slovensko je povolané ponúknuť Európe predovšetkým dar svojej viery v Krista a svojej oddanosti Panne Márii.“

Tým, že Ján Pavol II. výslovne Slovensku pripomenul „svojich mučeníkov a vyznávačov“, priamo zaviazal aj Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa a ľudí, ktorí sa na jeho práci podieľajú. Spomeňme si, čo napísal Pavol Strauss v knihe Kolíska dôvery (sám ju nazval „svojou svedkou pred slovenským národom“) – v čase, keď sa po smrteľnej chorobe začal navracáť znova k životu: „Som po ťažkej, skoro smrteľnej chorobe, kde sa mi Kristus viac priblížil a pomohol mi k relatívnemu zdraviu, možno na to, aby som ešte a ešte vyznával, viac i menej zjavne, ale hlavne vyznával.“

Nemôže byť vyššieho poslania nášho Spolku ako niešť toto Straussovo vyznanie slovenskému národu – a v duchu odkazu Jána Pavla II. ponúknuť ho „ako svoj veľmi významný príspevok k pravému pokroku európskeho kontinentu“ – aj zjednotenej Európe.

Od Európy by sme očakávali, aby bola viac citlivá na hlas našich veľkých, nie našich malých. Lebo v duchu slov Mariny Cvetajevovej: „Nenávidia sa nížiny, hory sa schádzajú“ – malí nevyhnutne vnášajú do spoločenstva rozbroj, zatiaľ čo veľkí SÚLAD. A o ten nám z existenčných dôvodov ide predovšetkým.

Július Rybák

Rád sa vraciam k téme Pavol Strauss. Je to bohatý zdroj inšpirácií a podnetných myšlienok. Budem ich potrebovať. Pribudli mi nové povinnosti. V posledných parlamentných voľbách som sa stal poslancom NR SR. Stalo sa tak zo slobodnej vôle, chcel som to, uchádzal som sa o tieto povinnosti. Ale ako píše Pavol Strauss: „Boh nám dal slobodnú vôľu. Spotvorili sme si to sami a musíme si to dať sami do poriadku“. A ako hovorí biblia, že hriech má ten, kto môže dobro konať a nekoná, tak aj ja si, možno aj trocha neskromne, myslím, že mám určitý potenciál robiť dobro. Kde inde, ak nie na pôde parlamentu a miesta,

odkiaľ sa odvíjajú zákony a pravidlá pre náš každodenný pozemský život, by sa malo odvolávať k základom dobra? Dobra, tak ako ho chápal Pavol Strauss. Sám dlho o svojom videní sveta nemohol povedať verejnosti nahlas. Jeho hlas však nezakol, dostal priestor, je medzi nami a ovplyvňuje nás. Tak pokračuje jeho dielo, ku ktorému sa vždy budem rád vracáť so zvedavosťou i s bážňou, pretože neviem, či som na jeho plné pochopenie dorástol. Každopádne sa ale budem snažiť, ako najlepšie viem, ono „spotvorenie sveta“ naprávať.

MUDr. Alexander Slafkovský,

poslanec NR SR a primátor mesta L.Mikuláš

Zo života Spolku

Po polroku opäť vychádza ďalšie číslo Listov PS, tentokrát s číslom 4. Každé sa nám darí naplniť pútavým obsahom a vždy, keď kompletne číslo uzavrieme, už sa nám zbiera materiál na ďalšie. Dokonca sa nám aj v dnešnej dobe podarilo objaviť niečo, čo nebolo dodnes vôbec publikované, ako napríklad báseň Janka Silana, ktorú básnik venoval svojmu priateľovi z Važca k jeho pohrebu. Vážime si dôveru ľudí, ktorí sú nám ochotní zveriť svoje prísne strážené tajomstvá a duchovné poklady a podeliť sa s nimi. Sú aj takí, ktorí stále váhajú so svojim rozhodnutím a hovoria o istej intimite výpovedí. Plne to rešpektujeme, ale osobne si myslím, že Straussa treba zmapovať v jeho celej šírke a hĺbke. Od detailov k celku, zachytiť celý portrét jeho osobnosti.

10. júna 2006 sme mali vzácnu príležitosť oboznámiť širokú poslucháčsku základňu rádia Lumen s dielom MUDr. Pavla Straussa, keď sme sa zúčastnili moderovanej relácie Od ucha k duchu na tému Pavol Strauss a Slovensko. Reláciu moderovala pani redaktorka Mária Čigášová a ako hostia vystúpili prof. Július Rybák, doc. Jozef Leščinský, PhDr. Ľubomír Raši a Ing. Jozef Šišila, CSc. Relácia mala živý ohlas a získali sme aj cenné informácie zo živých vstupov poslucháčov, ktoré určite spracujeme a použijeme v ďalších vydaniach Listov PS.

Touto cestou sa chcem poďakovať aj mnohým ľuďom, ktorých dielo a práca Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa oslovila, za ich listy, príspevky, za duchovnú a finančnú podporu. Sú od ľudí mladých, i od ľudí z domova dôchodcov.

Pomaly a isto sa Pavol Strauss dostáva do širšieho povedomia. V Nitre sa začala udeľovať prestížna Cena Pavla Straussa za trvalý prínos v oblasti kultúry, pri príležitosti 720. výročia prvej písomnej zmienky o meste prevzal z rúk primátora Liptovského Mikuláša a poslancu NR SR MUDr. Alexandra Slafkovského pamätnú plaketu náš čestný predseda Mons. František Tondra – spišský biskup, študenti na Katolíckej univerzite v Ružomberku začínajú na tému Straussa písať práce. Je to začiatok dobrého, je to odkrytie horných vrstiev zabudnutia, ktoré nad Straussom a jeho dielom urobila doba nedávno minulá.

Zároveň treba konštatovať, že týmto číslom sa završuje aj prvé funkčné obdobie prvého výboru Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Pracovalo v zložení: Mons. František Tondra, spišský biskup – čestný predseda, MUDr. Martin Jančuška – predseda, prof. Július Rybák – podpredseda, PhDr. Ľubomír Raši – tajomník, členovia výboru Ing. Jozef Šišila, ThLic. Vladimír Šosták, dozorná rada v zložení Ing. Anna Rašiová, PhDr. Nina Rašiová, Ing. Ján Vrabc. Chcem sa týmto ľuďom poďakovať za tichú, vytrvalú a nezištnú prácu pre dielo a cieľ spolku. Položili dobrý základ jeho ďalšieho úspešného pokračovania.

Ľubo Raši

P. Strauss o mikulášskej kostolnej veži

Taká mikulášska kostolná veža trčí ponad všetky spomienky tých skorých rokov. Všetko akoby sa vrtilo okolo nej. Stará, vyše päťstoročná cibulovitá veža. V jej tieni som rástol u starého otca...

...Áno, všetky chvíle vyvrcholenia mladosti a formovania pod kostolnou vežou. No pamätám i na smutné a slzavé scény na konci prvej svetovej vojny, keď z tej veže zhadzovali zvony, aby z nich spravili kanóny.

No zatienila i môj hrozný ziaľ, keď sme z domu vynášali mŕtvu mladú mamu. A neskôr ma pritúlila aj po konverzii...

Veža ako dobrá a spoľahlivá mať, ako symbol pretrvania, prežívania cez vajatavé roky rastu a formovania. Vztýčené stáročia. Oska na slnečných hodinách vývoja, a starý Váh pod ňou, ako Achéron plynúci do stále nových oblastí života.

Martin Koleják

Pavol Strauss, hľadač pravdy

Dôstojnosť človeka je v tom, že je schopný pravdu poznávať, prijívať a podľa nej žiť. Strauss píše: „Po všetky časy zhrňame okrsky túžby po pravde. To bolo a bude vždy hlavným princípom nášho usmernenia.“¹

Veľkým potupením človeka je prehlasovať, že je neschopný pravdivého poznania. To by znamenalo, že je neschopný poznávať Boha, že je ponechaný len na to, aby sa klamal a aby ho iní klamali, že je odsúdený na život v podvode a lži. Z toho by vyplývalo, že je neschopný dobrého života, života v pravde, že je neschopný hodnotného života, morálneho života. Ide vlastne o pokus filozoficky ospravedlniť nemorálnosť. Aby to však nevypadalo také degradujúce pre človeka, tak sa klamstvo pokúsil nazvať „mojou pravdou“, subjektívnou pravdou, a objektívnu pravdu odmietol. Kardinál Ratzinger vyslovil mienku, že súčasná hlboká kríza kresťanstva v Európe celkom podstatne tkvie v kríze nárokov na pravdu. Je to aj príčina krízy kňazských a rehoľných povolání.

Strauss to vyjadril takto: „Videl som pred sebou pravdu tohto sveta: bola to usmievaná zloba, nafintný podvod, zákerná láskavosť a zapáchajúca realita. Filozof Nitzsche píše vo svojom protikresťanskom diele *Antikrist*: Jedinou priadnou vetou v celom evanjéliu je Pilátova otázka: Čo je pravda? A svet mu odpovedá tým istým úšľachkom, ktorým ho on obšťastňoval svojim filozofickým kladivom: Pravda je to, čo mi osoží. A podľa všetkého sa zdá, že sa tejto náuky pridáva aj v praktickom živote.“²

Pilát nenašiel viny na Ježišovi, ale v momentálnej situácii mu pre jeho kariéru bolo osožné nerobiť si nepríjemnosti s Veľradou, udobriť sa s Herodesom („V ten deň sa Herodes a Pilát spriatelili, lebo predtým žili v nepriateľstve“ (Lk 22, 12), a keďže dav kričal, že Ježiša treba ukrižovať, urobil rozhodnutie podľa křiku rozvášneného davu a nie podľa pravdy, ktorej odporoval a pokúsil sa spochybniť aj jej existenciu. Teda pravda je to, čo mi osoží – volá bezcharakterný človek.

Strauss pokračuje v úvahe: „Pretože však každý a každá skupina a trieda ľudí má iné záujmy, každý z nich má svoju špeciálnu pravdu a pravdičku, ktorú zubami-nechtami bráni - nie však pre ňu samotnú, ale kvôli sebe. Teda koľko nemorálnosti – toľko takzvaných právd. Všetky stranické kotrmelce sa volajú pravdami, kdejaké umelecké šarlatánstva sa volajú pravdami, slovom, všetky možné výpary polohlúpych, polochorobných a polozločineckých mozgov nosia nálepku: pravda.“³

Do tohto zmätku ľudských názorov o pravde zaznieva Kristov hlas: „Ja som cesta, pravda a život (Jn, 14, 6). Ja som sa na to narodil a na to som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde. Každý, kto je z pravdy, počúva môj hlas (Jn, 18, 37).“

Nie je to priveľký nárok? Nie. Fulton Scheen začína svoje dielo *Život Krista* poukazaním na to, že Ježiš bol jediný človek, ktorý bol predpovedaný. Bol predpovedaný, aby bol hodnoverný. Bolo predpovedané, kde sa narodí, kto bude jeho Matka (Panna), kde bude žiť, čo bude učiť, akých bude mať nepriateľov, aký bude jeho program pre budúcnosť a akou smrťou zomrie. Rozčesol dejiny na dve časti: na obdobie pred jeho príchodom a na obdobie po ňom. Narodil sa, aby za nás zomrel. Ak by nebola pravda, že je Boh, ako tvrdil, bol by podvodník. Ale on svoje božstvo dokazoval zázrakmi a nárokuje si, že kto chce prísť k Otcovi, musí mu uveriť. „Kto uverí a dá sa pokrstiť, bude spasený. Kto neuverí, už je odsúdený, pretože neuverili v Slovo večného Otca.“

Keď povedal: „Pravda vás oslobodí“, mohol pokojne povedať: Ja vás oslobodím. On nás skutočne oslobodil. Niet slobody mimo Krista, niet pravdy mimo Krista. Hriech človekovi zatemňuje rozum, čo spôsobuje, že pravdu niekedy ťažko poznáva. Hriech človeka vzdaluje od Boha, od Pravdy.

V *Gaudium et spes* čítame: „Svedomie ako posledná inštancia v hodnotení konkrétneho činu vystavuje svoju dôstojnosť nebezpečenstvu, ak sa mylí zavinene, teda ak takmer vôbec nehľadá pravdu a dobro a ak hriechne návyky postupne takmer zahlušia svedomie.“⁴

Človek si môže nakoniec uzatvoriť srdce pred poznávaním a prijatím pravdy.

Je veľkým pozhnaním, ak jas zjavenej pravdy, ktorú ohlasuje Cirkev, osvecuje rozum človeka od malička. Krst mimoriadne uschopňuje človeka prijívať plnosť pravdy. No nie vždy sme ochotní uchovávať všetky „jeho slová vo svojom srdci,“ ako Mária.

„V hĺbke srdca každého človeka však pretrváva túžba po absolútnej pravde a smäd po jej úplnom poznaní: výrečne o tom svedčí skutočnosť, že ju neúnavne hľadá na každom možnom poli a v najrozličnejších oblastiach. Ešte jasnejšie to potvrdzuje hľadanie zmyslu života.“⁵

Na stretnutí s mládežou dostal pápež otázku od jednej mladej účastníčky, ktorá sa pýtala, ako má pokračovať v hľadaní zmyslu ľudskej existencie, keď je stále viac mladých, ktorí sa hľadania zriekajú. „Odpoveď je len jedna“, hovorí pápež, „nepriať tú skutočnosť, že druhí sa zriekajú. Dať svojmu životu zmysel. Vydržať. Dalo by sa povedať, že byť človekom a zrieknuť sa hľadania zmyslu života je protirečením.“

Náš Pavol Strauss sa toho nikdy nezriekol. Píše: „Vždy od detstva som mal v sebe vnímavosť pre numinózo. Vždy som mal pocit, že je niečo, čo je nado mnou i vo mne, čo nie som ja. A oddával som sa tomu. Niekedy vrúčne, inokedy vlažne, ale nikdy som sa v sebe od toho neodhodil. Tu vidím koreň všetkých budúcich zvrátov. A nikdy, ani vo svojich študentských komunistických časoch som nebol ani povedomým, ani aktívnym ateistom. Opačne, v podvedomí som mal obdiv ku všetkému kresťanskému a údiv, ako dobre – akoby doma – som sa cítil v kostoloch pri koncertoch. Až keď som sa, ako sekundár nemocnice v Palúdzke, čoraz intímnejšie sťahoval s rodinou Munkovie, došlo k ostatnému prelomu. Nič som neopustil. Prišiel som do svojho. Nepredstaviteľné je šťastie konvertiu.“⁶

Prijatie pravej viery v Boha nikoho nechudobňuje, nikomu neberie jeho kultúru, práve naopak, viera v pravého Boha všetko dobré povznáša a očisťuje od nánosov nedokonalosti a hriechnosti.

Edita Steinová, spolupatrička Európy, taktiež konvertička zo židovstva, vo vnútorných bojoch, ktoré trvali štyri roky, veľmi samostatne skúmala, kde je pravda. O tomto období povedala: „Moje hľadanie pravdy bolo jedinou modlitbou. Celkom náhodou som siahla po autobiografii sv. Terézie z Avily. Začala som čítať a text ma okamžite zaujal. Čítala som, až kým som nedošla na koniec knihy. Keď som ju zatvárala, povedala som si: Toto je pravda!“ Neskoršie vo svojich prednáškach o ontológii osoby učila: „Koho sa vnútorne nedotkne milosť, ten nevidí svätosť ani tam, kde sa s ňou stretne. Len čo sa však v ňom rozžiari svetlo milosti, ba ešte prv, než sa jej otvorí, otvorí sa mu oči a svätosť sa mu stane viditeľnou.“ Po jednej prednáške na duchovných cvičeniach si zapisala: „Stav mojej duše pred obrátením – hriech úplnej nevery. Som zachránená jedine z čistého Božieho milosrdenstva, bez vlastnej zásluhy. Musím o tom často uvažovať, aby som sa stala pokornou.“

Cesta Pavla Straussa ku konverzii bola taktiež cestou veľmi namáhavého hľadania. Pravdu hľadal v ideológiách, vo filozofii, spoznával východné náboženstvá a ich mystiku. K nájdeniu pravdy - Boha, mu veľmi pomohli ľudia, ktorí pravého Boha poznali, milovali a ktorí to potvrdzovali životom podľa pravdy. Píše: „V tie isté časy začali sa intímne styky s rodinou Munkovie v Ružomberku. (Aká paralela medzi stretnutím sa E. Steinovej s Teréziou Avilskou a P. Straussa s rodinou Munkovie!) Začalo sa to spoločným obdivom Rilkeho a jeho prehlbovaným poznaním, spoločnými výletmi, stretnutiami pri klavíri a stálymi rozhovormi o náboženských a filozofických problémoch. Žil som s nimi a prežíval ich konvertičký zápal, ich nesmiernu vnútornú vypätosť smerom k Absolútnu, a napriek mojej stálej oponentúre, od bežných zbraň firenbachovsko-nietzscheovsko-socialistického razenia až po osobné resentimenty, rozplýval sa postupne môj odpor v intenzite ich žitého a prežívaného kresťanstva, aké som si do tých čias nevedel predstaviť. Vyše dvojročné čítanie Svätého písma, sv. Augustína, sv. Jána z Kríža, Nasledovania Krista, sv. Terézie Avilskej a všetkej vtedy v nemčine, češtine a francúzštine dostupnej duchovnej, apologetickej a teologickej literatúry dovedli ma jedného dňa k pánu kanonikovi Dr. Kožárovi v Mikuláši, ináč krstnému otcovi mojej neskoršej manželky. Žiadal som od neho len vyučovanie náboženstva. Nie krst. To boli nekonečné teologicko-filozofické diskusie a pri tom sme prebrali celý Nový zákon. A prišlo to úplne spontánne, na jar 1942, keď sa ma opýtal: „Paľko. Si zrelý. Kedy ťa pokrstím?“ a zo mňa to vyhrklo tiež celkom mimovoľne: „Na sv. Augustína.“⁷

Slobodne sa rozhodol pre slobodu. Aké je to naivné, ak niekto v mene takzvanej svojej pravdy, odmieta Pravdu - Boha, ak niekto v mene slobody bráni privádzať ľudí k slobode, k Bohu. Slobodným sa človek môže stať iba slobodne.

Svet je tak tolerantný voči klamstvu, že ohlasovanie pravdy sa mu zdá netolerantné.

Rôzne názory treba podrobiť kritike. Človek sa nemôže uspokojiť s tým, že si osvojí určitý názor. Treba vždy skúmať, či je pravdivý. Totalitní vodcovia nútili prijímať nezdravé názory. Držali ľudí v neslobode. Po páde totality sa ľudia tešia, že si môžu povedať vlastný názor. Ak sa však nebude hľadať pravdivý názor, človek ostane otrokom klamlivých názorov. Totalitní vodcovia boli otrokmi falšných názorov. Cesta k totalitám je posiatá polopravdami, klamstvami, chýrnymi názormi.

„Kto „je podriadený telu“, pociťuje Boží zákon ako bremeno, naozaj ako popretie alebo obmedzenie vlastnej slobody; kto je naopak oduševnený láskou, kto „žije duchovne“ (por. Gal 5, 16) a túži slúžiť ostatným, nachádza v Božom zákone zásadnú základnú cestu, nevyhnutnú na rozvíjanie slobodne zvolenej a prejavovanej lásky.“⁸

Náš Pavol precítil slobodu v Kristovi: „A tak som až po konverzii prvý raz v živote mal pocit, že som doma, že som tam vždy patril, kde som sa konečne dostal. Mojm domovom sa stala Kristova Cirkev, mojm útočiskom chrám.“⁹ Krst ho oslobodil od dedičného hriechu i od osobných hriechov.

Byť slobodným znamená byť zjednotený s Kristom, dovoliť mu, aby prebýval v duši, nechať prebývať Boha v duši ako v chráme. Človek domom Božím. To je predpoklad, aby Boh prijal človeka do svojho kráľovstva, do večného domova. „Naša vlasť je v nebesiach, odtiaľ očakávame nášho Pána, Ježiša Krista (Fil 3, 20 – 21).“

Človek od prirodzenosti smeruje k pravde. Je povinný ju rešpektovať a dosvedčovať: „V súlade so svojou dôstojnosťou všetci ľudia, pretože sú osoby... sú samou svojou prirodzenosťou pobádaní a zároveň morálne povinní hľadať pravdu, predovšetkým pravdu týkajúcu sa náboženstva. Sú povinní poznať pravdu aj prijať a celý svoj život usporiadať podľa požiadaviek pravdy.“¹⁰

Nasledovaním pravdy človek získava hlboký vnútorný pokoj, ktorý však nemusí vždy prinášať aj vonkajší pokoj, neprítomnosť nepochopenia.

Ratzinger uvažuje o konverzii Newmana: „Konverzia nebola pre Newmana záležitosťou osobnej chuti, subjektívnej duševnej potreby. V roku 1844, na prahu svojej konverzie, k tomu poznamenal: „Nikto nemôže mať o súčasnom stave rímskokatolíkov menej priaznivú mienku ako ja...“¹¹ Strauss na Nietzscheho tvrdenie v „Antikristovi“, že v Písme je jediná akceptovateľná veta Pilátova: „Čo je pravda?“ odpovedá: „Uňho je zas akceptabilná veta, že kresťania nepôsobia ako vykúpení.“¹² „Newmanovi“, pokračuje Ratzinger, „išlo skôr o to, že je treba byť viac poslušný poznanej pravde ako vlastnej chuti, teda aj v rozpore s tým, čo človek sám cíti, aj proti priateľským zväzkom a spoločnej ceste. Zdá sa mi charakteristické, že Newman v postupnosti čností zdôraznil pravdu pred dobrom, alebo, v zrozumiteľnejšie povedané, prednosť pravdy pred konsenzom, pred vzájomnou znášanlivosťou v rámci skupiny. Povedal by som, že takúto pozíciu máme na mysli, keď hovoríme o mužovi svedomia. Muž svedomia je človek, ktorý nikdy nevykúpuje znášanlivosť, príjemnosť, úspech, verejný rešpekt a uznanie zo strany prevládajúcej mienky zrieknutím sa pravdy. V tom sa Newman zhoduje s iným veľkým britským svedkom svedomia, Tomášom Morusom, pre ktorého nebolo svedomie v žiadnom prípade výrazom jeho subjektívnej vôle vytrvať, či svojhlavého hrdinstva. Morus počítal sám seba k bojazlivým mučeníkom, ktorí si vybojujú svoju poslušnosť svedomiu len zajakavo a s mnohými otázkami; poslušnosť voči pravde, ktorá musí byť nad akúkoľvek spoločenskú inštanciu a akúkoľvek osobnú chuť. Ukazujú sa tu dve merítka: prítomnosť opravdivého hlasu svedomia sa nestotožňuje vždy s vlastným priáním a ani sa nestotožňuje vždy s tým, čo je spoločensky výhodnejšie, s konsenzom skupiny, s nárokmi politickej či spoločenskej moci.“¹³

Katolícka cirkev má jediná plnosť prostriedkov k spásu. Nezriekla sa žiadnej zjavenej pravdy.

Ako veľmi sa podobajú konvertiti navzájom úprimnosťou hľadania, radosťou z nájdenia, šťastím zo života s Bohom, dôvernou modlitbou a spoliehaním sa na Božiu pomoc.

Definitívny domov človek nemá v putujúcej Cirkvi, ale v oslávenej, ktorá je však už teraz s putujúcou tajomne zjednotená. Veríme v život večný a som presvedčený, že Pavol Strauss je doma v kontemplácii Večnej Pravdy z tváre do tváre. Je doma v spoločnosti s milujúcim nebeským Otcom, s jeho Synom, ktorý preňho netrpel zbytočne, s Duchom Svätým, ktorý osvecuje rozum, so starostlivou Nebeskou Matkou, s anjeli a zástupmi bratov a sestier.

¹ P. STRAUSS, *Listy sebe*, s. 28.

² P. STRAUSS, *Mozaika nádeje*, s. 9.

³ *Tamtiež*.

⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*, 16.

⁵ Por. JÁN PAVOL II., *Veritatis splendor*, 1.

⁶ P. STRAUSS, *Život je len jeden*, s. 17.

⁷ *Tamtiež*, s. 16, 17.

⁸ Por. JÁN PAVOL II., *Veritatis splendor*, 18.

⁹ P. STRAUSS, *Život je len jeden*, s. 18.

¹⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Dignitatis humanae*, 2.

¹¹ J. RATZINGER, *Pravda, hodnoty a moc*, s. 29.

¹² P. STRAUSS, *Za mostom času*, s. 42.

¹³ J. RATZINGER, *Pravda, hodnoty a moc*, s. 29, 30.

Dvaja bratia: Pavol a Juraj

MUDr. Juraj Strauss

Črty môjho života s Paľkom

Keď listujem v mojom spomienkovom herbári našich detských a študentských rokov v Liptovskom Sv. Mikuláši a potom v Prahe, sú to spoločne prežité zážitky.

Narodil som sa (18. 1. 1917) ako druhé dieťa mojim rodičom po mojom bratovi Paľkovi (30. 8. 1912) nie v Mikuláši ako on, ale v Košiciach v pôrodnici, asi z rozhodnutia nášho starého otca, mestského lekára MUDr. Bartolomeja Kuxa (1853 – 1923). Vekový rozdiel skoro piatich rokov mal v našich vzájomných vzťahoch zvlášť v detstve nemalý podiel, keď som sa mu chcel vo všetkom vyrovnáť. Vidím ho ako takú veľmi múdru detskú bytosť. Bol neobyčajne schopný v recitovaní básni. Pamätám sa, ako recitoval báseň o Valibukovi. Čítal všetko, čo sa mu do rúk dostalo. Keď som bol starší, jeho knihy sa mi tiež stali pokrmom. Boli to knihy slovenské, ale aj nemecké (Karla Maya, Vilhelma Buscha).

Naším domovom až do mojich šiestich rokov a Paľkových jedenástich bol Bohušovský dom na „vyšnom huštáku“ (naproti Finančnému úradu) až do času, keď 1. mája 1923 náš starý otec Kux zomrel. Hrali sme sa v tom dome alebo na dvore vo vedľajšom dome, kde býval starý otec Adolf Strauss (1849 – 1936, Porúbka) s manželkou. Tam sme s obľubou za záhradou vyťahovali rôzne zahodené haraburdie z potôčka „garbiarky“. Tú vôňu garbiarky cítim do dneška a asi ju cítil aj Paľko. Radí sme sa škriabali po strome s orieškami. Pamätám sa na hru „Kampa-pavga“, ku ktorej nám náčinie vyrezával z dreva starý otec Strauss. Neraz si „pavga“ našla ako nechcený cieľ oblok.

Na jednu udalosť sa dobre pamätám, keď u Paľka zistili zdurenie hilových pľúcnych žliaz a bol poslaný na vyliečenie do sanatória vo Vysokých Tatrách. Raz sme ho tam s rodičmi navštívili a bol to pre mňa nezabudnuteľný zážitok.

Paľko bol v dome starého otca Kuxa na mikulášskom námestí (terajšie Múzeum Janka Kráľa) za 1. svetovej vojny, keď náš otec (JUDr. Izidor Strauss, 1881–1945) bol dlhé roky vojakom u ťažkého delostrelectva v Kotove – viac-menej nasťahovaný. Máme na starého otca spoločné spomienky. Jeho ordinačná izba bola súčasne miestom, kde sme sa, jeho vnúčatá, hrali. V tej izbe bola kasa a na jej spodku boli zásoby silných trúnkov. Keď sa starý otec v zime vracal zababušený do kožucha z vizity u pacientov v meste, alebo keď sa vrátil z vizity v podaktorej liptovskej dedine na saniach, prvé, čo bolo, že si nalial štamperlík. S obľubou sme prezerali lekárske knihy. Pred domom sa sedávalo a okolo chodiaci sa často zastavovali, aby podiškurovali. Starý otec sa neraz dal do reči s dôstojným pánom Kozárom.

Po smrti starého otca Kuxa sme sa presťahovali do jeho domu na námestí, kde sme s rodičmi potom žili. Keď som sa pri návšteve terajšieho Múzea Janka Kráľa z našich niekdajších izieb díval na mikulášske námestie, župný dom a katolícky kostol, prebehol mi film našich spomienok – niekdajšie malé obchodíky okolo kostola, každotýždenné trhy, mikulášske korzo a nezabudnuteľný pohľad na Poludnicu s bielym krížom. Dom mal vzadu veľký dvor, za ním veľkú záhradu a na jej konci

bola filagória so štyrmi košatými gaštanovými stromami. Uvádzam tento detail z toho dôvodu, že mi ostal živý obraz brata čítajúceho a študujúceho dlhé hodiny v tieni tých stromov alebo opaľujúceho sa na slniečku. Spolu s Paľkom sme tu zažili veľa radostného, ale aj žalostného. Najväčšou stratou v našich životoch bola smrť našej 42-ročnej matky Vilmy (1891-1933).

Paľko mi bol nielen v detstve, ale aj v rokoch štúdia na reálnom gymnáziu v Mikuláši a potom na lekárskej fakulte v Prahe žiariacim vzorom. Jeho spisovateľský a hudobný talent sa už na gymnáziu prejavil. Pamätám sa, že už v tercii ho prof. Šenšel pochválil za popis zakáľacky. V rámci samovzdelávajúceho krúžku pri mnohých oslavách doprevádzal na klavíri svojho priateľa – spolužiaka huslistu Ervína Smateka z Nemeckej Lupče. Mali sme často spomienky na našich profesorov, našu turistiku po Liptovských holiach a na mnohých mikulášťanov.

Keď brat v roku 1931 maturoval a začal študovať medicínu najprv vo Viedni a potom v Prahe, zažil som ho len behom prázdnin, a to už mal vyhranené intelektuálne záujmy odlišné od tých mojich, stredoškolských. Keď som v roku 1935 začal v Prahe študovať medicínu, po dobu dvoch rokov sme spolu bývali u pani Dienstbierovej v podnájme na Zbofenci blízko Karlovho námestia i blízko lekárskej fakult. Pôvodne som býval na Masarykovej koleji v Dejvicích, ale blízkosť brata ma pritiahla k nemu. Izba, v ktorej sme spolu bývali, bola veľká aj s pianinom, na ktorom Paľko často hrával. Pamätám sa na dvoch jeho priateľov, ktorí k nám často prichádzali – sochára Andre Nemeša (po okupácii žil vo Švédsku) a na maliara Jakuba Bauernfreunda (jeho kubistický obraz visel v našej izbe). Možno povedať, že brat sa kultúrne vyžíval častými návštevami koncertov, opier a divadiel. Brat sa nachádzal v štádiu posledných rigorózných skúšok, kdežto ja iba s učením na skúšky 1. rigoróza. Paľko bol už ako študent tzv. fiškusom na interne prof. Schmidta. Vôňu pitevní, laboratórií a kliník pociťovali naše návštevy u pani Dienstbierovej. Bola to zavalitá pani, hovorila po nemecky a ráno nás takto budila: „Auf, auf, sagt der Fuchs zum Hasen, horst Du nicht die Jager blasen.“

Tie dva spoločné roky ubehli, a brat v roku 1937 promoval. Krátko po ukončení štúdia narukoval a viem, ako ho v Karlíne zupáci prehánali zvlášť pri jazde na koni. Dotiahol to na čatára ašpiranta.

Potom nastalo obdobie, keď som sa s bratom menej vídaval. A keď som v desiatom semestri musel prerušiť štúdiá príchodom Nemcov do Prahy (15. marca 1939), po návšteve do Mikuláša a mojom úteku do zahraničia (4. 4. 1940) nastalo na dlhé roky prerušenie našich bratských kontaktov, ale v spomienkach som ho nikdy nestratil.

Bratské vyznanie

*Brat môj, Ty si stále živý
v mojej mysli,
a to budeš
až do mojej smrti.*

*História našich životov
bola riadená nitkou Božej spásy,
neraz nás vytrhol zo záhuby anjel Boží.
Veď mnoho nechýbalo v čase hrôzy.*

*Nosím Ťa v srdci,
ktoré bije v nádeji
na naše stretnutie
v nebi.*

*Idyla nášho detstva
v čarovnom kraji Liptova
bola zárodkom umenia Tvojho slova,
ktoré vyhrklo dolu Váhom doslova.*

Pavol Strauss

Svadobný vinš bratovi

(15. 9. 1950)

Zdá sa, že chceme patriť k tým ľuďom, ktorí budú smrť odháňať s odôvodnením, že nemajú času umrieť. Veď toľko vnútorného a vonkajšieho rozhodovania prešlo našimi životmi, a sotva sme zdvihli hlavy od lopoty.

No myslím, že i pri všetkej aktivite treba vsunúť do svojej životnej dráhy veľmi dôrazné zastávky, interrupcie behu pre vonkajšie i vnútorné rozhliadanie.

Sme predsa ľudia, ktorí veria, že naše vonkajšie žitie a konanie je len špicou nášho vnútorného života, ktorá vyčnieva do materiálneho sveta. A v tom skoro presvedčivom chvate by sa zdala príliš rozochvenou, trblietavou, akoby bola, pri všetkej opodstatnenosti, tým najpodstatnejším.

No vidím Vás, ako ste vybočili, aspoň vnútorne, z vlnobitia a spolu ste zacielili na tíšimu.

Nech Vám náš dobrotivý Otec nebeský dá to ticho v dušiach v spoločnom nažívaní, lebo bude s Vami bdieť, ak Vy budete pred ním bdieť, lebo veď nám sľúbil: „Ak budú dvaja v mojom mene spolu, budem s nimi.“

Vigilate! Bedlite! Pokoj, ktorý Vám v dušiach želám, nech je boj. Boj o dobro, ktoré si budete vzájomne robiť a svetu rozdávať, boj o rast v Kristu.

Nestráťte perspektívu na správnu hierarchiu hodnôt. Všetkému dajte vo svojich životoch len to miesto, ktoré mu prináleží. Nech nezhypertrofuje vo Vašich životoch a srdciach nič, len túha po Absolútne.

Dobra a čnosť nie je nikdy dosť. Nikdy nebudeme dosť dobrí, dosť pokorní, dosť čisti, dosť zdržanliví, dosť úctiví, dosť ohľaduplní, dosť jemní, dosť obetaví a kamarátski. A to sú čnosti, ktoré sú v manželstve základné.

Deti moje drahé! Spolu s mojimi deťmi a s mojou ženou ste mi najbližší a najmilší a spolu s mojimi duchovnými bratmi najvzácnejší.

Chcel by som Vás vidieť šťastných a pokojných. Budete nimi, ak sa verne a úprimne budete dobýjať k blízkosti Kristovej. Kristus je alfa a omega a „rozlúštenie všetkých záhad“ manželstva.

Modlite sa osve i spolu, za seba, za nás, za celý svet. Nech je Váš život či v práci, či v oddychu modlitbou, závan dvoch roztúžených srdiec za Svetlom, za Najčistejším, za Večnou Plnosťou.

(Tesná brána)

O celoživotnom diele MUDr. Juraja Straussa

Doc. MUDr. Juraj Strauss, CSc., MSc. osmdesátiletý

Dne 18. 1. 1997 se dožil 80 let náš přední virolog doc. MUDr. Juraj Strauss, CSc., MSc. Jako jeho bývalý spolupracovník rád bych připomenul jeho zásluhy při budování naší virologie, ale i při řešení rady problémů epidemiologických.

Doc. Strauss byl rodák z Košic. Po maturitě v roce 1935 začal studovat na Lékařské fakultě UK v Praze. Po uzavření vysokých škol nacisty uprchl přes Jugoslávii a Itálii do Palestiny, kde na jeruzalemské univerzitě studoval mikrobiologii a hygienu a dosáhl tam hodnosti Master of Science (M.Sc.). Místo klidného zaměstnání se přihlásil do řad tehdy se tvořící čsl. armády na Středním východě a po obeplutí Afriky přistál se svou jednotkou ve Velké Británii. Po výcviku jako člen motorizované pěchoty se zúčastnil invaze spojeneckých armád u Aromanche, bojoval v Dunquerku a s čsl. brigádou se vrátil do osvobozené vlasti, kde dokončil studia medicíny. Po krátké klinické praxi ve valtické nemocnici odchází na výzvu prof. Rašky do Státního zdravotního ústavu, kde působil nejdříve jako bakteriolog. Po pobytu v bratislavském virologickém ústavu akademika Blaškoviče převzal v roce 1951 virologické oddělení po zemřelém dr. Galliovi a přešel do tehdy nově zřízeného Ústavu epidemiologie a mikrobiologie. Nejdříve se věnoval klíšové encefalitidě a o něco později výzkumu ornitózy. Jeho výsledky vzbudily živý ohlas ve světě, například u profesora F. K. Meyera v USA. Zdařily se izolace chlamydií u kachen a při epidemiích mezi zaměstnanci drůběžárských závodů, a zvláště je třeba zdůraznit prioritní izolaci u racka chechtavého, a také účast na epidemiologických studiích ornitózy, které přinesly řadu původních pozorování.

S obrovským zanícením pracoval v dalších letech jako člen kolektivu, kterému se podařilo eliminovat u nás spalničky,

v první zemi na světě. Tento úspěch byl odměněn po zásluze státní cenou.

Po roční expertize pro Světovou zdravotnickou organizaci v Keni na projektu optimalizace očkování proti spalničkám, vrací se do Prahy, kde se již od poloviny 60 let věnoval výzkumu teratogenních virových nákaz, později zoonózám (vzteklině, toxoplazmóze a opět chlamydiovým nákazám). Neobyčejné zásluhy si získal vybudováním referenční laboratoře pro zarděnký a monitorováním očkování proti zarděnkám vybraných věkových skupin. V polovině 80. let se opět vrací k chlamydiím, tentokrát k pohlavně přenosným nálezům Ch. trachomatis.

V roce 1992 začal pracovat na oddělení experimentální virologie Ústavu hematologie a krevní transfuze, kde se zapojil ve studii možné virové etiologie karcinomu děložního čípku a karcinomu prsu. Svou vědeckou dráhu ukončil bezmála v 80 letech.

Ve výčtu jeho výzkumných prací je třeba jmenovat problematiku virové hepatitidy, vakcinie – varioly a chřipky.

Doc. Strauss publikoval v domácích i zahraničních časopisech 224 prací, proslavil ještě větší počet přednášek doma i v zahraničí a spolupracoval s řadou domácích i zahraničních pracovníků. Rád bych zvláště zdůraznil, že doc. Strauss již od poloviny 50. let proslavil v různých postgraduálních kurzech stovky přednášek nejen pro virology, ale i pro lékaře jiných oborů.

Jménem všech jeho bývalých spolupracovníků přeji jubilantovi hodně zdraví a spokojenosti z vykonané práce do dalších let.

25. 2. 1997

Prof. MUDr. Vladimír Šerý, DrSc.

(Publikované v:

Praktický lékař 77, 1997, č. 5, s. 259.)

Tri listy Pavla Straussa bratovi Jurajovi

Výčerpávající sůbor listov Pavla Straussa bratovi Jurajovi z rokov 1969 – 1994 (ako nám ich poskytol MUDr. Juraj Strauss), uverejnil – s naším úvodom – časopis Viera a život v 3. čísle XIV. ročníka (2004) pod názvom Spomienka na MUDr. Pavla Straussa (str. 316-334). Vyberáme z nich na ukážku tri listy, o ktorých tiež platí, že sú „názorným príkladom bratskej lásky v evanjeliovom duchu – lásky na základe duševnej a duchovnej príbuznosti“:

Drahý Ducinko!

Píšem Ti konečne z nového domu. Konečne žijeme v suchom, čistom, svetlom, zdravom byte. Bodaj by sa tieto vonkajšie atribúty našich životov rozvinuli i vo vnútorných reláciách. Lenže vnútorné a vonkajšie svetlo sú dvojce, a vnútorná a vonkajšia čistota tiež a duševné a telesné zdravie tiež a vnútorný a vonkajší pokoj tiež. Vonkajšie pavučiny sú preč, ale koľko vnútorného zaprášenia sme si so sebou priniesli.

Ale treba to vidieť. Myslím dom. I keď je ešte treba všeličo urobiť a dorobiť a vylepiť,

bol by som šťastný, keby si sám alebo s Lidkou (manželkou – J.R.) prišiel. Veď si už vykumštuj aj Ty daku cestu.

No, väčšinou sme sami – i so starosťami – problémami. Chlapci dôjdu iba koncom týždňa na skok. Keby sa ten život tu už ustálil a zabehal, dalo by sa hádam ešte aj dačo spraviť.

Ako celý svoj život i terajší prežívam ako veľké provizórium – už ma idú tretí raz preverovať. Ešte asi nebolo dosť šikanovania. Ozaj som len „človek pre nikoho“. A tak je to dobre. Len samotné premýšľanie a jeho trochu svojhlavá a bohémna aplikácia mi škodili a stáli ma už raz miesto. Ale ja to tak tragicky neberiem. „Deus semper maior.“ Tú chvíľu, čo tu ešte na zemi pobudnem, by som ešte chcel niečo popísať a pomeditovať. Aj som medzitým robil korektúry jednej z tých dvoch knižiek, čo mám v tlači. A možno aj vyjdú. Medzitým, - horribile dictu – som sa dostal i do zväzu v. p. spisovateľov. Sám sa cítim vždy len na periférii všetkého – či je to medicína, či kumšt. No, aj to sú formy života. Byť troskou seba samého a trošku.

Ale veď ma už poznáš a prijímaš takého, aký som. Dobre by mi padlo trochu sa Ti prítúliť v slove, myšlienkou a vskutku.

Tvoj Paľo, 20. 10. 70

Drahý Ducko!

Vždy sa zberám, že Ti načas napíšem. Ale trochu sa mi životný rytmus zmenil. Od 1. I. 84 robím zas na pol roka v nemocnici a to – čuduj sa svete – na patológii, a to hneď na osem hodín. Neskoro chodím a tak sa mi všetko posúva. Teší ma to ako všetko, čo sa týka medicíny. Je síce pravda, že poriadny chirurg začína na patológii a končí na chirurgii. Ja som asi neporiadny a robím to obrátene.

Ale dnes som k Tebe obrátený celým svojim vnútram a zvolávam na Teba všetky dobrá, ktoré Ti milosť Božia môže uštedriť. Aby si mohol v duševnej relaxácii žiť a nie v stálom zhone a napätíach. Žičím Ti dokonalú funkciu Tvojho metabolizmu, radosť z detí a vnúchat, ako aj z práce. Veľa si urobil, veľa dobrá si zaslúžiš. Nech sú láskavé pohľady našich zvečených rodičov na Teba upreté a Ťa chránia. (...)

My sme toho času bezdetní, Jožko je s vysokoškolačkami na lyžovačke v Račkovej doline. Paľko má radosť z dieťaťka. Boli sme ich pozrieť.

Ja mám radosť, že som ešte definitívne neosprostrel a vytrvale špiním papiere. Mne stačí táto forma sebarealizácie. Čo s tým bude, je v rukách Božích. Snažím sa so všetkým súhlasiť, nech ste len Maňka, Ty a deti zdraví. Mám vnútorný pokoj a všetko – i to vonkajšie – prijímam.

Ešte raz Ti gratulujem. Ešte stále si popri mne sopoš. Nech Ťa Pán Boh opatruje a živí.

Pozdravujem Teba, Lidku i deti.

Tvoj Paľo, Nitra 18. 1. 84

Drahý Ducinko!

Nielen Ty žiješ v atmosfére napätia v tejto pomýlenej slobode. T. č. mám tú výhodu, že sa neruším z domu a život tej čudnej verejnosti neprežívam, lebo už druhý týždeň mám parézu očnému nervu – abducensu a som rád, že škúlim s jedným okom a vidím svet nie celkom jasne. Veď život moc toho jasne neposkytuje. Tebou nadhodená slovenská otázka je u Vás neochotnou a zlomyseľnou novou manipuláciou. Nikdy nás nemali radi, kde mohli, nám len ubližovali a ošmekli nás všetci Vaši vysoko postavení páni. Čo bude, to bude, nakoniec je všetko v Božích rukách.

Veci, ktoré sú u normálnych ľudí samozrejmé, sa v svetle terajších udalostí ukazujú virtuálne ako v zlom zrkadle.

Vo všetkých prejavoch mal by prevládať humanitný postoj, i v národných a národnostných otázkach, usmernených kresťanským svetonázorom.

Na Krista sa zabudlo v ostatných desaťročiach vedome i podvedome a plody toho môžeme evidovať v dnešných deformovaných charakteroch zdola až nahor.

Neobťažoval by som Ťa s toľkými táračkami, keby Zuzanka nebola tak ochotná a dala si diktovať.

Kedy knižka vyjde, neviem, je vraj v tlači a ak sa dožijem, pošlem Ti ju. Aj s inými vydavateľstvami, ako je Slov. spisovateľ, mám obchodné styky.

Končím a objímam Teba, Lidku a deti, ako aj deti detí.

Tvoj Paľo, v Nitre, 19. 10. 1990

Drahý Ducinko!

Čítujem Ti zo slovy káme pre Kocenyku:

„Zas prešiel rok. A te sa ešte stále.
Krái prestýly uideji nás ešte jakí smek.
Kto mnoho vie, ten vidí mnoho v sne.
Že tvorba repulkaie, je vždy najlepší znak.“

Žek se nám cíbí bítom. A zase prejde rok.
A srdie dopreji, pre nové svetly krday.
Kdež mu nevídanie a sedce zobí stot
na skále popuávanie, na cifrenku spacy.“

Naj tebe Ti dajem garanciovet k meuiám.

Bojny vojnyu tyrotom vati: agresoran najibot
v tvojej vristologickoj oblasti. A neej je tvoja
vedat z tvojej tvorivoj oblasti miiim zvešena.

Kobe bolo, že sme oja v bratskej blízkosti
mogli štadiť pár peknyj dny. Sbetajme sa
v dušovej láske denne. Čooprivotor ta nie
je peckijkor. Však pre poslednú vidnu stáim
pletie len omítomne ikuply. No tíj vklestám
i tuz bratské vlnenie srdca, naturovanie na
srdce včetlyj tibe.

leuerajú svoji vaktornú vrditú proti
diakovi pla, dby, spolocnosti a vlastnej vaktie.
U tnu ta objímanem a Lidku popudravujem
(vrt) Paľo

N. 22. 1. 88

Úryvky z listov MUDr. Juraja Straussa Julovi R.

(15. 12. 1997)

...Aby som ako Paľkov mladší brat Vám aspoň čiastočne priblížil moju životnú a odbornú anamnézu, tak Vám priložene posielam kópiu z Praktického lekára k mojej tohoročnej osemdesiatke. Avšak to najpodstatnejšie v mojom živote sa udialo 8. decembra roku 1954, keď som konvertoval.

(5. 2. 1998)

...Nedá mi, aby som sa ešte nevrátil k tomu neblahému roku, keď som musel prerušiť štúdiá krátko pred ukončením. 1. septembra po vyhlásení války Poľsku ma Hlinkova garda v Mikuláši odviekla do Ružomberka do kasárni a zaradili ma do pracovného útvaru slovenskej armády. Vyžiadal som si, aby som sa mohol rozlúčiť s bratom, ktorý vtedy ako čatár aspirant slúžil už v uniforme slovenskej armády ako lekár vo vojenskej nemocnici. Gardista ma odviezol k nemu a tak sme sa rozlúčili. Po nezmyselnom pomalom prevážaní natlačení vo vagónoch a dlhých pochodoch sme sa nakoniec dostali do Prešova. Odtiaľ sme pochodovali do Ruského Krúčova na hranici smerom na Sanok v Poľsku, kde tiahla nemecká armáda, ktorej sme potom opravovali cesty a mosty. Po nedobrych zážitkoch, keď ma prepustili, som sa utvrdil v pláne na útek. Nejaký čas som ako robotník ešte pracoval v Mikuláši a 4. 4. 1940 som opustil Slovensko.

Dostala sa mi do rúk kniha Václava Vaška: Neumlčená – Kronika katolíckej cirkve v Československu po druhej svetovej válce. Našiel som v nej odstavce o Paľkovi. Priložene Vám opis posielam. Kniha sa podrobne venuje aj cirkevne politickému vývoju na Slovensku aj snahám o duchovnú obrodu.

„Literárnim a ideovým príbuzným českého katolíckeho publicisty PhDr. Alfréda Fuchse byl na Slovensku MUDr. Pavol Strauss, rovněž konvertita ze židovství, povoláním chirurg. Vydal řadu knih, publikoval ve Verbumu, Smeru, Katolických novinách a v jiných slovenských i českých revuích. Za války jej málem stihl osud Alfréda Fuchse. Stál už seřazen ve skupině mužů označených za partizány. Všechny, kdo měli nemecká jména, odváděli Němci do vedlejšího dvora, kde je stříleli. Tu přistoupil velitel eskorty ke Straussovi a pošeptal mu: „Mám mít padesát lidí a mám jedenapadesát, odvedu Vás do bezpečí.“ Odvedl ho do budovy nemocnice, která stála poblíž. V knize „Mozaika naděje“ Strauss napsal, že stát se konvertitou znamená vydat se na cestu, která končí vždy obětí, bez níž se mu nikdy zcela neuvěří.“

(20. 10. 1998)

...Veľmi si vážim toho, že dielo môjho brata Vám prirástlo k srdcu a že ste aj ako spisovateľ a jazykovedec s ním hlboko spätý. Môj vzťah k bratovi je samozrejme hl-

boko emocionálny so stálou ozvenou jeho lásky ku mne. Na môj duchovný vývoj je po mojom návrate z Izraela a zo západnej fronty – kardinálny.

(20. 11. 1998)

...Medzitým to na Slovensku zahrnelo od Liptovských hôľ a Tatier dolu Váhom. Je to obrat plný nádeje. Som presvedčený, že s Božou pomocou sa Slovensko stane dôležitým článkom pri stavbe európskeho domu.

V Prahe je na Karlovom námestí kostol Sv. Ignáca a vľavo od vchodu je lurdská jaskyňa s Pannou Máriou. Tu som si cestou z práce najradšej kľakol. Ona sa predsa stala zábleskom nádeje pre izraelský národ. Ani tento národ, ani veľká časť dnes žijúceho ľudstva nepochopila Božiu matematiku vykúpenia.

Vaším ďalším literárnym počínom želim úspešný rozlet a realizáciu.

Čo sa však týka Vašej ponuky ev. publikácie, chcem sa Vám vyznať z môjho postoja. Sám som si písal občasný denník a životopis i zriedkavo nejaký verš. Ale úplne stačí jeden spisovateľ Strauss, ktorému nesiaham ani po päty. Ten straussovský spisovateľský „image“ nechcem pokaziť.

(9. 12. 1998)

Milý Julko, v tento adventný čas sa mi patrí takto Ťa osloviť, ako Ťa môj brat oslovil. II. diel „So S. – po S.“ a Paľkov dopis Tebe ma veľmi potešil a priblížil mi jeho krásny vzťah plný lásky k Tebe.

Včera v deň „Slávnosti Panny Márie počatej bez poškrvny prvotného hriechu“ bolo 44. výročie môjho krstu a na pontifikálnej sv. omši v Bazilike sv. Markéty som ho ako každý rok znova prežíval. Patríš teraz v mojej modlitbe pri pozdvíhaní k radu mojich drahých a v mojom živote vzácných ľudí.

Láska a pokoj Vianoc nech Teba a Tvoju rodinu sprevádzajú po celý rok 1999.

(22. 4. 1999)

... Po prečítaní Vášho príspevku vo Verbume K sviatku dvoch oravských veľikánov – P. O. Hviezdoslava a Márie Medveckej, ako aj reflexií Jozefa Tótha. K časovým predelom nášho sveta som si uvedomil môj údel človeka ukotveného v cudzine už 55 rokov. Je to diametrálne rozdielny údel, ktorý nám bratom Boh prisúdil. Teraz už len útržkom môžem sledovať dianie v zemi pod Tatrami.

Básnické vyjadrenia Hviezdoslava sa mi zdajú blízke Paľkovým. Dielo Márie Medveckej nepoznám, ale ľudsky ste mi ju priblížil. Jozefovi Tóthovi patrí môj úprimný stisk ruky za gloriólu prisúdenú môjmu bratovi.

(30. 9. 1999)

Milý Julko, píšem Ti ešte naposledy z Vysočiny. Denne čítam z „III So Str. – po Str.“. Vychutnať a pochopiť možno Tvoje, Paľkove a myšlienky iných len pri dennom čítaní 1-3 stránok. Myslím to isté platí i pri čítaní Paľkových diel.

Ďakujem Ti, že na mňa nezabúdaš. Bez Teba by som nevedel, že brat je aspoň v katolíckych kruhoch stále živý svojím slovom. Na jednom mieste si sa zmenil, že v Čechách nemajú o neho záujem. Myslíš, že by som ten nezáujem nejak mohol zvrátiť?

„List konvertitke“ sa ma hlboko dotkol, pretože ja sám ako konvertita mám do tej Paľkovej superkonverzie ešte nemálo schoďíkov.

V deň Paľkových narodenín som mu zvlášť blízko. To, že som skoro po celý život odviaty do cudziny, ťažko nesiem a Paľko to vedel. Verím, že tie divergencie našich osudov na tomto svete budú prekonané na Večnosti.

Poznámka. Straussov „List konvertitke“ (z diela Ecce homo) sme uverejnili v druhom čísle Listov PS.

(5. 1. 2000)

...Zažiadala som na Slovenskom veľvyslanectve v Prahe o slovenské občianstvo. Čudovali sa, že mám brata slovenského spisovateľa. Spomenul som im Jula Lenku, môjho spolužiaka, jeho poznali.

(28. 2. 2000)

...Po prečítaní recenzie Paľkovej „Kolísky dôvery“ mi vrta hlavou, čo všetko môj brat v ešte dávnejších rokoch písal. Nevieť si predstaviť, že by okrem tých dvoch nemeckých kníh (básnické zbierky „Die Kanone auf dem Ei“ a „Schwarze Verse“ - J.R.) v rokoch pred válkou, potom za války a krátko po válke už nič nenapísal. Nevieť, či tento môj postreh má opodstatnenie. A jestli áno, kde sa to zapotrošilo. (...)

Dostal som štátne občianstvo Slovenskej republiky. Uľavilo sa mi, lebo nikdy som neprestal byť spätý so Slovenskom, aj keď na Slovensku už nežijem od apríla 1940.

(20. 1. 2001)

...Veľké prevkapanie mi pripravil Jožko, keď mi poslal Paľkovho „Človeka pre nikoho“. Už som sa dal do čítania a znovu prežívam ten náš spoločný život v detstve a za štúdií. V každej vete prýšti duch jeho životnej filozofie. Ale len útržkom odhaľuje tie konkrétne spomienky našich spoločných zážitkov v Mikuláši. No, pri pohľade na obal knihy s montážou fotografií sa mi priam srdce rozbúšilo. Som zvedavý, akú recenziiu kniha obdrží.

(3. 2. 2001)

...V Paľkovej knihe som už došiel na 120. stránku a ozaj som sa nabažil a každú vetu som vnímal, ako vždy pri našich rozhovoroch.

Podľa Teba ako by si zaradil môjho brata s jeho svojským vyjadrovaním v slovenskej ev. svetovej literatúre? Viem, že je to ťažká otázka a že ju vyrieši budúcnosť, až sa niektoré z jeho diel preložia do iného jazyka.

(1. 3. 2001)

...Ešte k mojej poznámke v dopise o mojich konkrétnych spomienkach; chcem len dodať, že jeho konkrétne spomienky sú primeraným okorením k jeho duchovnému, filozofickému a vôbec životnému významu. Od doby môjho úteku zo Slovenska (4. 4. 1940) som sa v jeho autobiografii prvý raz dozvedel o niektorých jeho osudových udalostiach. Na mojom spomienkovom repertoári vo vzťahu k Paľkovi sa podpísal ten vekový rozdiel z tých rokov, zvlášte v detstve, štúdiu na gymnáziu a nehovoriac už po mojom definitívnom odchode do Prahy, keď mi činitelia slovenského zdravotníctva (1947) nedali šancu k uplatneniu v odbore. (...)

Pri mojich návštevách v Nitre mi Paľko zavše prečítal, čo práve napísal. Nemal som však predstavu, čo všetko už napísal. Bol však rozčarovaný, že mu plody jeho tvorby nechcú publikovať. Nabádal som ho „len piš, piš – dakedy ti to vyjde“. Bol som presvedčený, že tak ako fašizmus, tak aj komunizmus raz zgebne.

Nebyť Teba, tak by som ostal na suchu, čo sa týka Tvojich a Paľkových prác. V tom magazíne Slovákov v ČR „Slovenské dotyky“ nebolo o Paľkovi ani zmienky...

(5. 4. 2001)

...Pozitívne ozveny na Paľkovu knihu ma vedia len potešiť – Haberlandt – a môj kolega Dr. Břetislav Rada z Bratislavy, ktorý píše: „Kniha v knihkupectvích rýchle ubýva; je to výborné a nelehké; krásne ilustrácie na obale, škoda, že nejsou uvnitř, ale budeme si je uchovávat odděleně; milá je Růfusova předmluva.“

(17. 5. 2001)

...Všetky odozvy na Paľkovo dielo ma vždy potešia. Zvlášť teraz, keď som sa ocitol v rukách mojich kolegov, ktorí mi pripravili krušné chvíle behom i po operácii. Teraz som už 5 týždňov po reoperácii, ktorá si vyžiadala poriadne zadrôtovanie. Idúcky mi zistili nedostatky v srdečnom rytme, a tak ma nútia brať fúru liekov, ktoré zle znášam, keďže som doterajška nič neužíval.

Tá naša telesná podstata je stále na vážkach, a tak nám neostáva než sa oprieť na tú druhú, aby sa s tou prvou statočne vyporiadala.

Je to hrejivé, že ešte 7 rokov po Paľkovom odchode na večnosť je jeho literárna pozostalosť ešte nevyčerpaná a to vďaka Tebe. Takže na obzore je kniha „Sme mocnejší než čas“.

(6. 10. 2001)

...Tú moju autohaváriu (24. 7.) s vyrknutým mementom dávam (len osobne) v súvislosť s 11. 9. a od tohto dátumu odvíjajúcich sa negatívnych celosvetových javov.

Paľko na mňa vždy pôsobil ako magnet a netajím sa, že som v ňom vycítil pravdivosť jeho myšlienok (ako sú tie z 13. 9. 1950). (Pozri tu v cykle „Kolakovičovský bojovník...“ – J.R.)

Všetko, čo sa odohráva na tejto planéte v priebehu ľudských dejín, je stále vystupňovanie hrôz (1. a 2. svetová vojna a teraz ono vyvrcholenie teroristickej pomstyčtivosti). Nevieť, či ten plánovaný vojenský chirurgický rez vyrieši nakopené problémy Stredného Východu, kde som vyše 3 rokov žil a mnohé som zažil.

Poznámka. Juraj Strauss v tomto liste reagoval na môj list z 25. sept. 2001, v ktorom som mu okrem iného písal:

„...Pravdaže, žijeme pod dojmom amerických udalostí a všetkého, čo sa od nich odvíja.

Veľmi chýba kresťanský nadhľad, hľadanie vyššieho zmyslu, toho, čo nám chce byť povedané.

Spontánne sa mi zažiadalo vrátiť sa k Paľkovej povojnovej trilógii – úplne som však zaviazol v Tesnej bráne! – a znova sa pozrieť, pred čím sme to boli pred polstoročím Paľkovými ústami varovaní – a pustili sme to mimo uší...

Vzniká z toho závrtný cyklus – neviem, ako sa mi ho podarí dokončiť a komu ho ponúknuť. Iste máš pri sebe Tesnú bránu. Skús sa pozrieť na záznam z 13. 9. 1950 – a premietnuť si to posledné polstoročie i súčasne udalosti na toto pozadie!

Naozaj to pripomína varovania Jeremiáša – aj ich nerešpektovanie, aj že muselo prísť, čo prišlo.

Kto z nás dnes pripustí, že tí, „čo dnes ešte držia ako Longín kopije v ruke, aby Kristov bok znovu prebodli,“ môžu zajtra „padnúť na kolena pred kalvárským prameňom, ktorý sami odhalili“!

Naozaj: „Divíme sa veľkosti utrpenia našich čias, namiesto aby sme ho zvelebovali“. – Presne to isté hovoril Jeremiáš kráľovi.“

(26. 11. 2001)

...Tvoj úvod k „Tesnej bráne“ vystihol to podstatné, čo Paľko napísal. Po každej mojej návšteve u Paľka som mnohé našiel i z jeho prorockých myšlienok. Myslíš, že to terajšie válečné besnenie vyrieši tú pekelnú nenávisť v srdciach teroristov i tých ľudských mäs na Strednom Východe. Po troch

rokoch života v Palestíne a štúdia v Jeruzaleme som nadostač vycítil ten rozpor cudzieho elementu v muslimskom svete. Ešte ako dlho sa tento svet bude zmietať v tých protivenstvách medzi náboženstvami a národmi. Veď i rozpory v samotnom kresťanstve sú pre mňa nepochopiteľné. Tak sa nemôžeme diviť, ako sa medzi sebou náboženstvá tohto sveta zžierajú. Ozaj, jestli svet nenastúpi ten „zvislý smer“, tak môžeme očakávať, nedaj Bože, ešte ďalšie protivenstvá.

(7. 1. 2002)

...Kúsok po kúsku som sa vnoril do bratovho sveta ako diabetika. My, čo nie sme potrazení touto chorobou, alebo pre veľkým radom iných možných neduhov, by sme v duchu mali stále kľáčať a ďakovať za naše relatívne zdravie. Tie peripetie Paľkovho utrpenia som len spovzdialky mohol sledovať a nevediac, ako mu pomôcť. Raz bol aj v Prahe u diabetológa doc. Páva (?) Viem, že jeho diabetes sa vždy rozkolísal po nejakej diétnej chybe. Bol to údel jeho ťažkého, ale prebohatého života, odzrkadleného v jeho spisovateľskej tvorbe.

(4. 2. 2002)

...Znova som si prečítal Andrejevovu i Tvoju a Paľkovu víziu o možnosti duchovného a etického nasmerovania vo všetkých úrovniach ľudského diania. V dnešnom svete vidím zatiaľ nedozrelosť v možnosti riešenia rozporov rôznej intenzity medzi národmi, náboženstvami a medzi rôznymi filozofickými i politickými postojmi, a nakoniec i v dedičnej záťaži ľudstva od stvorenia sveta.

Keď verím vo všemohúcnosť Božiu, verím tiež v jeho víťazstvo nad zlom pri konečnom zúčtovaní.

(25. 6. 2002)

...Mám pred sebou Tvoje májové dopisy. Patrí sa mi Tebe veľmi poďakovať za kážeň vdp. Kolejčka a za „Víťazstvo nad časom“. Všetko, čo mi posilaš, je mi opravdovou duchovnou potravou.

Čo všetko bolo o Paľkovi napísané, povedané, a ďalšie jeho publikácie z pozostalosti by sa patrilo doplniť do záznamov, ktoré som pred rokmi poslal múzeu do Mikuláša. Vďaka Tebe mám snáď všetko, ale dôležitá je Tvoja evidencia.

Na mikulášske podujatie 29. augusta sa i s manželkou tešíme. Do Mikuláša pricestujeme vlakom 28. a s ubytovaním v hoteli počítam ešte 29. a snáď aj 30. augusta, aby som si oživil 20 rokov môjho detstva a študentských rokov.

(1. 4. 2003)

...Prečítal som Tvoj skvelý preklad Prišvinovej knižočky. Ale aj naďalej mám Tvoj dar, za ktorý Ti moc ďakujem, po ruke, lebo stačí prečítať ktorýkoľvek odstavec a

dá to impulz k premýšľaniu, tak ako to praktikujem z „Minutěnky“, diela bývalého českobudejovického biskupa Josefa Hloucha.

Nemenej ma zaujal dopis a reflexia Vladimíra Šostáka nad Paľkovou knihou. Zarazil som sa v jeho dopise o perspektíve jeho svätorečenia. Myslím, že by ho mal svet v zahraničí z jeho diela najprv poznať. Premýšľam, či by mu prislúchalo byť v jednej rade napr. s matkou Terezou.

Krátko po českých prezidentských voľbách som hovoril cestou z kostola s porazeným prezidentským kandidátom Janom Sokolom, ktorý tiež býva v Hošťálkovej ul. neďaleko od nás, je prof. KU a tiež spisovateľom s katolíckou tematikou, a idúcky som sa ho pýtal, či pozná dielo Pavla Straussa, ale o ňom nikdy nepočul. Tak to teda vyzera v informatike nadštandardných katolíckych vzťahov so Slovenskom.

(29. 1. 2004)

...Vďaka za blahoželanie k mojim narodeninám Paľkovou podobizňou vedľa šiestich svetových mysliteľov, za Tvoje poznámky k Paľkovmu denníku i za článok Ráfusa a jeho krásne básne. On je veľikán v slovenskej literatúre. (...)

Moju gratuláciu k Tvojim narodeninám som oddelil od predošlého, pretože v myšlienkach sa na Teba sústreďujem, aby som vyjadril želania môjmu drahému Julkovi v tej ďalekej Gelnici, ktorý je živelne späť s životom a literárnym dielom môjho milovaného brata. Nech Ťa stále ovievajú milosti Božie na tele i na duchu pri stálom zdraví, rodinnom šťastí a životnej radosťi i krásnych spisovateľských vnuknutí...

(12. 3. 2004)

Drahý Julko, ešte som nestačil prečítať Paľkovu knižôčku „Sám za sebou“, a už leží pred mnou spomienka k 10. výročiu ukončenia Paľkovej púte na tomto svete, „Láska je nado všetko“. Stále verím, že Božím riadením skrze Teba Paľkove zápisky uzreli svetlo sveta v literatúre. A ďalej tiež verím, že i na Večnosti Paľkov duch úraduje...

(20. 6. 2004)

Milý Julko, hlavne Ty, ale i Spolok priateľov ste dali do pohybu dianie k zviditeľneniu duchovnému odkazu Paľka Slovensku.

Tvoj dopis som dostal ešte v Prahe po návrate z pripomienky 60. výročia invázie v Aromanche v Normandii. Tisícové obete zvrátili chod dejín, ale pliaga komunizmu pretrvala. (...)

Vďaka za Katolícke noviny. Navštívila nás manželka Prof. Sokola, Františka (dcéra Jana Patočku), pracuje v Klementínu. Z Katolíckych novín si urobila xerox. Ukázal som jej Paľkove knihy a z nich už niektoré prečítala. Darovala mi výbor z diela Ale-

xandra Meňa (Rozbít led. Křesťan ve společnosti), ruského pravoslávneho kňaza. Františka toto dielo z ruštiny preložila (v spolupráci) a napísala úvod.

(7. 9. 2004)

Milý Julko, prežívam prvé septembrové dni s poslednými letnými horúčavami. Pritom si zavše prečítam jeden z mesiacov v „Premoženom čase (1989)“. V Paľkových dopisoch Tebe pociťujem, že u Teba našiel tú ozajstnú duševnú rezonanciu. Ja Ti Paľka v dopisoch nemôžem nahradiť, lebo sa jeho myšlienkovému svetu nemôžem úplne priblížiť. Skrz Teba Paľko prežíval jemu adekvátnu duchovnú väzbu. Ja som osobne s Paľkom skôr citovo po celý život bol spriaznený, i keď mi osud nedoprial po skoro šesťročnom odlúčení ďalej žiť na Slovensku v blízkosti k bratovi.

Paľko bol blízko myšlienkovému svetu Otokara Březinu, tak Ti posielam dve sloky z jeho básne „Chvála samoty“:

*Má samoto, dnes tebe písní slavím!
Jsi záhonem v němž květy nálad rostou,
z nichž mnohá parfmem mne omamuje
žhavým
a mnohá dechem luk a lesní vůní prostou.*

*Jsi pralesem, kam lidských bojů vření
zní z dálky selsáble, jak bzukot muší;
v tvém klínu Kristus počal dílo vykoupění,
a svatým mystikům jsi modlitebnou duší.*

„Mám jediného brata. V deň jeho narodenín ho dovedol gardista. To bol znak neláskavosti kresťanského prostredia. I mnoho iných náznakov surovosti sa nám dostalo. Po konverzii som túžil po tom istom pre brata. A tak som ho v čase jeho pražských štúdií (už po vojne – J.R.) dovedol k pátrovi Urbanovi, provinciálovi františkánov. Chodil k nemu a jeho duša dorastala. Ale raz sa páter Urban pozrel na hodinky. Viac k nemu nešiel. Povedal mi, že nezniesol, aby sa cesta k spásu tak bagatelizovala. No určite mal páter ešte iné povinnosti. Ale citlivá duša sa ľahko vykofají. V tomto prípade na sedem rokov. Až otec Dubovský tú konverziu dotiahol. Prežil hrôzy vojny, vylodil sa u Dunquerque s armádou a pri návrate nenašiel živého ani otca, ktorého zastrelili počas SNP, ani jeho druhú ženu. No aj mňa našiel zmeneného. Doštudoval, ale medzitým zažil veľa surovosti a nepochopenia kresťanského sveta. Ostal však dobrým človekom. Obaja sme si uvedomili, že obrat nášho života bol tiež dielom stálych modlitieb sestričky Kamilky.“

(Pavol Strauss, Kolíska dôvery)

Malá poklona pamiatke Emílie Boldišovej

Emíliu Boldišovú mi pripomenul MUDr. Juraj Strauss, keď som pre 4. číslo Listov PS robil výber z jeho listov, ktoré mi adresoval v priebehu posledného desaťročia. – V liste z 29. 1. 2004 píše: „V poslednej dobe opúšťa tento svet toľko mojich známych tu i na Slovensku (napr. bratislavský virológ RNDr. Břetislav Rada, DrSc, veriaci a obdivovatelia Paľkovho diela) a teraz pani Boldišová, ktorá tu v tej mojej břeňovskej izbičke nakrúcala ten môj TV prejav. V mojich modlitbách doma i pri sv. omši mám ju zahrnutú spomienkou v mojich modlitbách.“

Tento Straussov list ma podnietil, aby som sa prostredníctvom zošitov Zápisníka pustil „proti prúdu času“ a vystopoval, ako vlastne k tomu televíznemu rozhovoru E. Boldišovej s Jurajom Straussom došlo.

V tomto rozhodnutí ma podporila aj zachovaná kópia môjho listu p. Straussovi z 26. okt. 1998, ktorá svedčí o tom, že som ten televízny dokument prežíval ako hotový zázrak:

„Vážený pán Juraj! Včera večer si Slovensko znova pozrelo Vaše televízne životné vyznanie. Bolo by zaujímavé vedieť, koľko očí sa na to pozeralo, a čo sa v nich dialo.

Dávno sa mi žiada, aby sa prvé zasadnutie slovenského parlamentu začínalo vystúpením (zo záznamu) kardinála Tomku na tejto pôde. – Teraz si viem predstaviť, že by si nový parlament pozrel na začiatok tento rozhovor – aby vedeli, akému národu sa to stavajú do čela! (...)

Zástupy kňazov hádam neurobia v prebudení pravej viery v ľuďoch toľko, ako toto vyznanie. Škoda, že neboli včera veriaci vo všetkých chrámoch naň upozornení.“

Ako vlastne vstúpila Emília Boldišová do môjho života?

Ako sa mohla dozvedieť o vyjdení mojej knižôčky „V dotyku s Pavlom Straussom“ z r. 1977, neviem. 14. 1. 98 mám v zošite záznam:

„Včera nás – v tej kríze – našla telefónom Boldišová. Chce nahráť rozhovor o knihe „V dotyku s P.S.“ (5 min.). Príde do Košíc 21.1 – nahrávka v Blave 22. 1. Téma: Ukázať cez môj vzťah k Straussovi, čo je na ňom ako autorovi špecifické. Vysielat' by sa to malo 25. 1. na STV 2. (Čo nám to prinesie?)“

Včera večer som na STV 2 pozeral dokument o Miroslavovi Válkovi, ktorého scenár pripravila – aj sama čítala sprievodný text – E. Boldišová. Aj pásmo aj ona sama urobila na mňa dobrý dojem – tak pristupujem k tomu rozhovoru odovzdane.

(Skúsím si prepísať nočné poznámky k rozhovoru s Boldišovou:)

pokračovanie na 10 str.

Moje straussovské zápisky sú ako lešenie, z ktorého sa má postaviť budova syntetického obrazu Pavla Straussa – a lešenie sa potom jednoducho rozmontuje. Môj talent na tú stavbu nestačí. Stačí akurát na to lešenie – a môžem len dúfať, že si môj príbuzný čitateľ z tohto lešenia načrtne Straussove kontúry sám – a potom si ich dotvorí v dotyku so Straussom samotným.

(K Straussovej viere.) Tam, v Straussovom „odvrátenom svete“ sa ničomu nedá veriť, čo sa *konzekventne* (ako hovorí jeho syn Jozef) nežije. – Tu, v našom živote, je to skoro pravidlom: život je jedna vec, viera druhá.

(17. 1. 98) Včerajší deň sa ukončil zaujímavou: boli sme upozornení, že na STV 2 sa reprízuje dokument o Gelnici, tak sme zostali pri zapnutom televízore. – A čo sa nestalo: v predchádzajúcej relácii venovanej programu na budúci týždeň vystúpila Emília Boldišová, a keď upozorňovala na svoj literárny program na budúcu nedeľu, priamo povedala, že predstaví knižku venovanú Pavlovi Straussovi.

Páči sa mi, ako koncipuje profil tejto relácie: aj to, koho chce ňou osloviť, aj to, čím. (Potom sa mi už príjemne pozerala aj repríza dokumentu o Gelnici „Človek a mesto“.)

Včera došla zásielka od pána Juraja Straussa: jeho list, „Spomienky na môjho brata a naše spoločné zážitky“ – a kópia (dodatočná) jedného Paľkovho listu. – Začnime si prisvojovanie Jurajovej zásielky tým Paľkovým listom:

Drahý Ducinko!

Citujem Ti zo starej básne pre Koreszku:

*„Zas prešiel rok. A tu sme ešte stále.
Vrán prešlých nádejí nás ešte halí mrak.
Kto mnoho vie, ten vidí mnoho v mále.
Že tvorba neumlkne, je vždy najlepší znak.*

Zrak sa nám cibří bôľom. A zase prejde rok.

*A srdcia dozrejú, pre nové svety krásy.
Ukáž mu nevidané a srdce zrobia skok
na škále poznávania, na ciferníku spásy.*

*Nuž takto Ti chcem zavinišovať k meninám.
Bojuj svojím spôsobom proti agresorom
na život v Tvojej virologickej oblasti.
A nech je Tvoja radosť z Tvojej tvorivej
oblasti ničím nerušená.*

*Dobre bolo, že sme ozaj v bratskej blízkosti
mohli stráviť pár pekných chvíľ.
Stretnáme sa v duchovnej láske denne.
Časopriestor tu nie je prekážkou. Však pre
poslednú súdnu stolicu platia len vnútorné
impulzy. Do tých vkladám i teraz bratské
vlnenie srdca, nasmerované na srdce
všetkých srdc.*

*Usmerňuj svoju vnútornú vitalitu proti
drakovi zla, doby, spoločnosti a vlastného
vnútra. V tom Ťa objímam a Lidku pozdravujem*

*Tvoj Paľo
Nitra 22. 4. 88*

Jurajove „Spomienky“ dú dojemné. V momente sa rozhodujem, že ich dáme do 3. čísla Verbumu – k 4. výročiu úmrtia (P.S.), a pridáme k nim niekoľko listov na ukážku.

Keby sa našiel vydavateľ, hneď by bolo treba pripraviť knižné vydanie. (Skúsím to ponúknuť M. Vaškovi.)

(18. 1. 98) (Boldišovej:) Strauss nie je autor pre masové čítanie. Ale sú ľudia, ktorí by sa *osudovo* mali s ním stretnúť – a môžu sa minúť v živote.

Pre nich je hlavne tento náš rozhovor. – Im je určená aj táto knižka. (Páči sa mi, že ma Boldišová „ukradne“ košickej TV.)

Ponúknuť jej polhodinovú objavnú výpravu do neznámej krajiny menom Pavol Strauss.

(20. 1. 98) (Po stretnutí s E. Boldišovou.) Mám dojem, že sme sa dobre pokornali. Čo sa mne žiadalo do toho vnieť, vyhovovalo aj jej – a naopak. A čo je ešte dobré: nemusím zajtra cestovať, filmári prídu v sobotu do Gelnice a natočia to tam.

Je možné, že sa uskutoční aj jej rozhovor s p. Jurajom Straussom.

(22. 1. 98) Skúsil som si „odčasovať“ moje televízne vyznanie o Paľkovi – a s ľútosťou zisťujem, ako málo sa zmestí do tých 10 minút!

Tých desať minút ma stálo ďalšie dve hodiny dnešného rána – ale neľutujem. Ja jednoducho neviem ináč robiť to, čo by druhý vysypal okamžite z rukáva na požiadanie.

Nie je vinou Európy, že nás nevnímajú skrze našich veľkých duchov – ale že sami na seba nehľadíme ich očami a nekorigujeme sa nimi.

Tento odvrátený svet nežije nejakou nezávisle na nás (ani my na ňom), nie je voči nám nezúčastný – naopak: túži po tom, aby sa tento náš povrchný a povrchový svet zosúladiť čo najviac s podpovrchovým prúdením (s rúfusovskou hudbou pod ľadom).

K tomu potrebuje ústa, aby nám mohol vyjaviť svoju vôľu – a to je práve Strauss! V tom je jeho najvladnejšia podstata a poslanie: že je médium, skrze ktoré...

(23. 1. 98) (K TV rozhovoru.) Ťažko mi je do nejakých stručných definícií vtisnúť môj vzťah k Pavlovi Straussovi. – Najradšej ho tlmočím vo forme PRÍBEHU; príbehu môjho stretnutia s P.S., môjho spolužitia s ním za posledných 16 rokov. Ale príbeh chce čas, ktorý k dispozícii nemáme...

Nech nám v tejto chvíli postačí, že ten pocit, ktorý ma prenikol s prvými stránkami prvého Straussovho textu, aký mi vôbec prišiel do rúk – bola to táto útle knižka (Zákruty bez ciest) – že ten pocit vo mne 16 rokov nehasne ani neslabne, ale naopak silnie...

(24. 1. 98) Páni z TV sa neozvali; bude me sa tak hrať, že neprídu.

(K rozhovoru.) Tam, v tom inom svete Strauss nemá na výber: keby som nechcel, ani ja by som nemusel, ako ostatní...; fyzicky je toho nie schopný...

Teraz, z odstupu rokov sa mi zdá nepochopiteľné, ako mohol niekto v takom kúte Slovenska, ako je Gelnica, z tejto pracovne, spoza tohto stola zvolať – akokoľvek nepočuteľne: – *Slovensko, vari naozaj nemáš o to záujem!?*

Začítal som sa znova do knižočky (V dotyku s P. S.) – a teraz sa mi zažiadalo v závere vystúpenia sa ešte raz k nej vrátiť – a prečítať zápis z 10. mája 94:

Kdeko núka teraz Slovensku spásu. Pamätajme však, že ak je nejaká perspektívna nádej pre Slovensko, tak je ona v tom oslovení Božou Milosťou, ktorého sa to muto národu dostalo skrze jeho veľkých duchov, ako sú zo žijúcich Strauss, Rúfus, Strmeň, Turčány...

Porovnajme k tomu Straussove slová: „Na uzdravenie sveta sú zameraní mnohí ľudia a mnohé skupiny a strany. Ale vždy ide len o cestu z vonkajška do vonkajška. Ved' všetko vychádza z prechoreného jadra človeka i celej prírody. I (?) roztopaše pseudoslobody a vytvárania prebytkov sa začínajú kumulovať odpady v nás i okolo nás. Len duch oživuje, ozrejmjuje, ba vykupuje. Lebo z tej celosvetovej biedy, duševnej surovosti, kriminality, sexuálnej anarchie a s tým všetkým súvisiacej deštruktívnosti pramení úbohosť človeka a prírody v ňom i kolo neho. *Infirmity nostri saeculi.*”

O 14.30. Paľko, už začínam byť zvedavý, čo mohlo stihnúť na ceste tých bratislavákov z TV, ktorí vraj vyrazili okolo 8-jej. – Ak nejako poblúdili, tým by len názorne potvrdili, aký to bol zázrak, že si si ma tu v tejto Slovenska zápači našiel!

(25. 1. 98) Peter Gerža z TV sa včera ozval telefónom až o 8-jej večer – vraj mali poruchu na aute medzi Košicami a Gelnicou. (My ich podozrievame, že jednoducho boli na lyžovačke.) – Škoda, už som to mohol mať za sebou.

Moja pracovňa sa dala do takého *sterilného* poriadku, že sa cítim ako v lekárskej ordinácii. Z nádeje, že usporiadam kopy papierov, je nič: len sa premiestnili ta, kde nie sú na očiach.

No, je večer po natáčaní rozhovoru pre TV (aj po hodinke, ktorú sa mi žiadalo pospať) – a mne už teraz zostáva len trpnúť – lebo som sa musel pustiť pripravených papierov – čo všetko som nepovedal a mal som povedať, a hlavne: čo som povedal a nemal povedať.

Ale ináč bola to sympatická partia chlapov. A vysvitlo, že auto sa im skutočne pokazilo – prišli taxikom, a že sme nemali pravdu, keď sme ich, hoci dobromyseľne, podozrievali, že si včera jednoducho urobili na východe lyžovačku...

Až keď začal pán Gerža filmovať jednu po druhej kôpku Paľkových kníh – a to mi ešte zo 4-5 chýbalo! – s úžasom som zistil, že je toho až tak veľa!

V zábere by mal byť aj Paľkov druhý list z 28. 1. 83, ktorý – hanba priznať – sa mi objavil až v tej kope papierov na stole,

keď som začal v nich robiť poriadok. Ja som si zvykol ten list citovať vždy len bez jeho prvého odstavca – tak oklieštene som si ho totiž vtedy prepísal do zošitu, - a teraz zisťujem, že je to taká nádhra, že si ho neváham ešte raz prepísať celý.

(Je to vlastne Paľkovo poďakovanie za tú „štrapáciu“, ktorú som mal okolo prípravy na nahrávanie tohto rozhovoru.)

Váž. p. docent! (Milý Julko – skrtnuté)

Tá Vaša živelná affinita k Prišvinovi je pochopiteľná. Štruktúra Vašich vnútorných oblastí je vari podobne vrstvená. Konečne v každom z nás rezonujú mnohé minulosti, vlastné, dotknutie sa cudzích ba i z tých celkom zadných priehrad archetypov, na ktoré pasuje Faberova veta: „Naša mimuľosť je kniha prorociev.“ Slovom je to kongenialita, ktorá Vás zviazala, duševná príbuznosť. Nie my nájdeme knihu, ale kniha nás.

Na začiatku som Vás skoro oslovil Milý Julko. Veď sme temer z jedného hniezda, Vy z Lupče a ja z Mikuláša. Do Lupče som chodil, mám tam priateľa – muzikanta Ervína Smateka. Za tých starých gymnaziálnych čias sme saturovali všetky oslavy. (Som skrachovaný klavirista.) V Hodžovom samovzdelávacom krúžku sa poschádzali na slovenskej kultúre interesovaní ľudia: Pišútovci, Plávkovci, Dušan Pálka a iní. Neskôr som bol kultúrnym referentom spolku podtatranských akademikov. No, darmo je, som už z tých čo pozostávajú len z minulosti.

No, ale ad rem. Rukopis sa mi páči. (Straussovi som poslal rozhlasové pásmo Paralely – J.R.) Je to vizitka Vášho vnútra, i s tým, čo je medzi, pod a nad riadkami. Nie som si istý a nie som ani schopný tvorivý, inšpirujúcu kritiku povedať. Každé umelecké dielo je artefakt. A kritické slovo sa pohybuje v inej úrovni a nemožno sa ním dotknúť podstaty umeleckého výtvoru. A tak sa mi zdá, že každá kritika je inteligentnejšie alebo menej inteligentné nedorozumenie.

Ostaňte v tej Vašej vitálnej dynamike. V stálej bratskej žičlivosti

*Váš Paľo Strauss
Nitra 28. I. 83*

Pani Boldišová mi poslala svoju zbierku z r. 1997: Tma a spiatky. A rozhárany – nie posledný text – rukopis eseje „Nechajte maličkých...“, ktorý jej už pán Potemra raz vrátil z Verbumu. – Z tohto textu by som si na záver tohto nášho zošitu rád odcitoval nádherné – a z hľadiska nášho budúceho osudu priam závrtné slová Pierra Teilharda de Chardin:

„...Mysliace ľudstvo by sme mali považovať za nový druh organizmu, ktorého osudom je realizovať nové možnosti evolúcie na zemi... lebo akonáhle sa život vďaka svojej štruktúre dostal do štádia myslenia, nemôže pokračovať bez toho, aby sme roval stále vyššie.“

(14. 2. 98) Z radostného hlasu pani Bol-

dišovej, ktorá sa ozvala telefónom na obed, sa dá usudzovať, že sa jej tá relácia vydarila; potvrdila, že pôjde zajtra na STV 2 o 21.00 – A čím ma ešte veľmi potešila: že prebojovala nahranie TV dokumentu o p. Jurajovi Straussovi (na úkor, myslím, spevák Duchoňa...). - Sľúbil som jej poslať kópie listov a Jurajove spomienky.

Nuž, tomu bude Paľko oveľa radšej ako rozhovoru o sebe – ako už on bol vždy prajný iným. – Som rád, že sa takto „samo košatí“ moje straussovské počínanie. Bez knižičky „V dotyku s P.S.“ by ani tohto nebolo.

(15. 2. 98) Vypočul som si – na svitaní – druhýkrát Mrvovu rozhlasovú hru (o Straussovi) „Lekár a Múza“. – Neskutočný, nadskutočný dojem, ktorý sa nedá vyjadriť slovami. Aké sú to úžasné priestory ducha, do ktorých nám je dané sa zdvihnúť, a ako sa pohybujeme hlboko pod nimi!

Párkrát záchvaty neutišiteľného plaču. Bože môj, aký to bol kúpeľ!

Keď som (v Z 200-9) prišiel k Paľkovým slovám: „Nepokoj je stav úzkosti, že sa všetko zameškalo, že je každá chvíľa vycedená, že je každý úkon nedostatočný, že srdce človeka nestačí vo svojej udusenosti na vesmírne volanie lásky“ – musel som odložiť zošit a siahnúť za Pasternakovým Živagom, z ktorého som si prečítal scénu Larinej rozlúčky s Jurijom (Kapitola 15)...

Pozval som si (telefónom) Jožka Straussa (a skrze neho aj mamku) na večerný „odposluch“ – a Jožko mi pripomenul Paľkov zdroj, o ktorom som ja vôbec netušil: domáce filmy na osmičke kamere! – Bože môj, to musí byť krása!

Jožko vôbec nevedel o Mrvovej rozhlasovej hre – sľúbil som mu urobiť kópiu a poslať.

(16. 1. 98) Koľko vzruchu bolo okolo toho včerajšieho TV rozhovoru, a prešiel (v relácii „Kniha ako pamäť“) – akoby ho nikdy nebolo. (Ešte dobre, že som nemusel kvôli tomu cestovať do Blavy.) Ale neurobili to zle.

Ako Paľko pred polstoročím nádhorne cítil ten nástup „jari ľudstva“, o ktorom tak často hovorí Ján Pavol II: „Človek, Adam pôvodného stavu, sa rozpadol na ľudstvo, a týmto rozpadom je zákon smrti, zákon redukcie. Máme predtuchu, že sa prichádza k vrcholu ovädnutia týchto „kvetov zla“, lebo „Boh je ten istý, spôsobuje všetko vo všetkých“ (1 Kor 12,6). A je aj jeden Boh a Otec všetkých, ktorý je nad všetkými, pre všetkých a v nás všetkých (Ef. 4,6)“

(20. 2. 98) Ráno mi – už ani neviem v akej súvislosti – chodilo čosi po rozume v tom zmysle, že naše časté úvahy o Paľkovi ako o médiu, ako o človeku, ktorý prenikol do odvráteného sveta apod. – by v niekom mohli vyvolať odpor, či priam zúrivosť, ktorá by našla vyjadrenie v slovách: Môžem ja za to, že mne nebesá takýto dar nedali, a jemu áno?!

Rád by som upokojil a utišil túto horúcu hlavu takýmto pohladením: Veď Straussov

talent, to nie je jeho, ale TVOJ dar, to tebe ho venovali nebesá; jeho prienik do iných svetov, to sú TVOJE VYNOVENÉ OČI. Jeho citlivý sluch na „tichú hudbu pod ľadom“ – to sú TVOJE VYNOVENÉ UŠI!

Áno, Strauss, to si ty PREPORODENÝ – chceš ešte väčší dar?

Poznámka. K tejto úvahe sa krásne hodí môj záznam z 22. 2. 98: „Ak by si sa chcel zdvihnúť z tohto sveta do toho, musel by si splniť túto Paľkovu podmienku: (17. 12. 1948) Človek by na sebe tak musel pracovať, aby pri všetkej naliehavosti vonkajšej problematiky svet k nemu práve len doliehal. A realita večných právd by z neho trčala ako balvan a jediná významná skutočnosť.“

(22. 2. 98) Z náhleho popudu (...) som sa začítal trochu do „V dotyku s P. S.“ – a pritom mi šlo hlavou, aké je prirodzené, že prejde dlhý čas, a nezjaví sa v tlači na túto knižičku ohlas.

Viem si predstaviť recenzenta, ktorého svrbia ruky, aby to schutil všetko tomu Rybákovi „zrátať“ – ale súčasne ako ho zdržiava akýsi ostych: „A čo ak na tom naozaj dačo je?“

(27. 2. 98) Aký blízky je mi teraz Paľkov „Svadobný vinš bratovi“ (z 15. 9. 1950; Tesná brána, s. 60-61), keď tak blízko poznám pána Juraja! (...)

(15. 4. 98) Včera došiel list od p. Juraja Straussa (križovali sa nám zásielky). Informuje o natáčaní dokumentu s Boldišovou: „...Mezitým sa uskutočnilo u nás televízne podujatie pod vedením pani Boldišovej s jej štábom. Po mojom zdravotnom ex tempore s krátkotrvajúcou horúčkou nebol som v najlepšej pohode pred kamerou. Pripravil som fotografie, kde sme spolu s bratom a mnoho ďalších dochovaných materiálov. – Od pani Boldišovej som dostal videokazetu s Vašou výbornou charakteristikou spisovateľa, filozofa a mystika – Straussa.“

A typicky straussovský záver: „Nech Vám veľkonočné vzkriesenie nášho Pána s radostným Alleluja vyznie čo najradostnejšie vo vašom srdci.“ (3. 4. 98.)

(23. 6. 98) Včerajšia relácia o Jurajovi Straussovi („Na križi času“) bola dojemná. (...) Pani Boldišovej posielam s poďakovaním „So Straussom – po Straussovi I.“

Telefonicky sa ozvala p. Boldišová – spokojná, šťastná. Že prvé spontánne ohlasy, ktoré sa k nej dostávajú, sú veľmi dobré. (Sťažovala sa na nezaujem Literárneho týždenníka o jej televízne dokumenty.)

Zhodli sme sa na tom, že tá nová Kultúra je zatiaľ „nie moc“. Jej vadí aj dĺžka materiálov, aj oslovenie iba úzkej špičky katolíckych intelektuálov.

Dôležitá vec: v sobotu by na STV 1 mala byť repríza!

(27. 6. 98) Dnes sme na STV 2 pozreli druhýkrát film o Jurajovi Straussovi. – Dá sa to pozerať znova a znova.

„Drahý pán Juraj! – Pokúša ma oslovit' Vás prosťe: Drahý Paľko II.!“

Vyznanie MUDr. Juraja Straussa (z televízneho dokumentu „Na kríži času“)

Ja som aj v tej prírode videl vždycky určitú silu, ktorá je len čiastočne vysvetliteľná. A prišiel som k záveru – aj v tej vede, - že nič nie je ešte dokončené, že je ešte všetko na tapete ďalšieho výskumu. Ale verím, že ľudstvo nielen pomocou exaktnej vedy, ale spolu s duchovnou vedou môže dospieť k najväčším úspechom. To, že som sa okrem vedeckej sféry dostal aj do sféry duchovnej – za to môžem ďakovať vlivu môjho brata.

Ja som, možno povedať, v celom svojom živote bol späť s mojím bratom Pavlom, ktorý na mňa vplýval nielen v mojej mladosti, ale zvlášť po mojom definitívnom odchode do Prahy; bolo to také bezdrôtové telefonovanie v myšlienkach, dopisovali sme si, a zvlášť v dopisoch ma brat silne ovplyvňoval svojimi myšlienkami, ktoré sú náplňou jeho knižiek. Brata som miloval, a ten zväzok s ním trvá aj po jeho smrti. Denne som s ním v myšlienkach, v hovoroch, aj v modlitbách...

Ako vedecký pracovník som nielen rozmýšľal v tom svojom odbore, ale jedným z najväčších mojich problémov bol vlastne náhľad na svet. A tento náhľad som zdieľal s mojím bratom.

...Stalo sa, že som konvertoval 8. decembra 1954 – už vo veku 37 rokov – a jedným z tvorcov mojej konverzie bol vtedajší svätiaci biskup banskobystrický Peter Dubovský. Za to som mu vďačný. Deň mojej konverzie je jedným z najšťastnejších dní v mojom živote, pretože všetko sa potom obrátilo do smerovania k tej istote, ktorú majú kresťania.

Prostredie, v ktorom som vyrastal, bolo židovské. Chodil som tiež do židovskej obecnej školy. Tam som sa naučil čiastočne hebrejsky. Tieto vedomosti mi veľmi pomohli k tomu, aby som v Palestíne, v Izraeli mohol túto reč uplatniť na univerzite. Ale to prostredie, v ktorom sme žili, nebolo čisto židovské. Blízkosť kostola bola zvlášť príznačná v našom detstve. Moja matka bola vychovaná v jednej kláštornej škole vo Vroclavi a iste priniesla so sebou tiež kúsok tej kresťanskej atmosféry do našej rodiny.

Moja matka Vilma bola výnimočná v tom, že nám dopriala opravdovú materinskú lásku, na ktorú nikdy nemôžeme zabudnúť.

Ona bola výnimočná aj svojou inteligenciou a svojimi schopnosťami. Krásne hrala na klavír, zvlášte Chopinove skladby. Mali sme ju zo srdca radi. Bohužiaľ, jej život bol krátky. Zomrela v júli 1933 vo veku 42 rokov. Jej pamiatku spisovateľsky zachytil môj brat v časopise Verbum, kde omnoho podrobnejšie o nej popísal všetko, čo ju charakterizovalo.

Keď zavreli vysoké školy v Prahe, odišiel som na Slovensko, kde som nejaký čas bol robotníkom priamo v Mikuláši. A stalo sa, že 1. septembra 1939, keď vypukla 2. svetová vojna a začala válka medzi Nemeckom a Poľskom, vytiahli ma z domova, odviezli do ružomerských kasární a obliekli do uniformy slovenskej armády, ale v oddiele pracovnom – našou zbraňou bol krompáč a lopata. S bratom som ešte mal možnosť sa rozlúčiť, ale potom nás odviezli cestou cez Poprad do Prešova, a odtiaľ pochodom na hranice s Poľskom, kde sme postupujúcej nemeckej armáde opravovali cesty, mosty. Nakoniec som sa šťastlivo vrátil, keď skončila válka s Poľskom, ale bolo mi jasné, že môj pobyt na Slovensku by nebol úspešný, tak som sa rozhodol Slovensko opustiť.

(O Straussových osudoch počas 2. svetovej vojny a o jeho práci po ukončení vysokej školy v Prahe pozri podrobne v prehľade z pera prof. Vladimíra Šerého.)

Chcel by som v dobrom spomínať na všetkých, ktorých poznám na Slovensku, ešte z dávnejšej doby. A tých, ktorých stihol nedobry osud v Osvienčime. Môj otec prežil 2. svetovú vojnu až do februára 1945, keď sa ukrýval v dúbravskej doline v Liptove, ale pravdepodobne partizáni, ktorí sa chceli zmocniť vecí, čo mal u seba, spolu s manželkou ich zastrelili.

A keď som sa vrátil, rodičov som už nemal, ostal mi jediný brat. Mám u seba všetky jeho knihy, ktoré boli vydané. Súbor jeho spisov som poslal Múzeu Janka Kráľa, kde je aj moja uniforma z 2. svetovej vojny. Myslím, že dielo môjho brata si zaslúži, aby bolo patrične ocenené aj v tom Mikuláši.

K mojej konverzii. Nezniešol som to, že Krista Pána vlastne neprávom ukrížovali. Ja som si bol v Jeruzaleme toho vedomý, a určitým spôsobom chcem dať Pravde za pravdu, že ja osobne toho ľutujem. Myslím, že to malo veľký podiel na tom, že som konvertoval. Tá myšlienka, že Kristus Pán je Boh, ma priamo fascinovala...

Kolakovičovský bojovník za spravodlivý svet

„Veľká vnútorná realita je tradovaný názor, že nám pravda prinesie slobodu. Ani dnešným štýlom myslenia nemožno niččo lepšieho a obštaštnujúcejšieho vymyslieť. Hľadajme pravdu a sloboda sa nám pridá.“
(Pavol Strauss)

V minulom čísle Listov PS v článku Jána Komorovského MUDr. Pavol Strauss a kolakovičovské hnutie zazneli tvrdé slová („Tvrdá je to reč!“) na adresu kresťanskej demokracie: „Žiaľ, po prevrate roku 1989 naša kresťanská demokracia novú politickú konšteláciu nevyužila, a tento projekt (obsiahnutý v práci profesora Kolakoviča „Základné črty ľudského poriadku“ – J.R.) do svojho politického programu nezahrnula, nechala sa unášať súčasnými politickými prúdmi v duchu liberálnej demokracie a globálneho kapitalizmu.“

Náhoda chcela (vlastne nie náhoda, ale príprava cyklu *Malá poklona pamiatke Emilie Boldišovej*), že som sa pred časom vrátil k zošitom Zapisníka z jarných mesia-

cov 1998, a tam som prišiel aj na takéto záznam z 28. februára 98:

„Obraciam sa znova k Straussovej Tesnej bráne. – Je neskutočné, akým hlbokým sociálnym kresťanským programom je zápis z 13. 9. 50.“

Je to – spolu so záznamom na str. 68-69 – **Straussova sociálna charta!** A v našom živote akoby ani stopy po nej nezostalo.“

„Straussova sociálna charta!“ – To mi nemohlo nepripomenúť Kolakovičovu „sociálnu chartu“, o ktorej hovoril v svojom článku Komorovský. Dá sa predpokladať, že niekto podrobí rozboru, nakoľko bol Strauss v svojich sociálnych názoroch ovplyvnený Kolakovičom. (Skôr by som predpokladal, že ich duše aj v tomto ohľade „spievali z tých istých nôt.“) A že sa mu zažiada víziu spravodlivého usporiadania sveta Kolakoviča a Straussa porovnať so súčasným stavom sveta – u nás i mimo nás.

V tejto chvíli považujem za užitočné, aby sme ponúkli čitateľom oba spomínané

záznamy: z 13. 9. 1950 aj z 20. 12. 1950. (Prvý z nich bol uverejnený nedávno v časopise Verbum ako Editoriál 1. čísla 2005 – pod názvom „Longínovo srdce“.) (JR)

Revolučné dianie v našom storočí má priveľký a ďalekosiahly význam, než aby sa mohlo primitívne akceptovať alebo odmietiť. Sú to obrovské premeny siahajúce od svojich metafyzických opodstatneností do najintímnejšieho kútika nášho materiálneho života.

Mýli sa ten, kto si myslí, že sa to všetko stáva s cieľom určitého majetkového presunu alebo pre daké tie sociálne prílepkovanie; mýli sa ten, kto vo všetkých ťažkostiach vidí iba ten zmysel, aby rýchlo prešli a aby sa zas dostal k svojmu veľkostatku alebo k svojej banke, alebo k svojmu mlynu, alebo aspoň k plotu.

Na šikmej dráhe vykúpenia sa rúti svet za svojím metafyzickým určením. Súčet všetkých životov všetkých čias a ich činy a utrpenia, ich hriešnosť a ich bôľ sa musia

kryť na konci vekov s výkupnou hodnotou krvi Bohočloveka.

Urýchlená bilancia našich čias je dôkazom, ak sa to tak môže povedať, netrpelivosti Absolútna. Mnoho sa musí dohoniť. Preto toľko zlomov, preto toľko bôľu, nepochopiteľne bôľnych osudov a tvrdosti voči čistým a dobrým.

Sociálna nespravodlivosť musí zmiznúť, aby sa mohla úprimne začať likvidovať neúprosným spôsobom vlačnosť a úpadok duševný. Musíme pochopiť, že zmysel pre výučbu spevu nastáva u človeka chorého na tuberkulózu hlasiviek, až keď mu ich vyliečime. Darmo mu ukážeme najkrajšie Carusove platne. Je rozdiel medzi dobrovoľnou askézou z lásky k Bohu a medzi askézou z prinútenia, spôsobenou asociálnym spoločenským zriadením, ľahostajným k blížnemu.

My kresťania musíme jasne vidieť, že nikdy, ani v časoch najkrutejšieho náboženského prenasledovania, nejde o nás, ale o Krista. V nás bijú a križujú vždy znova Krista.

Ale súčasne nám musí byť jasné, že sa od nekresťanov nemôžeme líšiť iba rozdielne vyplnenou rubrikou „náboženstvo“ v našich dokladoch. Všetky hrôzy na svete a všetky spoločenské katastrofy môžu mať iba jediný zmysel, aby nás hneď poznali, ako prvých kresťanov, podľa faktickej lásky, ktorou opľývame voči všetkým..

Už mnoho spoločenských skupín trpelo, už mnohé národy strašne trpeli. Ale vždy reagovali nenávisťou, živili svoju trpezlivosť radostným vychutnávaním raz nožnej pomsty.

Zmysel utrpenia kresťanského sveta možno vidieť iba v tom, že raz dozrie k takej veľkosti vo svojich kňazských, rehoľných a laických reprezentantoch, že na utrpenie skutočne vnútorné bude reagovať láskou, odpúšťaním a modlitbou. Že vo svojich prenasledovateľoch a katoch do ostatnej chvíle bude vidieť duše, ktorým treba pomôcť, aby i ony došli k výdobytkom Kristovho vykúpenia.

Na tejto ceste modliaceho sa kresťanstva, ktoré sa pozná ako pravé i podľa toho, že je vždy spojené s hrdinkou ochotou pomáhať, sú väčšou prekážkou takzvaní „dobří kresťania“ než otvorení nepriatelia Cirkvi. Tí prví si myslia vo svojej nafúkanosti, že to, čo bez zásluhy dostali, totiž zdedené kresťanstvo, je už tým faktom obohatené a udržiavané, že sú oni jeho nositeľmi. Je iste plytké, keď si ľudia, ktorí sa ani svojím životom, často ani svojou morálkou, zárobkovou a sexuálnou, nelíšia od nevercov, namýšľajú, že sú dakajým prirodzeným alebo nadprirodzeným prínosom pre Cirkev, keď bez sviatočnej účasti, len spoločenskou účasťou obšťastňujú obligátne sväté omše a bohoslužby. Zabúdajú, že kto neprináša do inventára milosti nič, z neho iba uberať.

Títo učičikáni komedianti, pre ktorých sú veľké sviatky cirkevného roku iba víťanou príležitosťou na dopĺňanie garderóby, ako to opätovne zdôrazňujem, k čomu sami nemajú živý vzťah. Hlavná vec, len nič nezmeniť, len ničím nepohnúť. Ale ich Bohom dosť nenaplnené srdcia sú povestné

kupecké stoly na chrámovom nádvorí, ktoré Kristus poprevracal.

Nepriatelia Cirkvi budia latentné bojové rezervy, vzpružujú obetavosť, nútia k revízii nášho života a pripomínajú nám naše najlepšie podlžnosti voči Bohu. Tí prví by urobili z kresťanstva spoločenskú konvenciu, nudnú a odpornú povinnosť. Tí druhí nám životne približujú Kríž. Dnes ešte držia ako Longín kopije v ruke, aby Kristus bok znovu prebodli. Ale možnože majú i Longínovo srdce, ktoré o chvíľu padne na kolená pred kalvársnym prameňom, ktorý sami odhalili. (Tesná brána, 13. 9. 1950.)

...Svet sociálnej problematiky je pre kresťana jednoznačne odvrátený od každého spôsobu vykorisťovania, či pochádza od jednotlivca, či od štátu. Sloboda a dôstojnosť človeka musia byť prvým príkladom každého národohospodárskeho a politického rozhodovania. Morálna náplň socializmu je prevzatá z kresťanského sveta mravnosti, a preto s ňou musí byť znovu a nerozlučne spojená. Tu niet taktizovania ani ohľadov! Každý človek ako nositeľ nesmrteľnej duše má nekonečnú, ľudsky nezmerateľnú hodnotu, a preto je povinnosťou spoločnosti, aby sa postarala, aby všetci jej členovia mohli žiť dôstojným spôsobom, ktorý by dovoľoval taký materiálny základ bytia pre každého, aby mohol dospievať a dozrievať predovšetkým v oblasti intelektuálnej, citovej a psychickej.

Demaskovať zlo a farizejstvo. Netrpieť mravné defekty. Radšej nech je všade málo, ale vybraných sluhov Kristových. Nikdy sa viac nesmie stať, aby náboženstvo slúžilo za kepienok špekulantom a finančným dobrodruhom, aby sa mohli obohacovať.

Kresťanský svet si vždy musí nekompromisne vedieť stať v každej situácii na stanovisko zákonov Božích a cirkevných, či je to oportunistické, alebo nie. Nekľučkovať. Ani v otázke majetkovej, ani v otázke sociálnej, ani v otázke koloniálnej, ani v otázke sexuálnej alebo rasovej. Áno, áno. Nie, nie. Toto je, bol a bude kresťanský náhľad. A ten platí a ten treba hlásať, či sa niekomu páči, alebo nie. S tým žije a padá kresťanstvo. Hlavná vec: Kristus je večný!

Celý svet túži po slobode, po láske, po mieri. Ale hlboké nedorozumenie srdca, vôle a duší ho rozbrzdilo. Všetko, čo je dobré, je kresťanské, lebo môže byť iba Kristovo, iba Božie. A tak je i každé hnutie, i socializmus vo svojom rozbehu po oných troch hodnotách odnožou kresťanstva.

Všetko je Kristovo. Všetko je Božie. A tak sa raz všetko čisté snaženie za tými najvyššími hodnotami ľudstva vleje do pôvodného riečiska. Všetko dobré bude jedno, lebo bude zjednotené.

Každý, kto chce dobro, skôr či neskôr musí prísť na to, že niet nič vyššieho nad lásku. Že je ona najväčšou múdrosťou a rozriešením všetkého.

Všetko čiastkové musí prestať. Už nie osminoví kresťania a štvrtinovia socialisti. Ale celí ľudia, to budú môcť byť len celí kresťania, a keď nimi budú, budú i celými socialistami.

Každý miluje slobodu, deti, prírodu, umenie, pokoj. Ale celým človekom, kresťanom, socialistom nebude, kým si slobodu, deti, vlasť, mieru duchovnosti iných ľudí a národov nebude tak vážiť ako svoje. Seba v iných, iných v sebe prežívať a pretvárať a dotvárať do dokonalej nápodoby Kristovej postate je jedine možná cesta a východisko pre všetkých teraz i na budúce časy, ak má byť život hodný žitia.

(Tesná brána, 20. 12. 1950; skrátene.)

Nič nové pod slnkom

Na dejiny treba hľadieť ako na jednoliaty celok, ktorý súvisí so všetkým dopredu a dozadu. Všetko sa vzájomne podmieňuje. Preto je najsprávnejší ten postoj, ktorý má úctu ku všetkému minulému, ktoré je prínosom.

Na všetkom je niečo dobré. Tu prevažujú dobrá hmotné a organizačné, tam ideové a mravné. Súčet všetkých dobrých dejinných skúseností bude najlepšia spoločenská forma. Bude to vtedy, keď padnú vonkajšie rozdiely triedne a biologické a ostanú len etické meradlá. Keď nebude podstatné, kto je človek, kde je a čo je, ale len: aký je. Keď spoločnosť bude na človeku zaujímať len stupeň jeho dobrot, čistoty a svätosti a nie sila a schopnosť byť podlým a menlivým, nenávisným a zradcovským.

Doteraz sa spoločenské formy a poriadky tvorili a udržiavali vždy len proti niekomu. Pri dnešných možnostiach vedeckej industrializácie a kontrolovateľnosti výroby musí sa dôjsť k usporiadaniu, kde materiálne danosti našej existencie budú nezaujímavými a celá energia človeka sa vybijie v oblasti vedy, krásna a dobrá. (Tesná brána, 26. 5. 1950)

...Ale čo som videl a zažil okolo seba? Stále bola viditeľná len koncentrácia moci. Spoločnosť ideologicky a politicky roztrieštená. Každá opozícia túžila po moci, a keď sa jej zmocnila, využil to každý na uplatnenie a na hromadenie majetku. Tak ako komunisti, keď boli pri moci, zdedili všetky neresť kapitalizmu: hromadenie peňazí a nemovitostí i za nečestných okolností, udávanie, falošné a nerozumné obviňovanie nevinných, násilie, surovosti, útlak, nesloboda a celková bezperspektívnosť. Hromadenie majetkov bolo primárne u každej spoločenskej vrstvy, ktorá bola na politickom výslni za všetkých našich štátnych štruktúr. Menili sa len osobné a spoločenské konštelácie. Pritom sa len zdokonaľovalo intrigánstvo, vytvárali sa intrigánske a záujmové mafie vo všetkých etážach a štruktúrach spoločnosti, od hospodárskej a obchodnej oblasti až po zdravotníctvo a kultúru.

Ozdravovacie pochody a návaznosť na myšlienkový vývoj sa realizovali len u menších skupín, a tí boli a sú nositelia budúcnosti a posúvania duchovných hodnôt vo vede a v umení. Chamtivosť sa síce rozráta, ale v ekonomike dobrá sa nutne vynárajú krásne postavy všade vo svete; aj u nás... (Pavol Strauss, Kolíska dôvery.)

Príbuzní duchovia

PhDr. Nina Rašiová

Spomienka na Janka Silana

Začiatkom sedemdesiatych rokov sme si založili s priateľmi Eubom a Petrom umeleckú skupinu EAB. Ako mnohí mladí ľudia, aj my sme podľahli čaru poézie. Spriatelili sme sa s mikulášskym „osamelým bežcom“ básnikom Ivanom Laučíkom, ktorý

nám pomohol vydať samizdatovo naše prvé dielka. Bolo to krásne a vzácne priateľstvo. A zásluhou Ivana Laučíka sme sa zoznámili aj s Jankom Silanom. V jedno krásne letné odpolednie sme sa vybrali do Važca, kde pôsobil Janko Silan ako miestny katolícky farár. Bol to pre nás začínajúcich nadšencov úžasný zážitok. Ivan Laučík nás predstavil ako začínajúcich mladých básnikov a Janko Silan si trpezlivo a s pochopením vypočul naše prvotiny. Keď sme mu dali naše básničky, ktorých zbierka niesla názov našej skupiny, Jankovi Silanovi sa nepozdával najmä ten názov. Aj keď sme mu vysvetľovali, že skrýva písmená našich mien, on zdôraznil, že každé slovo musí mať svoj význam. A nakoniec ho aj vymyslel: *Ešte Aspoň Bolest*.

Moje prvé učiteľské miesto bolo v EŠU v Liptovskom Hrádku na detašovanom pracovisku Važec. A práve vtedy sa začali aj moje tajné návštevy Janka Silana. Prečo tajné? Písal sa rok 1973. Mladá učiteľka a podozrivý kňaz, ku všetkému ešte aj básnik? To by sme boli poriadne zamotali hlavy „nariadeným orgánom“. Mojimi návštevami sa začalo naše spiklenecko, ktoré trvalo celý školský rok, ktorý som tam pôsobila. Vždy som sa nenápadne šuchla pred faru, zaklopala som a už sa aj otvárali dvere: „Rýchle dnu, aby Vás nik nevidel!“

Aj dnes po rokoch, keď zavriem oči, vidím jeho pracovňu. Všetky steny lemované obrovskou knižnicou. Dve kreslá, stôl, Janko Silan sedí v kresle, cez modravý dym cigarety vidím jeho ruku s papierom tesne pri očiach,

už vtedy tak slabo videl, a číta svoje najnovšie verše. To je zvláštne. Vždy rozprával o sebe ako o chudobnom a chorľavom chlapcovi, neskôr kňazovi, ale na mňa nikdy tak nepôsoobil. Čo mu bolo ubraté zo zdravia, to bolo pridané jeho duchu. Naše rozhovory sa často dotýkali jeho detstva, dospievania, ale i jeho samoty. Janko Silan vo svojom važeckom azyle bol naozaj osamelý. Často hovoril, že Važec je jeho odmenou a trestom. Ako kňaz pôsobil v obci, ktorá bola z väčšej časti evanjelická. Ako básnik bol izolovaný a vzdialený od umeleckého centra. Hovorieval: „Čo so mnou? Pre svetský svet som kňaz a pre kňazský zase básnik!“ Občas ho navštevovali priatelia literáti, ale väčšinou bol sám.

Ale napriek svojej osamelosti nepôsobil ako zatrpknutý človek. Dokázal aj nepríjemné zážitky podať so zmyslom pre humor. Spomínal mi, ako sa raz vybral do Bratislavy navštíviť istého národného umelca, ktorý ho vždy pri važeckej návšteve nadšene pozýval na návštevu. Nedostal sa však cez dvere. Manželka národného umelca mu oznámila, že majster ho nemôže prijať, pretože pracuje. Ale Janko Silan ho aj potom privítal na svojej fare, tak ako prijímal mnohých.

Už som spomínala jeho knižnicu. Bola preplnená dielami našej i svetovej literatúry. Janko Silan mal svojich obľúbencov, ktorých rád recitoval. Obdivoval P. G. Hlbinu, mnohé jeho verše vedel naspamäť a aj ich s oduševnením recitoval. Napriek tomu, že Janka Silana vždy zaraďovali do katolíckej moderny, on sám o sebe vravieval, že neznáša škatuľkovanie a že jeho jediné zaradenie je katolícky básnik. V čase, o ktorom hovorím, patrilo Janko Silan k zakázaným básnikom. Mal obavy, čo bude s jeho tvorbou, či sa raz dostane k tým, pre ktorých ju tvoril. V tom čase už mal pripravené svoje súborné dielo. Dúfal, že jeho diela, ktoré dostávala Matica slovenská, neostanú navždy zatvorené v jej depozitoch. Škoda, že sa nedožil vydania svojho súborného diela, ktoré vyšlo až 11 rokov po jeho smrti.

Napriek tomu, že Janko Silan žil v evanjelickej obci, bol veľmi obľúbený. Napadla mi jedna milá príhoda. Cestovali sme spolu vlakom. Ja do Liptovského Mikuláša z práce, on do Liptovského Hrádku za kolegom spolukňazom. Sotva sme nastúpili do poloprázdneho vlaku, Janko Silan si vybral svoju neodmysliteľnú cigaretu a zapálil si ju. Zľakala som sa. Boli sme v nefajčiarskom vagóne. „Nebojte sa, mne to prejde,“ ukľudňoval ma. „Kto si tu dovoľuje fajčiť?!“ - ozvalo sa z druhej strany vagónu a už sa k nám hnali sprievodca. „Ach, to ste vy, pán farár, už som sa zľakol, že si tu niekto dovolil zapáliť,“ prehovoril sprievodca v modravom obláčiku cigarety Janka Silana. „No vidíte, so mnou sa nemusíte báť, ani ten sprievodca ma neberie vážne“ - povedal mi na to Janko Silan a v očiach sa mu veselo zaiskrilo.

Napriek všetkým obmedzeniam, a nebolo ich málo, ostáva v mojich spomienkach Janko Silan ako synonymum slobody. Ani slabý zrak, ani nepriazeň osudu a napokon ani jeho osamelosť nespútali jeho dušu. A možno práve preto svojim vnútorným zrakom videl všetko jasnejšie. A tak ako svojrázny a neopakovateľný kolorit Važca, v ktorom pôsobil, vznikol a vzniká na pozadí krásnej a chladnej prírody spod Kriváňa, aj jeho tvorba napriek nepriazni sveta mocných, je čistá a priehľadná ako viera, ktorú celý život hlásal. Jeho básne sú toho svedectvom - sú plné života a plné viery. A zároveň sú aj najkrajším svedectvom o čistote srdca a nezlomnosti ducha, ktorý Janko Silan evokoval v každom, kto ho mal možnosť spoznať.

Nedá mi, aby som neukončila tieto čriepky spomienok na Janka Silana úryvkom z básne Mŕtvym básnikom od Milana Rúfusa.

*...A akoby ho zverili dobrým vílam,
poslepiačky tam trafil Janko Silan...*

*...Ten mráz, čo schytávali oni,
už hľadá mňa, už páli nás.*

Ach, roky.

Roky prežité v ich tóni.

Blahoslavený, šťastný čas.

„Ťažko rozoznať pravú invenciu od grafománie.“

Tak sa mi vplietla do cesty minulosť, pekná, asi nutná. Stále sa mi vynára postava Janka Silana. Jeho múdrosť a prezieravosť, jeho zmužilosť, jeho vtip a vryp do všetkého morálne pochybeného. Od pánov zo SSV až po duchovných hrdlozov. Jeho neskrotná úprimnosť i vo všetkom, čo písal. Písal seba a bol to portrét veľkej časti národa. Veď básnik je človek, čo cíti ako každý, ale vie to jedinečne povedať.“ (Pavol Strauss: Odvrátený hlas)

• Lubomír Raši pri Silanovom hrobe

Janko Silan

Tvár

(Úryvok z Domu opustenosti)

(...) Na prvom mieste nech je tvoja tvár, tvár básnikova, tvár bez mena.

Koľkí to už povedali, že na tebe boli len oči. Tie veľké čierne oči. Pamätáš? Iba oči. Môj Bože, to je nevýslovné. Ten pohľad tvojich očí. Preto ťa nazvali básnikom, že z teba sa stali iba oči. A pravdu mali. Lebo ty si všetko videl a uznal a pochopil a miloval. Tak je to. Pravda, je to bloyovské, do neba nevchádza sa ani zajtra, ani napozajtra, ani o desať rokov, ale ide sa tam dnes, keď sme chudobní a križovaní. Ty si tam vchádzal denne, ty, vidiac a vediac toto. Tak nebo v tebe rástlo, lebo sa rozhojňoval križ, nám ešte taký nepochopiteľný a temný, a žiaril a vyjasňoval všetko. V tebe, pokým si sa nestal celkom jasom, znovu zorou, ktorá po tme prichádza a osvetľuje a v slnku sa stráca. V Bohu. Môj Bože, teraz už cítim: videnie je počiatok večnej blaženosti. Potom je vedenie. Potom je láska. U teba všetko a naraz, básnik vidiaci, lebo už vidíš bez očí, bez tých veľkých čiernych očí, básnik vidiaci. A teraz už bez očí. A teraz už nie v zrkadle a v podobenstvách a krásnych obrazoch, ale tvárou v tvár.

Ale ja tak som si vždy vravel: oči na tebe bolí len ústa. Chvejivé a poblednuté pery. Pamätáš? Iba ústa. Môj Bože, to je najnevýslovnějšíe. To slovo tvojich úst, tie všetky slová tvojich úst, ktoré sú večné, ako si sám vydal o nich svedectvo. Vidíš, to je to: Rilke spieval o tom, ako sa ženy prihovárajú básnikovi: „*Odchádza s nami nekonečná hlas, ty však bud' ústa, nech ich počívame, ty bud', ty hovoriaci nás.*“ A tebe sa všetky veci takto prihovárali, všetky veci na nebi a na zemi. A ty si ich slávil a ty si bol ich ústami a ty si im hlásal, čo sú, lebo nevedeli. Aj keď vedeli, z pokory sa báli priznať svojmu pravému menu. Len ty si im ho našiel. Lebo z teba sa stali už len ústa. A tie ťa urobili básnikom. Už hľadieť nebolo treba, keď takto dokonalé Slovo Božie bolo v tebe. Veď ani anjeli sa nepozerajú, bo sú celkom v Bohu ponorení a Boh je v nich. Tak všetko vidia. Anjeli sú len ústa Božie. Pejú. Svoju Bohu to spievajú, čo on je a aký je. Hosana na výsostiach!

Otec, Syn a Duch Svätý. Najsvätejšia Trojica. Po vlasoch pohladíš a po líci. To je láska. Dar. Tam na hlave srdce nemáme. Ale Duch Svätý je všade. Veje, kde chce. Vidíš, taký si bol nežný, že si sa túlil k všetkému a tešil, tešil. A zajedno si bol so všetkým na nebi a na zemi. Je to možné? Ach, básnikov vždy tak zrovnávali s bláznami, bo zjednocovali v mene lásky a viali k všetkým veciam bez rozdielu s posolstvom spásy.

Oči, vlasy, ústa – to je tvár.

Tak si povedal. Tak, čo je T v á r ?

Otec a Syn a Duch Svätý. Ten, ktorý je Najsvätejšia Trojica.

Tú si všade hľadal v nás a mimo nás.

Úsmev je vraj milosť Božia. To tiež patrí k tvári!

Aby bola živá.

A ty, keď si sa usmial víťazne, kto mohol nezbadat', že ty si živý chrám - a Otec, Syn a Duch Svätý v ňom prebývajú?

+ + +

Ukážka zo Silanovho Domu opustenosti ma zaviedla k dávnejšiemu zošitu Zápisníka, ktorý sprevádzal jeho prvé čítanie. A tam sa mi prihovril záznam z 11. februára 1992:

„Nasledujúce slová sa mi žiadalo vypísať ako motto k Paľkovi – a zároveň som si uvedomil, že moje mottá k Straussovi by vydali na celú zbierku:

„A ty, keď si sa víťazne usmial, kto mohol nezbadat', že ty si živý chrám - a Otec, Syn a Duch Svätý s ňom prebývajú?“

Na Straussa som myslel aj pri inej kapitolke Domu opustenosti – *Kroky po izbách*, kde si Silan spomína na svoju matku, ktorú nekonečne miloval a ktorá ho tak skoro opustila. Veď obom umreli matky v tom istom roku – 1933! – a obaja boli vtedy rovnako mladí: Silan 19-ročný, Strauss 21-ročný.

Ó, za čo všetko ďakoval vždy svojej matke! Nadovšetko však za dojímavé spevy jej mladej duše, pil ich denne ako mlieko. Svätici

zomrieť jej bolo treba mladej, aby nad jej hrobom ešte ako dieťa mohol prisahať, že sa stane kňazom, obetou pre všetkých, či sa už budú tomu radovať, alebo či ho budú za to biť. Tejto prisahahe zostal verný, stal sa kňazom. Ale akým nemožným, keď núkal svoje služby každému, koho len stretol, a núkal zbytočne a večne bol opitý bolesťou, aký je nepotrebný. Nikto ho nechcel. „Medzi svojich prišiel a svoji ho neprijali.“ Preto nemal od mladosti nikde domova. A ani týchto päť izieb, v ktorých býval sám a v ustavičných samotách, mamu nenahradí a nevyčarí kúzlo domova.

Preto tak inštinktívne lipol k ľuďom bez domova, k žobrákom, Cigánom, židom, až tak ho oslnila obeta vlastnej matky. *Ovocím tejto tajomnej náklonnosti bolo, že jeden žid-lekár hneď po vojne mu prorokoval: Neboj sa, tebe sa nikdy nič zlého nestane, lebo ty si básnik a najväčšmi miluješ stahovavých vtákov, a túžba nesie si ťa k Bohu. Nepríjemnosti síce budeš mať, lebo všetko aj nevedomky dvihaš a nadľahčuješ. Mal by si sa radovať, i keď si tak čudesne smutný, kým stojíš a hľadiš na rieku, mohutne tečúcu a hučiacu a hneď zasa tichú, to hučanie ty si aj ticho súčasne, ticho, ktorého sa najväčšmi boja...*

Pri slovách „jeden žid-lekár“ som si hneď na okraj poznačil: **Paľko?** – a v novom vydaní *Domu opustenosti* (Súborné dielo 5) mi to Július Pašteka potvrdil:

„Žid-lekár, ktorý mu vraj predpovedal, že sa mu nič nestane, lebo je básnik a túžby ho nesú k Bohu, bol veľký konvertita, filozofický esejista a básnik Pavol Strauss (1912 – 1994), s ktorým spoločne preložil Lippertovu knihu *Človek Jób hovorí s Bohom* (1998).“

A do tretice sa mi Silanov Dom opustenosti v súvisе so Straussom ozval 5. februára 1992, keď som v ňom čítal „ROZLÚČKU (ktorú predniesol Janko Silan nad rakvou kňaza Jána Blahoslava Čierneho)“ – ktorú som hneď začal vnímať ako rozlúčku s (ešte živým!) Paľkom, a zalieval sa slzami, kým som neprišiel na koniec:

„Jediné, čo by sa vtedy malo povedať: Janko Silan, ktorý je aj tam, pri tom ich radostnom zvitani, aj tu, pri tejto smutnej rozlúčke...“

*Ty odchádzaš a ja zostávam,
tu na tom opustenom poste,
ktorý si staval nepochopený a sám.
Kresťania, čo ste tu, so mnou proste*

*za dušu služobníka Blahoslava,
vzorného kňaza, vzornejšieho suseda.
Jak ďaleká mu bola, nech je blízka sláva,
tá pravá, pravdivá, o ktorej srdcia ešte nevedia.*

*Ó, najčistejšie srdce Panny Márie,
poteš ma, pritul' k sebe! Krvácam.
Zas jeden priateľ verný nežije
a jak tu bez neho ja ďalej kázať mám?*

*Vďaka Bohu, že nám teba rád raz dal
za vodcu pre to púšťou blúdenie.
A čo by som to za teba dnes nepriznal,
že spolu sa raz tešiť budeme.*

*Tá malá čiastka zeme,
čo teba dnes mi prikryje,
je iba čiastka, jak to vieme,
a duch tvoj obetavý, duch v nej nezhnije.*

*Budem ho volať denne: Príd!
Mám ešte mnohé tvoje starosti.
Ja viem, že chcel si sa len skryť,
ale mi neskry svoje radosti,*

*ale mi neskry svoju večnú slasť,
ktorú máš v Bohu, neskry odmenu!
Mlčaním svojim ukazuj mi pravú vlasť,
tam tvoje pery nech si na mňa spomenú!*
(Úryvok)

(Julo Rybák)

Pavol Strauss

Pozdrav z truhly

Keď zaznel zvonec, strhol sa polooblečený starý básnik z postele, vyšiel neistým krokom známou chodbou s opatrne slepecky rozťahanými rukami a otvoril dvere. Keď počul pozdrav hostí, zmenila sa meravá maska tváre, odvyknutá vnímať tvary a farby, výrazy a gestá ako obraz, ktorý nerozozná deň a noc, ktorý stále visí v tej istej polohe, na tom istom mieste. Tvár so zrakom odvráteným a neprítomným.

„Po hlase som vás poznal. Vitajte!”

Zaviedol ich do izby, uhostil a po konvenčných rečiach na privítanie poprosil priateľa lekára, že sa chce s ním poradiť osamote. Vošli do vedľajšej miestnosti.

„Vieš, že som mal od mladosti zlé, slabé oči, vždy okolo štrnásť dioptrií. Ale tohto roku nastal zlom. Už štvrtý mesiac nevidím prakticky nič, iba tiene a mihotavé náznaky svetla. Hanbím sa pred inými jesť. Tranzistor je môj jediný kontakt so svetom a občasná, zriedkavá návšteva. Som vám vďačný, že ste prišli.

Ale vieš, čo to je návrat do sveta živých v predstave? Mám Tatry pred sebou a mám ich len v sebe. A anemóny a podbeľ a brezy a duby a kvitnúce hôrne lúky a hlaváčik a poniklec a horec a lesy ako najkrajší dych života, ako krásy mladých dievčat a žien, ich oči, obľosť ich tiel, kontúry ich nádeje a tajomné ticho jazier i zúrivé vlnobitie mora a túžba v horúcich očiach chorých. A deň a noc, ruženec šťastných nocí a vibrujúce horúce i studené dni.

Mám v sebe, ale len v sebe, i chvíle opojenia vínom, myšlienkami i ženami, chvíle pokúšenia i šťastia, chvíle šťastia z tvorby, keď ma verše prepadali a sáčali do pokusov o nové krásy, nevidané, a skoro nevolané, obrazy v návaloch nehy srdca. A miesta činnosti, úspechov i porážok, radosti i príkoria.

Všetko to vrie vo mne, steká vo mne výbuch oživeného zúfalstva, ako smrtiaca láva, ktorá mení celý kraj môjho vnútra na úškľabok lebký. Tomu stále načúvam a hučaniu svojho srdca. Áno, žijem, viem to, ale ako v truhle. Počúvam, ako padajú na mňa surové hrudy zabúdania, ako pomaly zarastám trávnikom zbytočnosti. Dusí ma nemohúcnosť, stravuje ma trpkosť túžby po živote, naháňa ma strach, že zošalím. Šialený slepec, metafyzické strašidlo. Horší ako Lear.

A pokúšajú ma tiene. Falošné sľuby svetla. Žijem za závojom a tuším za ním živý svet spomienok. Túžim po explózii noci, aby sa rozletela tisícmi prskavkami svetiel, zábleskami očí, modrým rôsolom neba, poduškami chmár.

Všetko sa vo mne začína meniť. Rozum očí sa mi dostáva do prstov. Svet sa mení na kategóriu kontúr, svet farieb na svet tvarov, zostruje sa mi čuch i sluch. Čo som predtým videl, teraz to hmatám a voniam, ale novým, odlišným spôsobom. Viem, že je to nová náhra-

da, že sa ešte hádam ani neumenšujem, ale mením, a tu so smiechom spomínam na minulý život.

Áno, život bol sinusoida s výstupmi a pádmi, so zápalom a vyhasínaním, na vrchole života i na okraji smrti. Bol plný opojenia v zdraví a sile, plný obrazov a nápadov, v ovládaní každej situácie, každej spoločnosti. Opojenie tvorivosti, keď sa všetko pojalo do obrazov a nálad, v opojení z kontaktov so všetkými a so všetkými, malý boh a rozhodca. Ale boli i dni mdloby a prázdnoty, ochabnutosti a zúfalstva z poznania efemérnosti každého snaženia a malosti všetkého dosiahnutého. Smrť vždy na dosah ruky a vädnutie a choroby a všetky ich hrôzy, od vyústenia čreva až po zlyhanie srdca a dýchania. A nové vzostupy, nová koncentrácia sily, vydarené básne, nevidané obrazy a spojenia predstav. Ale postupne sa všetko premietalo do perspektívy blížaceho sa konca a konečných stavov.

Blížia sa stavy rozhodnutí, všetko má hraničnú oblasť a šťastie, blaho, radosť, ale i bolesť a choroba sa dotýkajú antipódov a antipólov svojej podstaty. Na spodku sladkosti nápoja života cítiť príchut' blenu a v tieni vzdialené svetlo.

Ale srdce je až po okraj naplnené snami a vidinami dokonalosti. Až k puknutiu. Zlaté sny o priateľských posedeniach, prskavky ducha, obšťastňujúce vzlety, plány o obohatení života národa, o vyvolaní radosti v srdciach ľudí, o pozlátení nádejí, o netušených krásach. Vystupňovanie nášho vždy neskúseného vnútra, o vytušení blízkosti všetkých ďalekých nepoznaných krajín, od Himalájí po oceány. Ved' básnik nemusel precestovať svet, a pozná ho. Oceániu cez Gauguinovho ducha, Afriku cez slovo Camusovo a cez Rimbaudov „bateau ivre” a cez zatúlané černošské masky samé a ich odraz v modernom svete výtvarníkov. Hudba Bartókova, Mahlerova a Šostakovičova vyryla hlbokú ryhu v duši človeka dneška a pripravila ju na všetky pomysliteľné duševné slasti i na prípravu osobných a svetových katastrof.

Všetko vybruje vo mne, čo bolo u nás i vo svete, čo čaká na mňa i na nás všetkých. Nebol som nikde, ale bol som naraz na ceste okolo sveta v sebe a bol som plný šťastia. Ale teraz som vykoľajený, lebo vonkajší svet sa mi stratil a neviem, či sa mi vnútorný natoľko otvorí, aby ho nahradil. Viem, že mám prichystaný osud Homéra, Joycea a Borgesa. Ťažko sa však hynie s nespĺnenou túžbou po poznání. Žil som len na pomedzí sveta lásky a srdce mi nestačí na tie jej nové a nepoznané ponuky, ba už ani na vlastný rytmus. Pokrivkáva.

Človek nevie, kedy je zrelý na smrť, len smrť to vie. Chcel som pochopiť svet, chcel som z jeho hĺbok vytiahnuť jeho nepoznané obrazy. Chcel som pochopiť smrť ešte skôr, ako som chcel poznať život. Ale ostávame len stroskotancami poznania. Možno, že je strach

pred smrťou horší ako sama smrť. A v opojení smrťou kolíše sa mi deň.

Prepáč, že toto všetko chrlím na teba, ale nechcem sa utopiť v bahne neviditeľných predstav. Nikoho nedržím za ruku, nik ma nepohladá. Ležím tu ako mŕtve rameno seba samého. A dakedy veľmi túžim po krásnych halucináciách, ktoré vyvoláva marihuana. Nie už nežné omámenie vínom.

Možno mi už len smrť prinesie svetlo. Vy, ľudia zhýčkaní svetlom, ma nemôžete pochopiť. A mám pritom celý svet v sebe, minulý i možný. Živý obraz sveta. Nie maliarsky, ale vo všetkých kontrastoch možnosti všetkého dobra i zla. Vždy som cítil vibráciu okolo ľudí, ich vášne, ich nahoty, ich ohrozenosť v prekonávaní zábran, ich hrdinskosť a obetavosť, ale aj ich podlosť a pľuhavosť, riadenú len záujmom, ich vraždy a klamstvá, aj nehu mužov a žien a seba za plotom života, ako po nich škúlim. Všetko sa mi ticho prihováralo, od farebného ticha lesov a úbočí po živé vrásky vrcholcov Tatier a zelenkasté sľuby vinohradov juhu, od žblnkotu našich potokov po apokalyptu morských búrok. Celý svet mi patril, lebo všetko sa vo mne menilo na niečo iné, nové a nevidané, na nové obrazce slov, na život básne. A všetko mi patrí dodnes, všetko živé a všetko zhnité, všetko, čo vibruje, i všetok rozklad a temno. Všetko v povichriciach šťastných tvorivých chvíľ, v zakliatí básne, v prekliatí a vykúpení životom.

Samota je najkrajšia chvíľa v živote básnika, ale uvrhnutie do priepasti slepoty je nevymysliteľné peklo, horšie ako strach zo smrti. Lebo za ňou je nič alebo iný život, ale toto je živá truhla. Pochovanie zaživa je predsieň šialenstva, zúfalstvo na pokračovanie, neznesiteľné škripanie srdcom. Spočiatku som chcel všetko trhať a ničieť, šaty, vlasy, rozbiť, čo sa dá dosiahnuť, spôsobiť si bolesť, doškriabať sa, rozbiť si čokoľvek, lebo bolesť by utišila rozvrat vnútorných síl, ved' prevýšiť by ich nemohla.

Ale keď som si uvedomil, že celý život a všetky jeho snahy sú márne, všetko sa vyhládilo, a že ja - vesmírna smietka - som predsa nie celkom zbytočný, že myšlienka a slovo nezomreli s mojím zrakom, začal som ich znovu splietať, ale z toho môjho nového určenia, z mojej ríše tmy som si razom uvedomil, že môžem vyniesť na povrch hladiny žitia i nové krásy, ba svetlo a novú pestrofarebnosť a že studnica môjho nového poznania by mohla pomôcť k novej radosti tým, čo zatiaľ stratili vnútorný zrak.”

V slzách bolestnej radosti padol priateľovi okolo krku a vzlykajúcu mu povedal:

„Dá sa žiť aj takto. Ale vždy je to otázne: Žiť - ale ako v takejto situácii? Mám zas plán, ukázať tým, čo vidia, to, čo nevidia. Cez moje mŕtve oči neoklamem smrť ani pre seba, ani pre iných. Ale nech vedia, že i z truhly môže vzísť oslava života.”

(Z knihy Rekviev za živých)

Janko Silan Rozlúčka

*Vieme to všetci od mladosti,
že ľudia v máji nechcú sa ani ženiť.
Ale my v svojej úbohosti
len toto jedno nemôžeme zmeniť,
že pohreby sú. Veru sú aj v máji,
keď všetko kvitne... Tak my lkáme smutní,
nad mužom mladým. Tu plač škoda tajiť,
keď milý Renko Ján vždy býval vládny
a preto vládne kýva deťom, žene a rodičom
a všetkým, ktorí ako púpavy s hlávkami sklonenými
prosia ponížene: Nech Pán Ťa prijme, nech Ťa oslávi
a dá ti spočinutie po chorobe zlej
a radosť večnú, ktorá neuvädne!
Opierať budeme sa o nádej,
že pri Ňom naša duša Tvoju stretne.*

Napísané pri úmrtí manžela p. Anny Tóthovej-Renkovej v r. 1971

Spomienka z Važca

Janko Silan, vl. menom Ján Ďurka, básnik, rím.-kat. kňaz, patril do skupiny básnikov zvaných „katolícka moderna“. Vo Važci pôsobil od roku 1949 až do svojej smrti v r. 1984. Na važeckej fare sa stretával so spisovateľmi, ktorí za ním chodili z Bratislavy, aj tajne. Bol veľmi skromný, ani jeho fara nebola bohatá, mal len to najpotrebnejšie k životu, ale mal dosť voľného času na písanie. Pri stretnutí s ním mal človek upokojujúci pocit. Rozumel svojim cirkevníkom. Keďže veľa sedával nad knihami, odniesli to jeho oči, nosil veľmi silné dioptrické okuliare. Jedno stretnutie - zvláštne - sme zažili s mojím manželom aj my vtedy, keď bola vydaná monografia o Važci. Zostavovateľom tejto publikácie je môj manžel JUDr. M. Hyben a v časti „duchovná kultúra obce“ pri Silanovom mene uviedol aj anekdotu:

- Pani hrobárka, koľko beriete za vykopanie jamy?
- Od niekoho 300, od niekoho 500 Sk.
- Ja som chudobný farár, odo mňa by ste koľko chceli?
- Pán farár, vám zadarmo, aj jutro (zajtra).

Pán farár sa preto nahneval, že sme ju uverejnili, a keď sme prišli na faru ukázať mu novú knihu, zakričal: - Hybenovci? Von! Tak sme sa pobrali von. Pravda, hneď nás vrátil naspäť a ospravedlnil sa nám, lebo bol nahnevaný. Tento žart si totiž nechával do svojej novej knihy. Nakoniec sme si priateľsky posedeli. Veľmi sa kamarátil s evanjelickým farárom Pavlom Valachom. Keď tento zomrel, bol mu na pohrebe a tak si povzdychol: - Palo, Palko, nechal si ma tu, kedy prídeš po mňa?

Niekedy nám povedal, že sa z Važca pýtal preložiť niekde, kde je viacej „cirkevníkov“, ale jeho žiadosť nikto nepodporil. Často sa stretával aj so spisovateľom Štefanom Rysulom. Spolu besedovali o všeličom a sedávali v záhrade u Rysulu. Takáto neformálna fotografia je v spomínanej monografii. Miestny odbor MS vo Važci sa postaral o pamätnú tabuľu, ktorú sme upevnili na rím.-kat. fare s textom: V tomto dome žil a tvoril v rokoch 1949-1984 básnik a kňaz Janko Silan. Pri nedožitom 90. výročí narodenia v r. 2004 sme usporiadali literárne stretnutie za účasti hostí a kultúrnym programom sme uctili tohto básnika.

Myslím, že je potrebné poznávať našu históriu, aby mladá generácia poznala korene a mala na čo naväzovať. Len to môže mať človek rád, čo dobre pozná.

Margita Hybenová, Važec,
učiteľka, predsedníčka MO MS

Pavol Strauss Život za život

Vždy je všetko možné. I v medicíne. Ba, najmä v medicíne. I okolo nej. My lekári staršej generácie zažili sme začiatok antibiologickej éry a jej postupný nevidaný rozvoj. To umožnilo rozvoj najmä chirurgických disciplín. Otvorili sa cesty do všetkých telesných dutín. Neurochirurgia si osvojila stereotaxu. V brušnej chirurgii a v hrudnej chirurgii bol najväčší rozkvet.

Sprístupnila sa chirurgia pankreasu a pečene, od resekcii po transplantáciu. V hrudnej chirurgii sa rozpracovala resekcijná liečba, odstránenie celého krídla pľúc, cez všetky možné medzistanice torakoplastik a plombáží a sprvu nepodarené transplantácie pľúc, až po transplantácie pľúc so srdcom, ktoré sú perspektívnejšie. Ale kardiochirurgia má v terajšej dobe najväčší rozlet. Od počiatkovej fázy úpravy srdcových chlopní, po ich náhradu, od úpravy vrodených malformácií a defektov srdcovej prepážky po ortopedické a heterotransplantácie, od operácií na otvorenom srdci po implantáciu umelého srdca sa zdá, že vývoj chirurgie v posledných desaťročiach nášho storočia prekonal všetko, čo sa do tých čias urobilo.

Umožnila to spolupráca rôznych odborov, od biochémie po imunológiu, fyziku, matematiku a technické odbory, so zdokonalením syntetických látok. Lenže do toho sa v oblasti transplantológie zamiešala i etika, právne aspekty a nadhľad z odborov prírodných vied a filozofie prírody.

Nič nie je izolované. Všetko je pospätané, vplyva priamo i nepriamo, súvismi, ktoré si vynucujú i pohľad dozadu, i do budúcnosti. Tak ako sa v súvisi s technikou mení pohľad na ekológiu, treba i v oblasti medicínskych disciplín zohľadniť genézu mnohého, čo sa zmenilo, a nemožno sa len stroho zamerať na vývoj a vývojové možnosti určitým smerom nastúpenej cesty.

Tak ako pri transplantácii pečene, pri neriešiteľnom ochorení musíme ešte a ešte myslieť na genézu hepatómu, ako pri transplantácii beta-buniek na diabetickú praprčinu.

Sme oslnení výsledkami pri transplantácii srdca, so stále zlepšenou imunosupresiou a perspektívou zdokonaleného umelého transplantátu s minimalizáciou pomocných štruktúr, ktoré by umožnili normálny život. Ale tak ako sú nadobro nepolapiteľné škody, ktoré by mohli spôsobiť antibiotiká, a ako sa nevidelo do hĺbky škôd z odhojenia transplantátu, ako nevidíme nadobro do hĺbky problému karcinogenézy, nedovidíme ani do perspektív všetkého zdravotníckeho diania. Strácame sa v nám najbližšej problematike, či už praktickej alebo výskumnej, a neraz zabúdame, že sme pojatí do prúdenia vývoja, že sme na vrchole vlnky, a podobných vlniek a vrcholov je všade okolo nás.

Ale ako vo všetkých technických odboroch, čím viac vecí sa pozná a objaví, tým viac otázok sa vynorí. I v medicíne je to tak. Nič nie je skončené. Nič nie je definitívne vyriešené. Je to vždy a navždy otvorený systém. Svet drvivých a obšľastňujúcich otázok. Zdá sa, že v každej problematike, či sa jedná o syntetické látky i lieky, či o problematiku transplantológie, rysujú sa ešte desaťročia, ktoré budú môcť splniť dnešné úlohy a perspektívy.

Ďalekosiahle sú plány i problémy pre jasnozrivých experimentátorov. Ale je otázne, či experimentátori iných oblastí nepotisnú vývoj tým smerom, že sa regeneračné pochody ovplyvnia natoľko, že chirurgické, mechanické a transplantáčne aktivity budú zbytočné. Či sa špecifikáciou podstatných, základných životných pochodov, od lepšie poznaných zdrojov a základov života, neurobia dnešné najexkluzívnejšie operácie zbytočnými.

Veď v podstate nie je nič definitívne vyriešené, ani ochorenia zažívacieho traktu, ani diabetes, ani vredová choroba, ani nefropa-

(pokračovanie na strane 18.)

tie, ani kardiológia, ani neurológia. Všetko je v prúde. A tak sa sťahujú šíky spolupráce z rôznych odborov, aby sa zohľadnili liečebné podnikania možné zo všetkých strán. Jednak si pomáhajú, ale postupne si konzervatívne majú tendenciu viac prisvojiť a chirurgické metódy začínajú byť vo svojej agresivite vždy fyziologickejšie a jemnejšie, pri všetkých vzťahujúcich sa technizmoch, prípadne práve pomocou nich.

Ale do celej perspektívy sa premieta terajší vývoj. Perspektíva znamená predovšetkým neúpať sa len v okamžitej problematike, ale svojimi duchovnými i myšlienkovými tykadlami vrhnúť skusmý pohľad nielen jedným smerom, ktorý určuje terajší stav výskumu a práce, ale vie si uvedomiť i možné deviácie a deformácie. Na vývojových fázach prístupu k ileu napríklad vidno, ako i najlepšie chirurgické mozgy pred 120 rokmi boli zahrabané vo svojich starých, strohých a nehybných predstavách. A predsa sa to pohlo.

V medicíne ostávame všetci, či v klinickej praxi, či vo výskume, lovcami neznáma, od jedného míľnika poznania k ďalšiemu. A miešajú sa nám do toho i matematika, i filozofia s jej odnožami psychológie a etiky.

„Píšem z periférie chirurgickej existencie. Ale mierim do centra zdravotníckej a ľudskej problematiky.“

(Pavol Strauss)

Lekár - v lúči aforizmu

- Existujú lekári, ktorí už slúžili niekoľkým pánom, ale nikdy nie – medicíne.
- Keby sa povedalo, že lekári žijú z nešťastia iných, mohlo by sa aj povedať, že filozofi žijú z hlúposti iných.
- Bol úspešný lekár. Cez generácie žil z degenerácie svojho prostredia.
- Nadovšetko dodržiaval lekárske tajomstvo. Nikdy neprezradil svoje nevedomosti.
- Odborné nevedomosti už mnohým dopomohli k majetku.
- Pýcha – maskovaná nevedomosť.
- Čím neskúsenejší, tým sebavedomejší lekár.
- Znakom zrelosti lekára je jeho skromnosť.
- Skromnosť nie je slabosť a slabosť nie je skromná.
- Lekári sú neraz pyšní na svoje umenie, a nepodari sa im často iné ako predĺžiť utrpenie pacienta.
- Lekárovi možno vytknúť: vylieč sa sám. Spišovateľ a netreba navádzať: opíš sa sám.
- Všetci ľudia, i spisovatelia, sa delia na lekárov a nelekárov. Lekári chcú pomôcť iným, tí druhí len sebe.
- Chirurgova láska sa niekedy prejaví nožom, a spisovateľova jedom. Len lacná láska býva nasladlá.
- Miesto lekára je vždy pri trpiacich.
- A úloha lekára je v tom, pomôcť nemocnému nielen liečením, ale aj v duševnej kríze.

Odbojná vynaliezavosť nás privádza vždy práve na hranice ešte možného, ale aj so zárodkami nových odhalení. Ale aj mravná vyspelosť si zaslúži tej istej pečlivosti. Tvor s veľkými rukami a malou hlavou je práve tak smiešny, ako tvor s veľkou hlavou a zakrnutými rukami. Leťme myšlienkami za našimi budúcimi vedeckými láskami, aby sme sa nepodobali oným Duhamelovým „zúfalým mužom, ktorí sa vrhajú na telo poddávajúcej sa ženy bez toho, že by od nej dostali skutočný dar, ktorý možno jediným pohľadom z diaľky, v okamžiku krátkom ako blesk, dostať“.

Ale všetko je za niečo. Kde ostáva podlžnosť človeka za často zbytočne obetované a bezúčelné hekatombky pokusných zvierat. Kde za množstvá nemiestne a zbytočne a z vypočítavosti podávaných transfúzií, vagóny nerozumne, neodborne a neúčelne podávaných antibiotík, hormónov a iných liekov.

A vyúsťuje to do problému transplantovaných orgánov. Číhanie na úrazovú smrť mladých ľudí, aby sa ich srdce mohlo transplantovať. Rozpaky o skutočnej smrti darcu orgánu. A tak ostane pri všetkom úžasnom zdokonalení technických výdobytkov medicíny otvorený etický problém trans-

plantológie: život za život.

Pri všetkej láske k chirurgii je ideovým ideálom chirurga – neoperovať. Ako zladit' tieto zdanlivé protirečenia. Ako mnohé v živote, vyrovnať tieto paradoxné predstavy.

Všetko je obalené škrupinou samozrejmosti. Všetko dianie v živote i všetky technicizmy sa odohrávajú akoby samospádom. To je ten bežný, akoby samočinný beh udalostí a každodennosti v nemocniciach, klinikách a výskumných ústavoch. Tu a tam sa preruší vynálezom alebo iným šokujúcim, lieň prerušujúcim zjavom na rôznych pracoviskách, na rôznych miestach zeme. A tak sa posúva vývoj riečišťom času, cez dobromyseľné perspektívne omyly, cestami stále menej agresívnych diagnostických metód do doby úpravy životného prostredia, bezstrešnosti, fyziologickejšej stravy, kde sa absolútnou prevenciou stanú zbytočné dnešné, neraz ešte krkolomné zákroky.

To bude cesta cez absolútne zdokonalenie k jednoduchosti. Lebo každá pravda je jednoduchá.

(Kapitolka z rukopisného diela Pavla Straussa *Amalgám*; o tomto rukopise pozri poznámku v článku Jána Komorovského v 3. čísle Listov PS, s. 9. - J. R.)

- Ideál lekárstva – neliečiť, ale chrániť a registrovat' zdravie.
- Všetky nemoci lekári sotva kedy odstránia. Vždy budú pomáhať v utrpení.
- Niekedy musí byť lekár aj hercom, ktorý svoju úlohu sám prežíva.
- Úsmev lekára by mal byť inšpiračným popudom uzdravenia, a je často len odmenou za nekomplikovaný priebeh ochorenia.
- Zlý pacientom volajú priemerní lekári toho, u ktorého prebieha choroba nie podľa ich predstáv.
- Hnev je zlý radca a ešte horší vychovávateľ, najmä v lekárstve.
- Šťastie pre zemeguľu, že práceneschopnosť sopiek nepodlieha posudkovým lekárom.
- Kolega verejne tvrdil, že je múdrejší ako ja. Škoda. Stačilo, keď sme to vedeli len my dvaja.
- Pretože mi je kolegalita svätá, vyhýbam sa kolegom.
- Perverzny optimizmus – keby prestala kolegalita, ešte by zato neprestala medicína.
- Udri lekára a trafiš pacienta.
- Niektorí si myslia, že biľagovaním lekárov zabezpečia zdravie. Prečo nešikanujú hudobníkov, aby boli muzikálnejší?
- O radosti lekára sa s ním každý rád podeli. Vo svojich starostiach a ťažkostiach býva sám.
- Radosť z práce je lekárovým zdravím. Chut' do práce je lekárovou múdrosťou.
- Úspešná práca je pre lekára najlepším odpočinkom.
- Lekár je služobníkom zdravia. Viac nemôže byť, len menej.
- Dobrým lekárom nemôže byť ten, čo nemá lásky.

- Ku každému zákroku má lekár pristupovať tak, ako by ho mal vykonať svojim najbližším.
- Vo svojej práci lekár nemá poznať prípady. Má poznať iba ľudí.
- Neexistujú banálne zákroky. Pre lekára, práve tak ako pre básnika, nie je banalít.
- Bez vyjasneného postoja k otázke bolesti nie je jasno o poslaní lekára.
- Ani najúplnejšia školská medicína nestačí. Neobsahuje celého človeka.
- Vývoj: Zo študenta doktor. Z doktora odborník. Z odborníka akademik. Z akademika človek. Beda, ak nedôjde tohoto konca.
- Je otázka, či má byť lekár viac lekárom či človekom. Ako človek má byť viac lekárom a ako lekár viac človekom.
- V ťažkých situáciách sa ukáže, kto je pravým lekárom. Pravý lekár sa trasie o osud nemocného, nepravý o svoju poveseť.
- Povolanie lekára by malo byť jeho stigmou, ktorú nemožno kedykoľvek, hoc aj na chvíľu odložiť.
- Ľudská cena pochybivšieho lekára stúpa s intenzitou vnútorného žalobcu, ktorým si je sám.
- Dobrý lekár je bez štúdia nemysliteľný. Ak neštuduje mesiac, nepozná to nik. Po dvoch mesiacoch bez štúdia to pozná on sám, po troch to poznajú nemocní.
- Vrásky lekára sú míľnikmi jeho dozrievania.
- Veľa veľkých mien zažiarilo na lekárskom nebi. Najkrajšou ozdobou oblohy však zostáva hustá mliečna dráha radových terénnych lekárov.

(Z diela Pavla Straussa *Úsmev nad úsmevom* vybral J.R.)

Do pozornosti do hĺbky a do výšky

1.

V úvodnom príhovore k 3. číslu Listov PS otec biskup Tondra, zdôvodňujúc potrebu „listov“, venovaných Pavlovi Straussovi (ktorého „odkaz je nevyčerpatel'ný a hodno je vracat' sa k nemu“) – napísal: „Preto je dobré mať myšlienky. Tie, ktoré vnikajú do hĺbky človeka a celého jeho zjavu. Aj do hĺbky jeho spoločenských vzťahov. Do hĺbky, ale aj do výšky, lebo človek má aj vertikálny rozmer.“

Na tieto jeho slová som si nevdojak spomenul, keď mi prišiel do rúk list Straussovej čitateľky E.V. zo Sabinova, ktorá o svojich pocitoch z čítania Straussovej „Tesnej brány“ napísala: „Za uplynulý mesiac som prečítala Tesnú bránu. Čítalo sa mi to veľmi dobre. Pršalo to na mňa ako blahodarný dážď. Lialo sa privalom myšlienok ťažkých a krásnych, lebo sú pravdivé, životom overené, prežité. Cítim sa nimi premočnutá. Čo však bude ďalej? Čo to so mnou spraví? Nie je to ešte rieka, ani jazero. Bol to prívál, ktorý ako prišiel tak odtiekol? Vzala tá záplava so sebou zlo a zbytočnosť? Ostalo len to, čo je postavené na skale? Keby toho bolo viac, neutopím sa? Naučím sa v tom plávať ako ryba? Bude jeho myšlienkový svet raz aj pre mňa živlom, v ktorom budem vedieť žiť? A o to myslím ide!“

2.

Utrpeniu krstných rodičov Pavla Straussa, manželov Munkovcov a ich dvoch synov, Tomáša a Jurka, sme venovali pozornosť v 2. čísle Listov PS, s. 12. O to príjemnejšie nás v časopise Viera a život (2006, č. 3) prekvapil príspevok P. Aurela Štefku SJ „Amor Christi usque ad oblivionem sui“ (Križová cesta jezuitu Tomáša Munka). – Dojímavý záver článku si dovoľme pre našich čitateľov odcitovať:

„Vyznávač? Hrdina? Mučeník? Svedectvá o posledných dňoch jeho života naznačujú jedno, druhé aj tretie. Závery ponechajme kompetentným. Môžeme však oprávnené predpokladať, že Tomáš Munk vo svojom krátkom živote (zomrel 21-ročný) naozaj naplnil veľa mnohé (por. Knihu Múdrosti). Tí, ktorí ho poznali, hovoria o úprimnej konverzii, spolunovici spomínajú mimoriadnu horlivosť. Z prijímača noviciátu odchádza vzorný nováčik vojska sv. Ignáca z Loyoly. O niekoľko mesiacov pri Berlíne zomiera zrelý vojak Kristovej armády.“

Tomáš, brat môj. Ako každý mladý človek i ty si mal iste svoje sny a plány. Možno si chcel pracovať na poli teologickej vedy, možno len v tichosti ako jednoduchý kňaz. Možno by si sa bol stal misionárom alebo by si sa „len“ modlil za svoj národ. Tvoj veľiteľ Ježiš ťa zobral za slovo – Milovať až do zabudnutia seba.

A tak pozerám na tvoju fotografiu a

v duchu sa zastavujem pred bránou nášho noviciátu. Touto bránou ťa vyvliekli. Prosím, chráň našu provinciu a uč nás milovať až do zabudnutia seba.

A ešte jedno. Odpusť, odpusť Tomáš, brat môj.“

Pripomeňme si ešte, ako tragické chvíle života Tomáša Munka v koncentračnom tábore opísal v svojom Človeku pre nikoho (na základe rozprávania očitých svedkov) Pavol Strauss:

A scéna. Nemecký koncentračný tábor. Väzni nahadzovali štrk. Medzi nimi otec so svojím šestnásťročným synom Tomášom, jezuitským novicom. Obaja vycivení, ubiedení, zoslabení. Nohy poopúchané od hladovania a zimy. Ruky vychudnuté, osineté, popraskané. Chlapec, človek modlitby, premýšľania a kontemplácie, zničený až na pokraj únosnosti niekoľkomesačným hladovaním a žalárovaním, pre dozorcú SA nepracoval dost' šikovne. Ten ho najprv pozoroval dravčím pohľadom, potom zrelva naňho, vytrhol mu lopatu a ukázal mu svojimi oddychnutými, dobre živými mäsiarskymi rukami, ako treba robiť.

Tomáš vzal znova lopatu a pokúsil sa o podobný výkon. Tej oblude sa to však nepozdávalo, priskočil k chlapcovi a tresol ho pästou po tvári. Chlapec sa zvalil na zem, a tíško plačúc, dvíhal sa so skrývajúcou tvárou.

Celý tento výjav pozorovalo okolie v stípnutí. Boli však zvyknutí na podobné scény. Aj otec bol vedľa. Pristúpil s úsmevom, pomohol synovi na nohy, potľapkal ho po plec: „Tomáško, to ti neškodí. Ved' v tebe bolo ešte trocha pýchy.“

A život neprestáva....

3.

Tvorcov Listov PS, ktorých počet bude – ako dúfame – číslo od čísla pribúdať, iste zaujme, čo o Zošitoch Léona Bloy a o Léonovi Bloy samom (Straussom veľmi cteného a uznávaného) hovorí Jacques Loreilhe v knižočke Léon Bloy (ponecháme text v českom preklade, Votobia 1994):

„Bude mu dáno zvláštné miesto v našej literatúre, stánek, jak praví Sainte-Beuve o Baudelaireovi, neboť nenáležel k žádné škole a je velmi pravděpodobné, že nebude mít žáky.“

Tento úsudek vyslovil J. Bollery („horlivý služebník veliké památce Léona Bloy“) asi před pěti lety. Od té doby založil k veliké radosti duchovní Bloyovy rodiny Sešity Léona Bloy. Přes své nesporné zásluhy tato revue, usilující hlavně o to, aby seznámila se vším, co se nějak týká našeho úžasného spisovatele, nechce, správně řečeno, získávat žáky tomuto muži, výjimečnému s tolika hledisek, tj. nechce získávat přímé pokračovatele v jeho díle, oběžnice, nadané stejným žářem, obdařené stejnou silou. Ne, to je příliš snadno pochopitelné.

Ale nevidíme, že už v seskupení přátel a obdivovatelů Léona Bloy kolem této revue žije a vzrůstá to, co zde podle Maritaina nazývám duchovní rodinou Léona Bloy? (Podč. J.R.)

Jako rytíř Boha Otce a Matky Boží v své vroucí modlitbě, k níž se mu dostalo tak významného nadání, příliš často volával: „Otče náš, přijď království Tvé!“ příliš často to volával, aby tato mocná prosba nezasila sémě, které stále klíčí!

„Defunctus adhuc loquitur!“ Domluvív, jak bylo jeho úkolem, jako tělesně živý, mluví ještě stále, a hlasitěji než kdy jindy, protože ještě stále, a dnes více než kdy jindy, je třeba mluvit.

Doby, jež prožíváme, nechtějí nic slyšet! Především kdo ví, zda-li bylo mluveno dost hlasitě...

A pak, co na tom! Světci nezmlkli nikdy! A každý uvědomělý křesťan, každý úprimný žák Nejsvětějšího je světec. Léon Bloy byl v svém hrobě uzavřen jenom zdánlivě. Nejen že je ještě stále mezi námi, ale jeho velikost každoročně vzrůstá. Jeho poslání se teprve začíná.

(JR)

Dočítal som posledný zväzok denníka Léona Bloya. Nik nevie tak vylicit' zo zúfalej skleslosti ako tento doteraz „posledný prorok“. Nesmie sa podceňovať, ved' nie sme svojí, sme Božie tvory. A ako také sa musíme i sami cenit' a uctiť. Naše poníženia a naše utrpenie nie sú meradlami trúfalosti a zvrhlosti sveta, ale skôr nebeského záujmu o nás.

Adoptované dieťa Matky z La Salette, zúrivy veštec apokalyptických hrôz nášho veku, neľútostný hanobiteľ a bičovateľ malých a podpriemerných kňazov a hierarchov, Léon Bloy, je jedným z najhlbších a najrevolučnejších duchov. Tento žobrák dobrovoľnou voľbou, tento sluha utrpenia z presvedčenia bol oprávnený hľadať a rezat' vrede spoločnosti i Cirkvi. Mal právo hanobiť špinavcov, lebo bol čistý, boháčov a zbohatlíkov, lebo bol chudobný, farižejov, lebo bol svätý a denne sa posväcoval. Všetky literárne a pseudo-vedecké splašky, všetky mravné žumpy mu zožierali jasné a krištáľové srdce. Jeho blesky sú ohromným zármutkom jeho duše.

Apokalyptický rytier Panny a Matky, ktorá na hore plače, dal nám nazrieť svojimi mocnými vidinami do mora príšer budúcnosti. Predpovedal katastrofy, ktoré sa už splnili, ktoré sa plnia a ktoré sa ešte splnia.

(Pavol Strauss: Tesná brána. 6. 5. 1950.)

Za moderného lekára

Pri príprave tohto „lekárskeho“ čísla *Listov PS* som si spomenul na dávny článok uverejnený v *Spravodajcovi Univerzity P. J. Šafárika* 1987, č. 9-10: „Za moderného lekára“. – Keď som si článok znova prečítal, zažiadalo sa mi vybrať ho z toho zapadnutia prachom v okrajovom „plátku“ a umožniť mu vstúpiť do dialógu, ktorý je dnes možno ešte viac aktuálny ako pred 20 rokmi (malé jubileum!). Tým viac, že hlavný zástoj majú v ňom – vtedy ako dnes – „večne platné slová“ (Mária Medvecká) Pavla Straussa. – J.R.

Nie tak dávno otriasol vedomím sovietskych občanov prípad troch mládencov, z ktorých dvaja boli 20-roční medici. Keď raz neskoro večer šli podnapití popri vysokom múre vivária lekárskej fakulty, kde medici študovali, počuli brechot pokusných psov, a pochytila ich chuť, že ich trochu popreháňajú. Zdrapili, čo im prišlo pod ruky, preskočili plot a pustili sa biť pokusné psy, priviazané pri búdkach. Čím viac ich bili, tým viac stúpala ošiaľ zúrivosti – a výsledok? Ráno našli ošetrovatelia 24 psov dobytých na smrť a 40 dokaličených.

V poslednom minuloročnom čísle Literaturnej gazety sa A. Borin v článku „Nuda“ zamýšľal nad príčinami tohto zločinu. Ukázalo sa, že je vôbec nie jednoduché pochopiť motívy konania mládencov, u ktorých sa niečo podobné nedalo očakávať (dobré rodinné prostredie, v kolektíve obľúbení, iniciatívni, agilní...). Psychológ postupným rozborom však zistil, že u oboch medikov bol ľahostajný vzťah k svojej budúcej profesii, že im medicína bola cudzia. Chýbal im teda hlavný stimul „gymnastiky duše“, ktorý pomáha rozvíjať ľudskú osobnosť: silný, celého človeka pohlcujúci záujem. Bez tejto hlbokkej vášnivej zaujatosti zostá-

vajú vedomosti prázdny, mŕtvym majetkom a nevlývajú na ľudské konanie. Bez toho človek čas od času prepadá nude, a z nudy môže často konať nepredvídane.

A Borin svoj rozbor nakoniec uzatvára slovami: „*Budúcim lekárom naskrze, priam katastrofálne chýbalo elementárne lekárske myslenie. Ich rodičia, učitelia, priatelia si dodatočne kladú mučivé otázky: Ako sa to mohlo stať? Veď to boli dobrí, neskazení chlapi. Áno, dobrí a neskazení. Ale bez spoľahlivého vnútorného „stržňa“. S prázdnotou v duši. Poduje vietor – a zanesie ich kamkoľvek.*“

Pri čítaní tohto článku som si spomenul na knihu **MUDr. Pavla Straussa** *Zákruty bez ciest* (Smena, Bratislava, 1971), ktorá bola pre mňa pred niekoľkými rokmi veľkým objavom - knižočka, bez hlbokého štúdia a pochopenia ktorej by nemali končiť školy adepti medicíny, lebo je venovaná práve etike lekárskeho povolania, onomu „lekárskemu mysleniu“, ako hovorí A. Borin.

Pripomeňme ešte, že A. Borin i psychológ M. M. Kočenov (s ktorým sa v článku rozpráva), vo vzácnom súzvuku s P. Straussom (a v rozpore s našou praxou, keď často hľadáme motívy prečinu kdekoľvek, len nie v človeku samotnom), nič neodpúšťajú jedincovi, robia ho plne zodpovedným za svoje životné postoje. „*Zabúdame, že človek sa formuje nielen v procese výchovy, ale aj v procese sebvýchovy,*“ – hovorí M. Kočenov. – „*A bez sebvýchovy sa akákoľvek aktívna výchova môže ukázať neúčinnou a neplodnou. Človek musí sám seba vytvárať tiež. A sám za seba nieť zodpovednosť... Vari ste nepočuli, ako niekedy o niekom s opovrnutím hovoria: „Venuje sa sebaspytovaniu“? Samozrejme, prehnaná reflexivnosť, neúmerná sústredenosť na svoju osobu skrývajú v sebe isté nebezpečenstvo. Ale veď bez sebaanalýzy je sebvýchova človeka nemožná. Tvorenie*

seba samého, svojho charakteru... Človek musí vedieť, čím a kým vlastne je. V opačnom prípade sotva možno hovoriť o duchovnom, sociálnom a občianskom rozvoji a dozrievaní človeka. Vyhúknutý je ako granatier, energia v ňom len tak kypí – a hotové dieťa. Prečo? Jednoducho preto, že jeho vlastná duša je pred ním na sedem zámkov zamknutá. Že spí, hľvie v nečinnosti jeho duša...“

Zhodou okolností v tom istom čase (bývajú také náhody!) mi prišiel do rúk zborník „*Problemy humanitarnogo poznanija*“ („*Nauka*“, Novosibirsk, 1986), v ktorom sa rozoberajú problémy humanizácie modernej vedy. Okrem iného sa tu konštatuje, že lekárska veda v súčasnej dobe prežíva doslova krízu tradičného prístupu k pacientovi ako k „objektu“ skúmania a pôsobenia; do popredia sa dostáva úloha „*optimalizovať život pacienta, urobiť ho obsažnejším, plnohodnotnejším*“ („*pridať nie natoľko roky k životu, ako skôr život k rokom*“ (s. 210).

Spomínanú krízu súčasnej medicíny a jediné (!) východisko z nej veľmi dobre ukazuje príspevok S. G. Kordonského, ktorý rozoberá práce poľského psychiatra A. Kompiňského. A. Kompiňski požaduje totiž revolučný prerod v psychiatrii smerom k jej humanizácii. Pacient nemôže byť objektom odosobneného pozorovania a pôsobenia, liečebnej procedúry. Naopak: psychiater sa musí s pacientom zžiť, byť účastným na jeho živote; snažiť sa ho pochopiť a byť sám pochopený chorým. V takom prípade lekár už neskúma pacienta, s ktorým sa „stotožnil“, ale celú pozornosť sústreďuje na pozorovanie, skúmanie seba samého.

Ukazuje sa teda, že problémy a idey, ktoré obsahuje knižočka slovenského chirurga spred pätnástich rokov – **Zákruty bez ciest** – znejú v modernej medicíne ako veľmi aktuálne a naliehavé. Nebude preto od veci, keď si ako ukážku odcitujeme skrátenú záverečnú kapitolu knižky –

Na okraj kartoték

Každý lekár nemôže a nemusí byť docentom alebo doktorom vied: i najmenšie a najskromnejšie pracovisko poskytuje možnosť, aby sa uplatnila ľudská veľkosť.

Nikdy nejde len o veľkosť objektu, ktorému sa človek približuje; ale o hĺbku pohľadu, ktorým ho chce preniknúť.

Storočie objavov: letectvo, i kozmické, televízia, polovodiče, atómová energia, laser, problém stresu, výboje chémie i chirurgie.

Veľkosť objavov nespočíva v tom, že sa niečo nového našlo; ale v tom, že sa niečo, čo už v prírode bolo, novým pohľadom urobilo viditeľným.

I prístup k človeku a k chorobe môže byť vždy objavným.

Naše zdravie je vari ozaj len problém prispôsobovania sa nášho organizmu požiadavkám okolia, infekčnosti, stresov alebo fyzickej a psychickej zhubnosti.

Zdravie – schopnosť prispôbiť sa; - choroba – neschopnosť prispôbiť sa.

Normálnosť – nereagovať abnormálne na abnormálne popudy; abnormálnosť – nereagovať normálne na normálne popudy.

Každé jednotlivé tkanivo má svoj vlastný rozum, vlastný vek a vlastnú životnosť. Ináč by problém regenerácie nebol mysliteľný. Závisí od úkazu, že tvorba jedného hormónu sa napríklad riadi sama tým, že povzbudzuje tvorbu protilátky, ktorá svoju tvorbu povzbudzuje brzdením tvorby svojej brzdy.

Dnes je to jasnejšie u hormónov, zajtra to vari zbadáme u tkanív.

Len byť vždy otvoreným pre dobrodružstvo ducha, ktoré je v novom poznaní, nových vzťahov a vplyvov.

Subjektívizácia vedy je vnášanie ľudskej nadutosti do nej. Objektívizácia je vedecká skromnosť, napriek tomu, že subjekt ostáva subjektom i objektom poznávania.

Obyčajní ľudia, ale aj lekári – najmä mladí chirurgovia – si myslia, že chirurgia znamená len operovať. Sú však na scestí. Počnúc diagnostikou, ktorej základom sú profúzne znalosti patofyziologické a susedných odborov, predoperačná príprava a pooperačný režim sú len rámcom, do ktorého patrí kus žitej psychológie.

Rovnako ako manželstvo nie je len sexualitou, ani chirurgia nie je len operovaním.

A tak je to vo všetkých odboroch.

Psychiatri a psychoanalytici pokladajú svet za blázninec, v ktorom sú všetci okrem nich samotných psychiatrické prípady.

Kam by došiel svet, keby ho i chirurgovia posudzovali zo svojho odborného hľadiska a chceli by ho aj patrične liečiť!

No často je nôž presvedčivejší než všetka reč. Ale slovo je dakedy ostrejšie ako nôž. A vie liečiť, pomôcť, oživiť.

Profesor teoretickej matematiky na berlínskej univerzite V. Dubislaw tvrdil, že existuje aj impresionistická matematika.

I v medicíne a chirurgii by sa mohlo uplatniť stanovisko a vývoj ako v umení, v maliarstve. Naším tvárnym prostriedkom je tkanivo.

Žijeme a ožívujeme ho, pozorujeme, načúvame mu, formujeme ho. Jeho prejavy, jeho schopnosť obrany a špecifických reakcií.

A tak zhŕňam impresívnym spôsobom:

Bolesť je hlas svedomia tkaniva. Únava je vari veľká múdrosť tkanív. Radosť je harmónia duševných a telesných radostí. Šťastie je psychické zdravie.

A tak zdravie je vlastne radosťou a šťastím našich tkanív.

Sú choroby, ktoré sú životu viac na osoh ako zdravie. Bolesť, úraz a choroba približia lekára pacientovi viac ako najdôkladnejšie štúdium. Lenže pacienti poväčšine reagujú falošne. (...)

Pre lekára je to však veľká škola poznania. Vidí a prežíva psychologickú problematiku operácie a liečby. Prežíva osudy pacientov, ich psychologické úzadie, ktoré ináč len vytuší, a premieňa ich v nový spôsob prístupu vo formovaní prípravy, zákroku, priebehu hojenia a obnovy života. Stáva sa predovšetkým náročnejším k sebe a chápanejším voči rozličným formám a stupňom reaktivity.

Od prvého vpichu pri anestéze, od prvého slova pochopenia, upokojenia a útechy až po stále vnútorné sledovanie, záujem a spoluprežívanie víťazstva regenerácie.

Choroba ako učiteľ je zatiaľ vo výučbe medicíny nedocenený a neuznávaný faktor.

Medicína ešte nie je dosť zladená so životom.

Lekár a človek ešte nie sú dost' skĺbení v jednej osobe. Jeden si nevie rady s činnosťou a výsledkom činnosti toho druhého. Preto tak diverguje exitus s rodinnou tragédiou, ktorú vyvolá a pred ktorou je lekár často taký bezbranný.

Lekára by nemali podrobiť len vedomostným skúškam, ale skúške lásky k človeku, skúške trepezlivosti, nezištnosti a obetavosti.

I výborní žiaci a rigorozanti v živote prepádajú z týchto disciplín.

Dobro vedie k životu a zlo k smrti.

Život je teda dobro a zlo – smrť.

Či nie je teda lekár - i keď o tom nehovorí – už svojím životným zameraním hlásateľom a producentom dobra?

Pravý lekár ide svojou cestou a nedá sa odradiť ani ľudskými atakmi a nespravodlivosťami.

Len dozrievajúcich lekárov možno uraziť. A len na celkom nezrelých a celkom zreých nemusí brať ohľad ani pacient, ani príbuzný, ani spoločnosť. Len ten sa urazí, kto sa chce uraziť. (...)

Každý život je žitý pokus a len kto ho chápe ako kozmické, fyzické i duševné dobrodružstvo, môže sa stať schopným obsiahnuť ho. V sebe – ako mikronekonečno. (...)

Pre lekára jestvuje svet vedy a trpiaci človek. Vedieť, aby sme mohli pomôcť. A koniec! (...)

Vnútro lekára bolo a zostáva zmietané medzi exaktnou vedeckosťou a intuitívnym prístupom ku chorému. Nie vždy je pre pacienta šťastím, keď prevláda strojovosť, matematickosť a biologizmus. To pacienta degraduje na objekt. Nie vždy je preňho šťastím, keď sa chápe len zo stránky emocionálnej. To pacienta degraduje na psychický seizmograf.

Prvý postoj degraduje vedu na cifernú kľietku. Druhý si zahráva na formu psychologizmu.

Človek túži mať v lekárovi syntézu spoľahlivej a žiarivej osobnosti. Byť lekárom, skutočným lekárom, to je i vec talentu.

Trepezlivosť je forma talentu, práca jeho štýl, invencia jeho ráz a neznáma náhoda jeho predmet.

Medicína je vec lásky. A jej cieľ je – človek.

A čo ľúbime, to si alebo zotročíme, alebo sa staneme jeho otrokom.

Cestou k prameňu

Keď som v roku 2001 uverejnil v Ružomerskom hlase článok – Po stopách lásky, netušil som, že sa vydávam skutočne na púť k prameňom lásky. Vtedy som očakával, že sa mi ozve aspoň jedna ružomerská duša, ďalší svedok o rodine Munkovcov.

Veď žili a pracovali v tomto meste. Stýkali sa s mnohými ľuďmi, dotýkali sa osudov občanov Ružomberka. František Munk v pohnutých rokoch 1939–1944 robil riaditeľa papierne Sôlo, chlapi Tomáš a Juraj navštevovali v Ružomberku gymnázium. Tomáš vstúpil do noviciátu u Jezuitov - nie je možné, aby sa nenašiel už nikto, kto ich osobne poznal! Kde sú svedkovia? Vytratili sa do neznáma?

Zamýšľal som sa nad životom MUDr. Pavla Straussa, nad jeho dielom, ktoré nám v písomnostiach zanechal, kládol som si otázku – čo ovplyvnilo jeho život, že konvertoval, že sa stal kresťanom s hlbokou vierou? Ktorí ľudia vstúpili do jeho osudu? Čo nakoniec po dlhom blúdení či hľadaní sformovalo jeho skalopevnú vieru? Po rokoch, iste nie náhodou, sa mi dostali do ruky záčne dokumenty, dá sa povedať poklady, ktoré s veľkou pietou a úctou beriem do ruky, a prekladajúc riadky z nemčiny objavujem nové a nové dôkazy o úžasnej kresťanskej láske. Je to korešpondencia medzi Pavlom Straussom, mladým lekárom palúčanskej nemocnice v Liptovskom Mikuláši a rodinou Munkovcov. Zachránila sa len časť, dá sa povedať zázrakom. Stačilo len veľmi málo, a stratil by sa navždy tento vzácny dokument živej viery. Je to veľavravné svedectvo, ktoré stačí na to, aby sme si utvorili pravdivý obraz o vnútornom živote Munkovcov – viery žitej. Podarilo sa zachrániť písomné dokumenty od všetkých štyroch členov rodiny. Ich viera bola úžasná. Listy si vymieňali takmer denne. Kto tieto listy nosil? Mnohé neboli posielané poštou.

V ďalšom čísle časopisu plánujem uverejniť niekoľko preložených listov ako ilustráciu k už povedanému.

Dá sa povedať, že žitá viera v rodine Munkovcov významným spôsobom ovplyvnila Pavlovo rozhodnutie stať sa kresťanom. Možno, že ho ovplyvnili aj iní ľudia, ale vplyv Munkovcov je nesporný.

Pátral som hlbšie. Odkiaľ dostali takúto hlbokú vieru Munkovci? To nebola len viera tzv. „plienkových kresťanov“, ktorí ju dostali do vienka s materským mliekom. Pravidelné chodenie v nedeľu a v príkazane sviatky do kostola, občasné prežehňovanie sa pri nedeľnom stole, pokrstenie detí, prvé sväté prijímanie a birmovka s darmi a slávnostným obedom (veď čo by povedali susedia a starí rodičia), možno cirkevný sobáš, a zase to isté s vlastnými deťmi dookola, cirkevný pohreb a koniec.

Ich viera otvárala každý nový deň, posilňovaná dennými modlitbami, osviežovaná cirkevnými sviatkami, sprevádzaná spomienkami na svätých, načreňím si priliehavých myšlienok, ktoré nám svätí v písomnej pozostalosti zanechali. Ich život bol dennou konfrontáciou s vierou, akoby Duch svätý vliaval zvláštnu milosť do tejto rodiny. Každý deň. Úžasne!

Kto to zasiahol do života Munkovcov? Nemám iný dôkaz, ako Tilda. Matilda Domaracká, Spišská Nemka, pomocnica, vychovávateľka, spoločníčka Munkovie rodiny. Áno, bola to Matilda Domaracká, svätá duša, ktorá dokázala svojím životom, každodennou živou vierou pretvoriť s Božou pomocou dušu Munkovcov, ale i ovplyvniť, pretaviť a zapáliť pre vec viery dušu Pavla Straussa. Táto skrytá nenápadná duša bola tým úžasným prameňom, po ktorom som pátral. Čaká ma ešte hodne práce, neviem, či sa mi to podarí, lebo po Tilde som doposiaľ nenašiel veľa písomných dokladov, a svedkovia už pomreli. Bol by som rád, keby som sa mýlil a ozval sa mi niekto, kto Tildu Domarackú osobne poznal.

Dr. Martin Jančuška

Trikrát z Košíc

21. mája 1992 Vedecká rada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelila MUDr. Pavlovi Straussovi **čestný doktorát filozofických vied**.

V Košiciach sa Pavol Strauss „udomácnil“ hneď po druhej svetovej vojne, keď sa podieľal na zrode vydavateľstva a časopisu **Verbum** (jeho 60. výročiu založenia sa budeme venovať v nasledujúcom čísle), a hlavne, keď sa na stránkach tohto časopisu v rokoch 1947-48 objavili jeho priebojné eseje (*Exeamus igitur, O pravých a zdanlivých pyramídach, Švajčiarska kultúrna situácia, Causerie o Werfelovi, Raz bude všetko, Eucharistia očami konvertitu, Z marginálií roku Pána 1947*). Jeho spolupráca s vydavateľstvom Verbum bola korunovaná vydaním „kaleidoskopu z cesty po Švajčiarsku“ *Všetko je rovnako blízke a ďaleké*.

Po novembri 1989 záujem o Pavla Straussa začal v Košiciach oživovať v súvis s obnoveným vydávaním časopisu Verbum (zakázaného roku 1948), ktorého prvé číslo vyšlo v apríli 1992. Na Univerzite P. J. Šafárika pôsobili viacerí spolupracovníci obnoveného Verbumu, a vďaka nim začal záujem o dielo Pavla Straussa presakovať aj na pôdu UPJŠ.

Prvou „straussovskou lastovičkou“ na pôde UPJŠ, ktorá tomu všetkému predchádzala, bol príspevok *Za moderného lekára* z roku 1987, ktorý sme tu pre zaujímavosť znova uverejnili. Iniciatíva straussovských zanietencov vyústila potom do spomínaného udelenia čestného doktorátu.

Po promócií zavítal Pavol Strauss aj na Lekársku fakultu UPJŠ, kde sa stretol so zamestnancami a študentami LF. Že jeho návšteva bola semenom, ktoré padlo na úrodnú pôdu, o tom svedčí promočný prejav vtedajšieho dekana Lekárskej fakulty UPJŠ **doc. MUDr. Františka Longauera, CSc.**, ktorý odznel na promóciách v rokoch 1994-1996. Myslím, že sa sotva nájde na Slovensku ešte nejaká lekárska fakulta, kde by sa absolventi štúdia medicíny vyprevádzali do života Straussovou **Modlitbou za lekárov**, ako sa to stalo v tomto prípade. Radi preto tento prejav (i ako príklad hodný nasledovania) uverejňujeme.

Do tretice je tu príspevok Ľubice Fedákovovej z Ústavu pre bakalárske a magisterské štúdiá Lekárskej fakulty UPJŠ, ktorý svedčí o tom, že záujem o Straussov odkaz si zachováva na Lekárskej fakulte UPJŠ kontinuitu aj naďalej.

Promočný prejav

Milé absolventky, milí absolventi – kolegyne, kolegovia!

Len nedávno ste u nás prežívali prvý stres prijímacích skúšok a potom slávnostnú chvíľu prijímania do akademického stavu vysokoškolského študenta – poslucháča Lekárskej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach – a už je tu ďalší medzník. Dnešným dňom ste skončili významnú časť vášho životného obdobia. Toto obdobie muselo byť spojené s veľmi náročným a namáhavým štúdiom, aby ste splnili vysoké požiadavky na absolventa medicíny. Verte mi však, že na našej fakulte ste prežili aj jedny z najkrajších rokov svojej mladosti, na ktoré nemožno zabudnúť, a ktoré významne ovplyvnia váš budúci život. Dnes ste dosiahli svoj vytúžený životný cieľ, máte teda plné právo vychutnať pocit radosti z dobre vykonanej práce, ktorý spoločne s vami prežívajú vaši rodičia a vaši najbližší, ktorí vás po všetkých stránkach celý čas podporovali a iste v nejednej ťažkej chvíli povzbudili. Pozrite sa, ako im z tváří žiari neopísateľné šťastie, ale aj rodičovská hrdosť a v očiach sú slzy radosti, veď ste im dali jeden z najkrajších darov a splnili ste im jeden z veľkých životných snov. Obete vašich najdrahších nech vo vás rezonujú po celý ďalší život. Dnes máme veľkú radosť aj my, vaši učitelia, pretože naše poslanie sa opäť raz naplnilo.

Roky vášho štúdia na našej fakulte boli poznačené dramatickými politickými, ekonomickými, spoločenskými a sociálnymi premenami. Fakulta sa prispôbila novým požiadavkám celým radom nových aktivít, akými je výučba medicíny v angličtine, zavedenie študijného odboru ošetrovateľstvo, výučba rodinného lekárstva, lekárskej etiky, alebo informatiky, audiovizuálne postgraduálne vzdelávanie EUROTRANSMED atď.

Do lekárskej praxe vstupujete v čase, keď je zdravotníctvo v organizačnom aj finančnom kolapse, keď sa zdravotné poisťovne iba rozbiehajú, keď uzákonená Slovenská lekárska komora má príliš malú právomoc, keď chýba celý rad nevyhnutných

zdravotníckych zákonov, keď sa nedostatočne pružne rozbieha privatizácia, ale predsa len nastupuje konkurenčné prostredie, keď chorobnosť, invalidita, zdravotný stav detí a úmrtnosť u nás má voči ostatným vyspelým európskym štátom nepriaznivý trend, keď nie je možné realizovať existujúce celonárodné programy ochrany zdravia, keď sa oprávnené volá po morálnej obrode. Čakajú vás preto neľahké úlohy, neľahká práca, neľahký život, ale musíte sa s tým statočne vyrovnávať.

Ako lekári budete vlastne verejnými činiteľmi, ktorí majú veľký vplyv na svoje spoločenské prostredie. Dovoľte mi, prosím, citovať slová nedávno zosnulého slovenského lekára – chirurga a jedinečného filozofa Pavla Straussa, čestného doktora našej Univerzity. – Pavol Strauss píše, že lekár je ústrednou postavou v živote, je vzácnou záštitou všetkých, nik sa tak nepribližuje k podstate bytia ako on. Želá si lekárov vzdelaných, jemných, ktorí si uctia v každej slabosti trpký osud ľudskej prirodzenosti, ktorí by nezhazovali s dôstojnosťou človeka, želá si lekárov trpezlivých, ktorí by prejav bolesti nebagatelizovali, lekárov súcitných, ktorých sa úprimne dotkne osud trpiacich a tento cit neudusia v sebe hmotnými záujmami, lekárov čistých v rečiach, v skutkoch i v živote, lekárov dokonalých, aby pomohli v ľuďoch utvárať predpoklady na ozdravený, radostný svet. A ja verím, že aj vy si pri každomdennej práci dokážete zachovať vysokú mravnú a duchovnú vyspelosť, ľudskosť, svedomitosť, statočnosť, ohľaduplnosť, obetavosť a vysokú kultúrnosť.

Môžem vás uistiť, že veľká pracovná náročnosť a zodpovednosť vo vašom povolání bude nakoniec vyvážená pocitom životnej naplnenosti vyvierajúcim z každého prinavráteného zdravia, odstránenia bolesti alebo zachráneného života. Prajem vám, aby ste mohli žiť a pracovať pre spokojný a radostný život nás všetkých. Len tak môžete dosiahnuť svoje osobné šťastie. V dobrom si zachovajte v pamäti našu Alma mater – Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a jej Lekársku fakultu, ktorá vás teraz posielala do života a dala vám vzdelanie, ktoré vám nik nemôže vziať.

Veľmi nás poteší, ak ostanete s nami v kontakte alebo kedy-tedy navštívite, a keď z tých návštev budete mať radosť aj vy. Pracujte tak, aby ste pozdvihli naše zdravotníctvo na čo najvyššiu úroveň a v konečnom dôsledku tak prispeli k rozkvetu nášho krásneho Slovenska. A celkom nakoniec prajem každému z vás z úprimného srdca aj veľkú kvapku šťastia.

doc. MUDr. František Longauer, CSc.

ANTROPOLOGICKÁ PARADIGMA PAVOL STRAUSS (1912-1994) FILOZOFICKO – ETICKÝ ODKAZ

Ľubica Fedáková, Dagmar Fillová

Vlastnú existenciu v jej pôvode umožňuje reflektovať filozofické myslenie. Filozofia vo svojom priateľstve s múdrosťou a s Pavlom Straussom nemá väčšiu ani menšiu ambíciu, ako vytvárať pojmy. „Čo nie je pomenované, ako keby nejestvovalo. Nie tak človek, ale každý predmet a každé dianie býva opuncované. Vlastne až keď má atribút, stáva sa všetko evidentným a na svoju bytosť ohraničeným. Dostať sa pod pojmový klobúčik je určením všetkého“ (Strauss 1992, s. 23). Vymedzenie pojmu je vymedzením podstaty skúmaného predmetu, a sama podstata je chápaná ako jednota v mnohosti jeho prejavov, ako stálosť, ako totožnosť v meniacej sa rozmanitosti. Zdrojom skutočných nedorozumení nebývajú vždy slová, skôr to nevyslovené, zamlčané. A čo všetko považujeme za samozrejmé, sa obyčajne dozvieme až v „nedorozumeniach“ v stretnutí so „samozrejmosťami“ iného. Vyprázdňovanie pojmov spôsobilo, že sa často vysvetľujú svojky v kontexte doby, respektíve danej situácie. Jazyk je v realite zahmlievajúci a platí to predovšetkým pre pojmy.

V slovách Pavla Straussa nie je nič magické, azda iba to, že vychádzajú z jeho vnútorných myšlienok a pocitov, a tým „hlavným povolaním každého z nás je: byť človekom“ (Strauss 1993, s.80).

Ľudský život je zvláštnym procesom a každý človek ho naplnia svojím autentickým a neopakovateľným zmyslom. Hľadá úspešnejšie či menej úspešne podoby toho, čo Aristoteles nazval *dobrym životom*. V každom stánku sa nám ponúkajú sofistické návrhy ako sa stať úspešným, slávnym a dokonalým. Neustála honba „za ničím“ sa vymieňa za skutočné hodnoty, a tak našim jazykom sa stávajú často iba vhodné alebo menej vhodné naučené frázy. Priečime sa skutočnosti v slovách, bojíme sa rizika uložiť si ciele skutočné, vlastné, pretože nevieme, či sú to naše ciele a či sú to dobré ciele. Podľa Pavla Straussa (1993, s.69) „človek človekom začína byť, keď má cieľ... Lebo zvieratám byť nemôže.... „Čím už len je tá sláva? Vari len spoločenským odvarom večnosti. Úspech sa mi videl najvzdialenejším bodom od myšlienky po smrť. Každý človek by mal rozmyšľať o smrti... Žije s ňou a ona rastie v ňom – ako hovorí Rilke. Tak dozrievajú pre seba a vrastajú do seba. Potom ho neprekvapí, lebo sa v ňom rozvíjala. A preto nie je prerušením, ale dovŕšením a splnením.“ (Strauss 1993, s.75).

Pavol Strauss predstavuje významnú mysliteľskú osobnosť a jeho odkaz sa vzťahuje k pomenovaniu a reflektovaniu hlbších kultúrnych predpokladov a kontextov lekárskeho povolania. Jeho myšlienkový odkaz je inšpirujúcim a humanizujúcim stimulom profesionálnej a ľudskej sebareflexie študentov Lekárskej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. „Sebavýchova, sebaopretváranie a sebazdokonaľovanie sú protilátky na strach, ktorými reaguje vnútro človeka a premáha ho. Je to sila, ktorá láskou, slušnosťou chce premôcť brutalitu odpúšťaním, drzosť slušnosťou, úškľabok úsmevom... Čistota sa osvedčí v špíne“ (Strauss 1993, s.82, 85).

Svet umenia, bezpečný, kultivovaný, umelecky stvárnený priestor učebne - ponúka tisíce ciest ku kráse, vznešenosti, k pravde a ideálom. Ukazuje ich jedinečné uchopenie a poddržanie. Cez umenie môžeme skúsenostne uchopiť zmysel regulatívneho pojmu, ale aj klamnú a chybnú slepú uličku v jeho naplnení. Pohyb filozofie v priestore umenia a prostredníctvom umenia získava tak neopakovateľnú skúsenosť akoby „z bezhraničného priestoru“.

Reflexia fenoménov v teoretickej reflexii filozofických a etických dimenzií povolania cez prizmu esejistu, chirurga, a reflexia vlastných pocitov a premýšľania sú stálym žriedlom bohatých myšlienok študentov medicíny. Podobne ako Paracelsus kladie dôraz na to, aby si lekár uvedomil, že je pomocníkom chorého a jeho poslanie je veľké a vznešené, aj Pavol Strauss si želá lekárov vzdelaných, jemných, ktorí si uctia v každej slabosti trpký osud ľudskej prirodzenosti a ktorí by nehazardovali s dôstojnosťou človeka. Želá si lekárov čistých v rečiach,

v skutkoch i v živote, lekárov trpezlivých, ktorí by nebagatelizovali prejav bolesti, lekárov súcitných, ktorých sa úprimne dotkne osud trpiacich a tento cit v sebe neudusia hmotnými záujmami. „Človek túži mať v lekárovi syntézu spoľahlivej a žiarivej osobnosti. Byť lekárom, skutočným lekárom, to je i vec talentu. Trpezlivosť je forma talentu, práca jeho štýl, invencia jeho ráz a neznáma náhoda jeho predmet. Medicína je vec lásky a jej cieľ je – človek. A čo ľúbime, to si alebo zotročíme, alebo sa staneme jeho otrokom“ (Strauss 1993, s.103).

Nie je iba otázkou profesionality ako sa zachovať, je to predovšetkým otázka životnej filozofie a viery. Slovanmi Paula Straussa (1993, s.102,) „každý mysliaci lekár si buduje svoju životnú filozofiu. Život ho k nej núti. Veď sa stále stretá s jeho podstatou“. „Lekár by mal svoje lekárstvo nosiť v sebe ako stigmú, a nie ako profesionálnu výmennú hodnotu.“ „...Ale hlavným poslaním lekára je konať dobro“ (Strauss 1993, s.19, 62). „Lekára by nemali podrobiť len vedomostným skúškam, ale skúške lásky k človeku, skúške trpezlivosti, nezištnosti a obetavosti“ (Strauss 1993, s. 98).

Pre nás je dôležité vidieť filozofiu, ktorá sa rodí vo svete človeka v utrpení, existenciálnej tiesni, v hraničnej situácii. Nutnosť otázky bytia vyrastá zo skúsenosti ničoho, avšak aj „za mystériom ničoty sú nedefinované a nedefinovateľné svety“ (Strauss 1996, s.112).

Vynára sa celkom jasne nevyhnutnosť takého pohľadu, ktorý by osvetľoval a obhajoval rešpekt k ľudskému životu, a ktorý by jednoznačne priznal každému i vo všetkej nemožnosti, krehkosti a biede choroby ničím nenarušenú ľudskú dôstojnosť. Hľadanie príčin a východísk z utrpenia, bolesti a umierania, ako aj hľadanie významu a zmyslu, ktoré určujú postoje k nim, patria k základným existenciálnym problémom človeka. „Neustále susedstvo bolesti a smrti senzibilizuje vnútro lekára. Krása sa z druhého konca blíži k podstate bytia“ (Strauss 1993, s.12).

Strauss je presvedčený, že „...bolesť dá sa opísať, dá sa pochopiť, precítiť, ale nedá sa do nej preniknúť. Bolesť je jedna zo záhad ľudského bytia. Neviditeľné, nedotknuteľné, astromentálna vibrácia. A je totálna náplň života. Vykročí z neznámej oblasti a nájde si objekt. Odvráti vedomie na svoju stranu. I najstarostlivejšie preskúmanie bunečných i menších elementov nenarazí vždy na kauzálny súvis a na prapodstatu tej vyvolanosti, kde a kedy nasadá... Bolesť je žitá legenda, božská paradigma. Kým mení človeka v obeť, mení aj letokruhy možnosti jeho rastu“ (Strauss 1992, s.18).

Skutočnosť, že cez bolesť, slovami Plašienkovej (2004, s.135) „dovíďme akosi ďalej“ - neznamená, že nás nevyhnutne robí „lepšími“ alebo „horšími“, lebo „bolesť sama o sebe nie je ani etická, ani neetická“, ale s určitosťou nás robí „inými“. Utrpenie samo o sebe nerobí človeka lepším, mravnejším, ale je jednou z mnohých možností a to takou, ktorá viac ako iné prispieva k osobnostným premenám. A opäť slová Pavla Straussa (1993, s.92), ktorý odkrýva dimenziu bolesti ako imanentnej danosti, čo nemôže človeka vyradiť ani zo seba samého, ani z toku spoločného nažívania ľudí. Žiť znamená v určitej forme vždy trpieť. Utrpenie patrí k životu ako noc ku dňu. A niektorý život dostane tvorivý akcent až pri dotyku s bolesťou, chorobou, so smrťou. Niektoré sa až vtedy stane evidentným, keď trpí, ba keď zomrie.“

Aj študenti medicíny majú príležitosť dennodennej konfrontácie samých so sebou, so svetom a s utrpením človeka. Je veľmi dôležité vedieť využiť tento potenciál vo svoj prospech, pre svoj osobný rast, pre potvrdenie vlastných hodnôt, pocitov, pre získanie nových pohľadov na bolesť a utrpenie. Lebo podľa slov Pavla Straussa „hľadať v utrpení zmysel – až to je ľudské. Len tak môžeme pomôcť ju pre-môcť“ (Strauss 1993, s.90). Pretože „...svet nie je možné prirovnáť k zväzku umelo naskladaných prvkov, ale k organickej sústave, preniknutej mohutným pohybom rastu, ktorý je tejto sústave vlastný.... Nie, nie sme uvitá kytica, sme listy a kvety veľkého stromu, kde sa všetko objavuje vo svoj čas a na svojom mieste, ako rastie a ako to vyžaduje celok“. „...v kyticí pôsobia nedokonalé, „trpiace“ kvety nečakane a podivne, lebo boli natrhávané každý zvlášť a umelo zosťavené v celok. Naproti tomu na strome, ktorý musel zápasit' s vnútornými prekážkami svojho vývoja a vonkajšími nehodami nečasu a búrok, sú polámané konáre, potrhávané listy a vyschnuté, neduživé, zvädnuté kvety „celkom namieste“, sú svedectvom viac či menej ťažkých podmienok, v ktorých rástol strom, ktorý je ich dôkazom“ (Teilhard de Chardin, 1992, s.253).

„Vzťah k bolesti si utvárame tým, že sme ju prežili,“ píše P. Strauss (1993, s. 90) a ďalej ozrejmuje, že „nemôžeme byť ani len neutrálni, lebo je v podstate života vintegrovaná. Život človeka je ako amorfný kamenný blok a bolesť je v ňom ukrytá ako socha. Sila vôle, reaktivita a spád chorobného diania ju vykrešú... A lekár stojí pred bolesťou ako tvorivý kritik pred umeleckým dielom. Ide vlastne o formu stotožnenia s pacientom, s jeho životom, utrpením, cieľmi a výhľadmi. Ide o nový vzťah k bolesti.“ „Nikdy nikto bez bolesti nedovídi za tie najefemernejšie a najvonkajškovejšie prejavy individuálneho i kolektívneho vedomia. To nemá byť apológiou bolesti, ale apológiou správnejšieho poznania bolesti. Poznanie je tvorivé, len keď sa zakliesni pochopením do iných. I poznanie chorého .... Keby sme vedeli vnímať na človeku len to podstatné, prišli by sme na to, že chvíle utrpenia a bolesti sú najväčšie a u veľkých srdc a duchov najkrajšie a najšťastnejšie“ (Strauss 1993, s.93).

Dnešný človek k filozofovaniu neprichádza z púheho údivu, ale z vnútorných ťažkostí svojho života. Jeho situácia je etickým problémom, má problém so skutočnosťou a vie, že má problém, vždy znova a znova musí odlišovať zdanie od skutočností, ilúzie a preludy od reality. Filozofia v priateľstve s múdrosťou a s Pavlom Straussom majú v tomto procese nezastupiteľné miesto. Reklama, médiá, plagáty prezentujú myslenie a „duch doby“ ako jediné správne. A práve tu je príležitosť poskytnúť priestor na vlastné myšlienky. Bytím filozofa je odhodlanie stať sa sebou samým, právo a potreba odlišovať sa a byť iným ako „tí ostatní“. „Niet kópii, len pokračovaní. Keď ideš v šľapajách iného, tie niekde končia a urobíš niekoľko krokov samostatných. A tak má všetko význam“ (Strauss 1993 b, s. 23).

Filozofické hľadanie, všefudská kultúrna potreba človeka musí pokračovať, aj napriek nepriaznivým podmienkam súčasnej doby, pretože skôr či neskôr život z nás všetkých urobí filozofov. „Veľké veci nie sú tie, ktoré sa zdajú veľkými, ale ktoré po určitej dobe nestratia svoj formát“ (Strauss 1993 b, s.19).

Už Demokritos kládol pred filozofiu trojjedinnú úlohu: naučiť ľudí správne myslieť, správne hovoriť a správne konať. Naším prianím či „ideálom“ je naplniť tento nadčasový odkaz. V duchu so Straussovým odkazom ide predovšetkým o hľadanie vlastných filozoficko-etických stanovísk, pričom filozofovať neznamená „múdrost milovať“ alebo „trochu diskutovať“, ale „vedomosti si privlastňovať“. Slovanmi F. Novosada (2004, s. 251) „filozofiu pri živote udržiava, môže udržať existenciálna potreba mať orientáciu v živote a hodnotách“. Filozofovanie môže byť náplňou dobre využitého voľného času, kvalitného prežívania, či „dobrého života“.

G. Marcel považoval hodnotu za isté vyžarovanie bytia, ktorá sa najlepšie prejaví v odpovedi na výzvu bytia, kedy si človek uvedomí, že nie viac „mať“, ale viac „byť“ je povinnosťou človeka.

Novosad, F.: Vysvetľovanie rukami. Bratislava: Iris 1994.

Strauss, P.: Zákruty bez ciest. VERBA 1993.

Strauss, P.: Nádhera nečakaného. Košice : UPJŠ Katedra jazykov 1992.

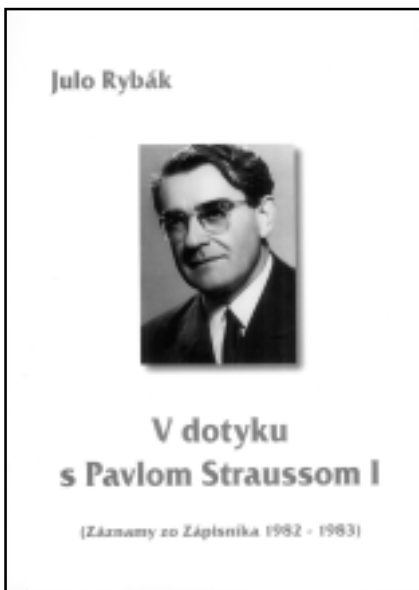
Strauss, P.: Život je len jeden. Bratislava Nové mesto 1996.

Strauss, P.: Za mostom času. Košice Verbum 1993 b.

Nové knihy

V 3. čísle Listov PS sme uverejnili úvodnú kapitolu z knižičky Jula Rybáka V dotyku s Pavlom Straussom I, ktorá medzitým stačila vyjsť vo vydavateľstve CompuGraph v Košiciach (2006).

Na zadnej strane obalu ju autor vypravádza do sveta touto poznámkou:

• Tu sa narodil P. Strauss („Bohušovie dom“).

• Tu vyrastal („Seligovie dom“).

Dávno (r. 1997) pripravenému rukopisu tejto knižičky sa na ceste k čitateľovi akosi nedarilo. Najprv mi ho (v januári 1999) vrátili z Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov „s poľutovaním, ... že Váš rukopis nemôžeme vydať z nedostatku finančných prostriedkov“ (A. Halvoník). Vydaniu v košickom vydavateľstve Slovo prehradila cestu tragická smrť Blažeja Krasnovského (v auguste 1999). Tak sa stalo, že rukopis zostal v tomto vydavateľstve ležať dodnes. Za ten čas stačili vyjsť ďalšie knižičky zo série V dotyku s Pavlom Straussom: II. (Vydavateľstvo Slovo, Košice 1999), III. (Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2000), IV. (tamže, 2002), ako aj tri knižičky zo série So Straussom – po Straussovi (všetky vo Vydavateľstve Michala Vaška, Prešov): I. – 1998, II. – 1998, III. – 1999.

Čím dlhšie som na túto knižičku čakal, tým viac som zaviazaný predsedovi Ústavného súdu Slovenskej republiky Prof. JUDr. Jánovi Mazákovi, PhD., vďaka ústretovej ochote a podpore ktorého môže teraz vyjsť.

Julo Rybák

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 4 (2006). Číslo pripravili Ľubomír Raši a Július Rybák. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk. číslo účtu: 4430001300/3100, IČO: 37907751. Tlač: TYPOPRESS s.r.o., Lipt. Mikuláš, tel.: 044 / 5541 490. Počet výtlačkov: 1000